

DĚJEPIS

NÁRODU ČESKÉHO.

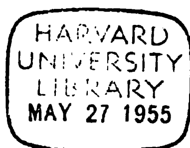
Vypravuje

J. MALÝ.

Díl I.

(Od nejstarších dob až do přijetí Sigmunda za krále r. 1436.)

V PRAZE.
Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila.
1864.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
MAY 27 1955

Připomenutí.

Když jsem před sedmnácti lety spisovati se jal svůj »Prostonárodní dějepis České země«, na zřeteli měl jsem poměry tehdejší a stupeň vzdělanosti čtenářstva českého oné doby, jemuž jsem ve *formě* všesrozumitelné podávati se snažil výsledky dějezpytného pátrání, jak dalece tehdáž na jevu byly. Že jsem se neminul s účelem, toho důkaz podal valný odbyt spisu mého, jehož na onen čas znamenitý náklad již dávno načisto jest rozebrán.

Přistupuji-li nyní k podobnému vzdělání dějepisu vlastenského, činím to jednak se stanoviště vyššího rozhledu, k němuž se v průběhu tolika let věda historická povznesla, jednak s ohledem na zvýšenou dospělost čtenářstva našeho, ku kterémuž, Bohu díky! může se dnes mluvit jináče nežli roku 1845.

Z toho patrný jest rozdíl mezi »Prostonárodním dějepisem České země« a nynějším mým dílem, které nicméně stejný má účel, totiž *mezi větším obecenstvem rozšířiti známost vlastenských dějin a vysvětlovati je dle významu jejich, pokud možná v souvislosti se všeobecnými dějinami evropskými.*

Nemůžeť si každý zjednati obsáhlé dílo Palackého, ještě k tomu nedokončené, a teprv studovati z něho historii vlasti své; též Zapova »Kronika česko-moravská« jest mnohému příliš obšírná a drahá; pročež vždy naskytuje se potřeba díla objemu skrovnějšího, které by při tom všem poskytovalo co možná úplný a spolu i pravdivý a nestranný obraz rozmanitých osudů národu Českého i vlasti jeho. Takovým dílem, snadno přehledným a laciným, má býti nynější můj spis.

Že nových, posavad neznámých dát ve spisu mém podáno nebude, samo sebou se rozumí; hlavní cena jeho spočívati bude v sestavení událostí známých a objasnění jich se stanoviště tak objektivního, jak dalece se to srovnati dá s láskou k národu a vlasti a s vřelým citem pro jejich dobré právo. Dovedu-li toho v té míře, jak svědomitě se o to zasadím, pak dostatečnou odměnou bude mně vědomí, že práce moje nebyla marná.

Kýž by tento můj druhý pokus o prostonárodní vzdělání našich dějin potkal se s touž přízní obecenstva, jaké se dostalo pokusu prvnímu, učiněnému v okolnostech mnohem nepříznivějších nežli jsou naše nynější!

Psáno v Praze v den sv. Lidmily 1862.

J. Malý.

Úvod.

Země Česká položena jest uprostřed a jako v srdci Evropy, jsouc odevšad horami obklíčena a majíc podobu nepravidelného čtverhranu. Půda její zvýšena jest nad okolní země, a svah její čelí k půlnoci, tak že do Čech odnikud žádné vody nepřitékají, Labe pak všecky v jednu řeku spojené severním průchodem dále do Německého moře odnáší. Zdá se, že za časů, kamž pamět lidská nesáhá, tato ohromná kotlina byla jedním toliko jezerem, které, když vody vůbec na zemi opadávaly, zmíněným průchodem Labe ven se vylilo.

Na východ od Čech leží země Moravská, též horami, avšak méně určitě, ohraničena, an svah její čelí k poledni, kdežto Dunaj řeky její v sebe pojímá, vyjma jedinou Odru, která v severní části vznikajíc běh svůj k moři Baltickému béře. Těch obou zemí podnebí i povahy jsou k sobě tak podobny, že se zdá, jakoby je příroda sama byla nerozlučně spojila, jakož i skutečně vždycky obývány byly národem stejného kmene a stejných osudů zakoušely.

Z položení pak Čech a Moravy uprostřed Evropy vysvětluje se dostatečně ráz dějin těch zemí, který hlavně záleží v stýkání se veškerých živlů po všecky časy Evropou vládnoucích, ve vzájemném jich se tření a broušení, při čemž dle okolností brzo ten brzo onen nadvládal. Hlavně pak týká se to dvou živlů, od prvního jich se vyskytnutí až na naše časy sobě odporných, živlu totiž *slovanského* a *německého*, kteří co nejprudčeji spolu se

sráželi, odvěký boj vedouce, avšak i duševně jeden na druhého působíce: mírníce tuto přirozenou surovost a divokost, tam přílišnou nedbalost a lehkovážnost škodou moudřeti učíce. Kromě toho zvláštní poloha země České, co vyvýšeniny se všech stran horami ohražené, dává jí jakousi podobu ohromné tvrze, nesnadno dostupné cizímu nepříteli, v níž národ statečný s prospěchem brániti se mohl, an naopak Morava pro větší otevřenost svou násilnému útoku od přírody méně vzdoruje. A v skutku to ukazují děje obou zemí, že nejednou hory české obyvatelům za silné hradby sloužily proti návalu nepřátelskému, kdežto Morava podléhala častému zaplavení od napadlých na ni hord.

Tento jest ráz dějepisu českého, pod kterýmžto jménem vždy spolu i moravský co nerozlučitelný vyrozumíváme.

Nejpohodlněji rozvrhují se dějiny české na *tři* hlavní doby, z nichž první sáhá až *do vymření domácího rodu panovnického* r. 1306, druhá obsahuje čas *střídavého panování králů z rodu rozličných* až do roku 1526, kterým počíná doba třetí *nepřetrženého panování rodu Habsburského*, jdoucí až na naše časy. Každá pak z těchto dob zahrnuje v sobě vícero oddělení, a sice doba první troje: 1) *Čechy pohanské*, 2) panování *křesťanských knížat* z rodu Přemyslova, a 3) panování *dědičných králů* téhož rodu; druhá doba dvoje: 1) *od vyhynutí* po meči *rodu Přemyslova až ku počátkům bouří husitských*, 2) odtud až *do zvolení Ferdinanda I.* za krále Českého; třetí doba pak opět troje oddělení v sobě zavírá, totiž: 1) od Ferdinanda I. až *do bitvy Bělohorské*, 2) odtud až *do* revolučního *roku 1848*, a 3) od roku tohoto *dosavad běžící*.

Doba první.

Od časů nejdávnějších až do vymření domácího rodu panovnického.

I.

Čechy pohanské.

Nejstarší obyvatelé země.

Kdo nejprvnější byli, jenžto zem Českou opanovali, o tom zpráv nižádných nemáme. Před jinými však národy připomínají se *Bojové*, o nichž se píše, že asi 600 let před narozením našeho Spasitele sídla svá sobě v těch krajinách vyvolili. Tito Bojové pokládají se za větev přemocného toho času národu *Keltického*, který tehdáž zajímal velikou část západní Evropy, ba až do hořejších Vlach se rozšiřoval. Přílišná lidnatost jejich vlasti přinutila prý je vystěhovati se a hledati nová sídla.

O příbězích těchto Bojů v zemi České málo nám povědomo; to jediné poznamenati sluší, že od nich, jakožto nejstarších opanovatelů, země ta jméno dostala *Bojohemum*, jakoby řekl vlast Bojů, kteréžto až posavad u cizích národů jí zůstalo, neboť Němci jí říkají *Böhmen*, Latiníci *Bohemia*, a ostatní všichni národové podobným jménem ji nazývají.

Asi okolo narození Krista musili Bojové po mnohých krvavých válkách z Čech ustoupiti, a noví náro-

dové hrnuli se přes hory, jimiž naše vlast odevšad obklíčena jest. Mezi těmito nejznamenitější byli *Markomani* a *Kvadové*, národové — dle panujícího domnění učených — kmene *německého*. Nebylot toho času nad Němce lidu surovějšího. Zahálce oddáni vyhledávali toliko v lovu na lesní zvěř výživu svou, kteréžto zaměstnání jim spolu krutou zábavu poskytovalo. Zatím musely ženy, jsouce více jich otrokyněmi než družkami, nejtěžší domácí práce vykonávati, ano, když pánové jejich od sousedů svých, národů pokojnějších a vzdělanějších, orbě se vyučovati počali, i do pluhu jako dobytek je zapřahovali. Jiná jejich náruživost byla nestřídmost, tak že německé obžerství i v přísloví vešlo. Tito Němci, přirozenou nepokojností puzeni, opustili své mrazivé půlnoční krajiny a na poledne táhlí; kdežto sobě jiné národy podmaňovali, od mocných však Římanů vícekráte na hlavu poraženi jsou. Jsouce ale nad míru žádostivi loupeže, nepřestávali valně udeřovati na pomezní krajiny římské, z nichž bohatou odnášeli kořist, tak že Římané přinuceni byli, hradby a tvrze proti nim stavěti a valným počtem branného lidu osazovati.

Takový byl lid ten, jenž po vytisknutí a vyhubení Bojů po celé České a Moravské zemi se rozšířil, onde Markomani, tuto Kvadové. Mělit pak národové tito krále velmi moudrého jménem *Marobuda*, jenž vyučiv se v Římě uměním pokojným i válečným uvésti usiloval v říši svou pevný a stálý řád, jako to spůsob jest při národech vzdělaných. I stal se král tento mocným nad jiné, tak že i proti světovládným Římanům válku zdvihnuv šťastně s nimi bojoval. Ale závistí a nepřízní jiných Marobud ku pádu jest přiveden, a vyhnán ze země musil útočiště vzíti ku předešlým svým nepřátelům Římanům, kteří pak až do jeho smrti v městě Raveně

v čatné vazbě ho drželi. Mnohé ještě a tuhé boje svá-děli Markomani s Římany, avšak moci a válečnému umění jejich na dlouze odolati nemohouce, k tomu i jinými nepřáteli jsouce tištěni, pokořeni jsou konečně od Římanů. Od těch dob říše Markomanů klesati počala, a v brzce po krvavých vnitřních i zevnitřních půtkách konec jí učiněn.

V ten čas nastalo všeobecné se hýbání a stěhování národů v Evropě, jedni druhých tiskli, a tito opět na jiné napadali; slabší silnějšímu ustupoval. Přes Čechy hrnul se dav národů německých, od nynějšího Pruska ku poledni se táhnoucích, mezi nimiž nejpatrnější byli *Longobardi*, po česku *dlouhobradci*, tak nazvaní od dlouhých vousů, jež růsti nechávali, kteřížto napotom založili mocné království ve Vlaších, kdežto krajina Lombardie posavad jméno jejich nese.

Ze všech těchto národů žádný se v Čechách stále neusadil, i neměla tato země žádných pánů v dějinách známých až po tu dobu, ve které ji opanovali *Čechové*, národ slavného a rozsáhlého kmene *slovanského*, kterýžto na větším díle jest až podnes v jejím držení.

Národové kmene slovanského.

Nejstarožitnější a po tu dobu nejrozšířenější kmen v našem dílu světa jest kmen *slovanský*, jenž, pokud paměť lidská sáhá, vždy tytéž krajiny zajímal, kde ještě podnes bydlí, ano před věky ještě mnohem dále do nynějších Němec se rozšiřoval. Bylit pak Slované, jichž jmeno někteří od slávy odvozovati chtějí, lid míru a pokoje milovný, orbou se zanášející, ale žádného pána nad sebou netrpící, tak že toho času žádný jiný národ nepožíval podobné svobody.

Ti, jenž při moři (Baltickém) bydleli, od dávna již kupectví provozovali, obzvláště do Řecka, odkud k nim kupci pro zboží se plavívali. Z toho vzešlo jim bohactví, i vystavěli města veliká a slavná: *Volín*, *Retru*, *Arkonu* a jiná, kterým kromě Říma a Cařihradu (Konstantinopole) žádná jiná v lidnatosti a nádhernosti se nevyrovnala, jak o tom sami latinští a řečtí spisovatelé svědčí. Bylať pak, což ku podivu jest, poctivost tohoto kupeckého lidu tak veliká, že ani zboží a poklady své pod zámky nedrželi, nýbrž veřejně na dvořích v otevřených nádobách státi nechávali; neboť v zemi té nikdy slýcháno nebylo o zloději, dokud se v ní cizinci neusadili.

Obzvláštní zalíbení míval vždy národ Slovanský v hudbě a zpěvu, v čemž až podnes žádný jiný národ vyrovnati se jemu nemůže, a jest to jedna z jeho nejpěknějších vlastností, jenž ukazuje na veselost mysli a dobrotu srdce, neboť lidé zlí a potměšilí nemají obyčej sobě pozpěvovati, nýbrž zlost svou pod zasmušilostí ukrývají.

Jiná vzácná ctnost Slovanů bylo jejich neobmezené pohostinství, o němž všickni tehdejší spisovatelé vydávají nejchvalitebnější svědectví, jiným národům za příklad je vystavujíce. Neměl-li kdo hosta čím uctiti, dovoleno mu bylo, vzíti u bohatšího, kdekoli našel.

Nejpatrněji ale vysvitá dobrosrdečnost národu toho z jeho nakládání s nepřáteli. An všickni ostatní národové své zajaté do tuhého otroctví vlekouce, z něhož tak snadné vysvobození nebylo, všeliké ukrutenství nad nimi provozovali, ukládali jim Slované toliko krátkou služebnost, po které je buď domů propouštěli, buď mezi sebe v obec přijímali, i dcery své jim v manželství dávajíce.

Slované, jakožto lidé mírní a pracovití, nemilovali válek, neboť nevyhledávali panování nad jinými národy, 'e pokojně v tichosti vzdělávali role své, a raději popla-

tkem ukrocovali svých nepřátel, než by v boji prolévali krev lidskou. Tato však mírumilovnost nic na ujmu nebyla jejich statečnosti, aniž od slabosti jejich pocházela. Kdykoli přinuceni byli pro zachování samostatnosti své zbraně se chopiti, tuť udatnost jejich ku podivu bývala nepřátelům a k záhubě, a dějepis mnoho vypravuje o válečných skutcích, jež lid ten v rozličných vojnách s velikou slávou vyváděl.

Tato však pokojnost a tichost, ač jednak slouží k nemalé chvále Slovanům, s druhé strany často na škodu jim bývala; neboť nepozorujíce běhu událostí světových, neuměli používati k svému prospěchu příznivých okolností, ale často od jiných národů přelstěni a podvedeni bývali, kteřížto, co na nich mocí obdržeti nemohli, ouskokem a zradou dosahovali. Nejouhlavnější pak Slovanů nepřátelé byli odjakživa západní jejich sousedé, Němci, kteří nepřestávali na ně násilně dorážeti a vlasti jejich sobě podmaňovati. Ti pak ze Slovanů, kteří se jim v poddanost dostali, zakoušeli nejtěžší služebnosti, snižováni jsouce za otroky a s dobytkem zároveň staveni; i byloť toto otročení Slovanů něco tak obyčejného u Němců, že v řeči jejich slovo Sklave (Slave) až podnes otroka znamená. I jiná ještě vada Slovanů ulehčovala cizincům jich podmaňování, totiž neustálé jejich rozbroje mezi sebou, pocházející z té přílišné nevázanosti, v které živi byli.

V nejdávnějších časech byl ten lid pohanský, maje nejvyššího boha hromovládce *Peruna* a podle něho *Tříhlava*, *Svatovida*, *Radhosta*, pro množství pak věcí mnoho jiných menších bohů, kteří je sobě pod ochranu měli svěřeny. Mělit totiž za to, že nad každou částí roku, nad úrodou zemskou, nad vodami, nad lesy, nad horami, nad dobytkem a nad mnohými jinými věcmi obzvláštní mocnosti vládnou (Morana, Živa, víly, rusalky, polednice),

jež sobě obětmi naklóňovali. Mimo to věřili v dobré i zlé duchy, ďasy a běsy; každý dům pak míval zvláštního ochranného bůžka, *skřítka* zvaného, jemuž hospodář i všecka čeleď s hlubokou úctou se kořili. Přední bohy své vzývali v nákladných chrámech, kdežto jejich modly chovali a kněze k obsluze jejích ustanovovali, kteří též rozličným spůsobem věštby konali a v lidu u veliké vážnosti byli. Věřili též v nesmrtelnost duše a v někdejší odplatu po smrti za dobré i zlé činy.

Kmen slovanský od nepamětných časů zajímal tu velikou prostoru, která jest mezi mořem Černým, Adriatickým a Baltickým, a nezdá se, by z krajin těch byl kdy vystoupil a sídla svá opustil; neboť národ, jenž pole vzdělává, nikoli není náchylen k stěhování se a toulání jako jiný, jehož zaměstnání jest, zvěř po lesích honiti, aneb který od svého dobytka živ jest, pro nějžto vždy jinde pastvu hledati musí. Pročež mnozí se domnívají, že již před Boji v Čechách Slované byli, nikoli od nich nejsouce vyhnáni, nýbrž spíše poplatni učiněni, a tak že bylo i za Markomanů, po jejichžto se vystěhování již jediní Slované té země pány zůstali. Že staří dějepisci o nich v těch dobách ničeho se nezmiňují, nic tomu na škodu není, neboť Slované co pokojní oráči v tichosti pod svými podmaniteli živi byli, žádného hluku ve světě netropíce.*)

Bylić pak odjakživa Slované rozděleni v národy rozličné, z nichž každý pro sebe se spravoval. Za nynějších dnů počítá se všech Slovanů k osmdesáti milionům, kteří hlavně rozděleni jsou na čtyry veliké národy: *Rusy*, *Srby*, *Poláky* a *Čechy*. Z těch *Rusové* největší sílu a moc mají, a císařství jejich obnáší devátou část celé pevniny zemské.

---

*) Někteří učení i samy Boje, Markomany a Kvady pokládají za národy slovanské.

Zvláštní větev jejich jsou *Malorusové* čili *Rusíni*, jichž valná část bydlí v mocnářství Rakouském. *Srbové* rozděleni jsou na mnoho větví, z nichž *Bulharové* a *Bosňáci* Turkům poddáni jsou, vlastně tak nazvaní *Srbové* a *Černohorci* pod vlastními knížaty sami sebou se spravují, *Chorváti* pak, *Dalmatinci* a tak zvaní *Slovinci* čili *Vindové* pod rakouskou vládu náležejí. *Poláci*, nejbujnější to z národů slovanských, v novější době všecku moc ztratili, a království jejich rozděleno na tři díly, jenž alnší pod císařství Ruské a Rakouské a nejmenší pod království Pruské. — *Čechové*, nejvzdělanější ze všech Slovanů, zahrnují v sobě i *Moravany*, *Slezáky* a *Slováky*, a počet jich obnáší k sedmi milionům. Kdy a jak nejprvé v této zemi se objevili a panovati počali, následující článek ukáže. *)

Příchod Čecha do země.

Zdali oni Slované, jenž snad od starodávna v zemi České obývali, ten samý národ byli, od něhož nynější Čechové pocházejí, nesnadno jest určiti. Nezajímal pak celou zemi národ jeden, nýbrž v rozličných krajích rozličné menší národkové seděli, a tak země ta, kterouž nyní český jazyk zahrnuje, totiž Čechy, Morava, část příležící Slezska a část

*) Mimo tyto čtyry hlavní národy slovanské slušno připomenouti ještě *Kašuby*, žijící v části Pomořska pod vládou pruskou, a *Srby lužické*, jichž menší počet náleží ku království Saskému, větší k Pruskému. Kašubové rok od roku více se poněmčují a nejspíše za nedlouho národnost svou týmž spůsobem ztratí, jak ji ztratili ostatní slovanští národové, druhdy v severním Německu přebývavší. Naproti tomu Srbové lužičtí, jejichž země druhdy k České koruně náležela, ač toliko malou hrstku tvoří, a nadto ještě ve dvojí nářečí se rozstupují, velikou horlivost osvědčují v zachování a zvelebování jazyka mateřského, jejž s láskou pěstují a pěkné i užitečné knihy v něm vydávají — samým Němcům ku podivu.

Uher, v které Slováci bydlí, četné sobě příbuzné národy hostila. Ti ovšem poněkud v nářečí se různili, ale rozdíl ten ani tak patrný nebyl, jako jest za našich dnů v těch krajinách; neboť s jistotou víme, že v těchto dávných časech všecka nářečí slovanská mnohem bližší sebe byla a že všickni Slované sobě bez obtíže rozuměti mohli, což nyní už s větší nesnází jest spojeno. Pročež všecky ty zmíněné národky pro jich blízkou příbuznost považovati můžeme za národ jediný a nazvati je společným jménem Čechy.

O původu pak toho jména dochovala se nám pověst, vypravující o jakémsi znamenitém muži, jmenem *Čechovi*, jenž s bratrem *Lechem* a vší čeledí svou z Charvátské země pro jakýsi výstupek vyšel a do této krajiny se přistěhoval. Po přejití třech řek položil prý se pod vrchem Řípem, kterýžto jest nedaleko Roudnice, pět mil od Prahy. Vystoupiv naň obzíral se vůkol, a úrodná ta krajina se mu tak zalíbila, že ihned sídlo své zde vyvolil. Bratr pak jeho Lech táhl prý odtud dále na východ a osadil Polsko, odkud až podnes Poláci Lechové se nazývají. Usadil se tedy Čech takořka v srdci a jádru celé země, odkud čeleď jeho rozšiřovati se počala na všecky strany; snad i podrobil sobě a pod správu svou přivedl ostatní před ním tu bydlící Slovany, aneb alespoň tu, kde osedl, založil knížectví, což k pravdě nejpodobnější jest, neb od té doby jméno Čechů převahy nabývalo, až konečně všeobecným se stalo. Jaká byla moc, kterou provozoval Čech nad lidem, v jehož čele stál, a jak daleko se vztahovala, zdali jmenovitě i na Moravu, pověděti neumíme; aspoň však dlouho netrvalo, co obě země přišly pod mocnou berlu jednoho panovníka.

Čech pomocí čeledi své, mezi niž nejbližší zem rozdělil, mnoho dědin založil a hrad nejeden vystavěl, nejvíce ovšem dle spůsobu tehdejšího ze dřeva. Živ pak byl v této své nové vlasti mnoho let šťastně, a když s tohoto světa

sešel, pochován s velikým pláčem lidu ve Ctiněvsi pod Řípem, kdežto dle pohanského obyčeje na hrobě jeho žertvy čili oběti pálili a nehty i vlasy sobě ustřihujíce do ohně je metali.

Samoslav mocný panovník.

Kdo po Čechově smrti národ a zemi spravoval, vědomo není, ba možná, že národ ani knížete nemaje sám věci své řídil, což při jeho zvycích a řádu v něm uvedeném (o čemž později šíře bude jednáno) dosti jest k víře podobno. Zdá se, že ten čas neuplynul bez bojů s německými jeho sousedy, jmenovitě Durynky, jenž na sever od Čech měli znamenitou říši, kterou ale brzo Frankové, jiný národ německý, ztroskotali a tak bezprostředními sousedy Čechů se stali.

Nedlouho potom vrazil z Asie do Evropy divoký národ Avarů, který celé dnešní Uhersko zaplaviv všecky národy tam bydlící sobě podmanil, ba až do samých Čech vtrhl a kruté panství nad obyvateli provozoval. Dlouho snášeli Čechové ukrutné nátisky svých podmanitelů, až konečně zdvihli se proti nim pod vůdcem *Samem* čili *Samoslavem*, jenž byl, jak se zdá, Slovan z krajů přímořských a ve světě velice zběhlý a zkušený. Vedením tohoto v každém ohledu znamenitého muže a výtečného bojovníka přemohli Čechové ve mnoha bitvách Avary, kteří přinuceni jsou z Čech a Moravy ustoupiti, čímž moc jejich navždy jest zlomena. Z vděčnosti vyvolili Čechové osvoboditele svého sobě za krále. To vidouce jiní sousední Slované, kteří též měli potřebí mocného ochrance, dobrovolně jemu se podrobili, tak že říše jeho sáhala až k Adriatickému moři.

Na tuto jeho moc a slávu závistným okem pohlíželi sousední Němci, obzvláště pak *Dagobert*, král Franků,

příčinu a záminku hledal, za kterou by na Samoslava mocně udeřiti a jej zkaziti mohl. Tu i brzo míti se domnívaje pro jakási násilí franckým kupcům od Slovanů prý činěná, vypravil k Samoslavovi posla, jmenem Sicharia, který v drzosti své neslušné věci požadoval a nad míru hrdě sobě počínal, ba Samoslava a národ jeho pro jejich pohanství psy nazvati se opovážil, načež za odpověď od krále obdržel: „Jestliže psi jsme, tof vyslal nás Bůh na trest vám, nezdárným jeho služebníkům," a hned ode dvora Samoslavova pryč odebrati se musil. Dagobert ihned počal vojska sbírati a veliké přípravy činiti k válce; avšak i Samoslav nelenoval. S velikou mocí vtrhli konečně Frankové do Čech přes hory, ale od Samoslava a jeho udatných Slovanů na tom místě, kde nyní Domažlice stojí, v třídenní kruté bitvě na hlavu jsou poraženi, tak že jich málo ušlo. Tím ještě více vzrostla moc a sláva Samoslavova a říše jeho ještě dále se šířila, tak že netoliko jiná slovanská knížata, jako jmenovitě Drvan, panující mezi Labem a Zálou, nýbrž i němečtí někteří vévodové, hledíce se vymknouti z panství franckého, pod ochranu jeho se poddávali.

To byl první veliký boj, v němžto se Slované s Němci setkali, a napotom bojům těm nebylo konce; neboť Němci, žádostivi jsouce zemí Slovanům náležejících, nabíhati na ně nepřestali a kde mohli tu je i konečně vyhubili a krajiny jejich sami osadili. *První* též bylo to *spojení Slovanů* v těch krajinách pod jednu hlavu, které, kdyby stálejší bylo bývalo, nebyli by se Němci dále mohli šířiti na jejich škodu a zkázu. A to se opakovalo několikkráte, že Slované, v mocnou se shluknouce říši, Němcům samým hrozili, vždy ale říše jejich zase v krátce se rozpadla, a tím rozdrobením slabší učiněni jsou nežli před tím. Pamětné pak jest i místo, kde Frankové od Samoslava byli poraženi, neboť u Domažlic nejednou ještě v pozdějších časech bojováno

bylo udatně proti Němcům, vždy s těchto velikou ztrátou a záhubou.

Po tomto vítězství panoval Samoslav pokojně ještě mnohá léta, ale jak mile se světa sešel, i říše jeho konec vzala. Zdali se četné potomstvo jeho o ni rozdělilo, aneb domácí knížata opět vlády nad svým lidem se ujali, známo není.

Krok, soudce lidu.

V starožitných podáních připomíná se pověst o jakémsi *Krokovi*, který zem Českou s neobyčejnou moudrostí spravoval, maje „zlaté sídlo“ své na „svatém Vyšehradě“; avšak nejmenuje se nikde králem nebo knížetem, nýbrž toliko soudcem. Kdežto pak čas jeho živobytí padá v dobu po Samovi nedalekou, možná, že ten Krok byl nějaký potomek Samův, snad syn anebo vnuk jeho, což k víře velice jest podobno. Od něho prý jméno vzal hrad Krakov u vsi Stebna položený*), který však již za věku Kosmasova, prvního letopisce českého, lesem byl porostlý. Krokovi se též připisuje založení pověstné školy v Budči, v které se česká mládež učila ctíti bohy své a znáti staré obyčeje a práva, podle kterých národ spravován a souzen býval; ano, jak někteří se domnívají, i písmu tam učeno.

Libuše a sestry její. Přemysl oráč.

Krok po sobě nezůstavil žádného syna, ale tři dcery, jimž byla jmena *Kaša*, *Teta* a *Libuše*. Ty všecky neobyčejným vzděláním a mnohými vědomostmi nad svůj věk vynikaly, pročež od lidu u veliké úctě jsou držány. Nejstarší z nich, *Kaša*, povědoma byla léčivé moci bylin a od

*) V někdejším Rakovnicku, sedm mil od Prahy, na bývalém panství Slabecko-Zbořském.

nemocí lidem pomáhala, tak že k ní z celé země útočiště brali. Druhá, *Teta*, důkladnou měla známost slovanského bohosloví a náboženských obřadů, i vyučovala národ, jaké povahy jsou bohové jeho a kterak ctěni býti mají. *Libuše* pak, nejmladší, nad obě sestry i velikostí ducha i spanilostí srdce svého vynikala, pročež ji národ co dědičku cností otcovských k vládě nad sebou povolal. Ona bystrým a zralým okem prohlédajíc k věcem přítomným i budoucím řídila rozumně veřejné záležitosti národu svého a vynášela soudy moudré a spravedlivé, tak že rozšafnost její byla ku podivu lidu obecnému, který, nemoha sobě při ní mnohou vědomost vysvětliti, jenž přece jen v bystrosti vtipu a ostré soudnosti její původ měla, v to domnění upadl, jakoby tajným uměním docházela vědomosti skrytých a budoucích věcí, a tak jest Libuše za slavnou věštkyni vyhlášena. Výtečnosti ducha jejího rovnala se i zpanilost tělesná, neméně mravy její přívětivé a lahodné, jimiž sobě u národu všeobecnou lásku získala. Jako otec její sídlila Libuše na Vyšehradě.

Staloť se pak, že dva bratří, Chrudoš a Šťáhlav, svadili se o dědictví otcovské. Podle práv, přinešených od Čecha a nikdy nerušených od těch dob, měli oba bratří společně vládnouti statkem otcovským anebo na stejno se rozděliti. Chrudošovi ale, staršímu z bratří, jenž byl povahy nad míru hrdé a divoké, nechtělo se to líbiti, neboť by rád sám celým zbožím byl vládl, i odkazoval na sousední Němce, u nichž to právo platilo, že jenom nejstarší syn vždy po otci dědictví nastupoval, ostatní pak děti menšími podíly byly odbývány. Ta pře donesla se před Libuši, kterážto nejinak než dle starodávního práva rozsouditi mohla, Chrudoše s neslušnou jeho žádostí odmrštíc, kterýžto rozsudek i shromážděný sněm potvrdil. Tu rozlítil se Chrudoš velmi a hanlivými slovy se dotýkal kněžny

i pohlaví jejího, pravě: „Běda mužům, nad nimiž vládne žena, neboť jen mužovi patří vláda nad muži!“ Načež kněžna v spravedlivém rozhořčení vzchopíc se se stolce svého takto promluvila k shromáždění: „Tu slyšeli jste pohanění mé, i suďte sami, zdali se ctí dále nad vámi panovati mohu. Dívčí ruka příliš slaba jest na vás, pročež volte sobě muže za pána. Ale to věste, že nebude panování jeho mírné a shovívavé jako moje, ale kruté a přísné, neboť bude vládnouti nad vámi železem.“ Nato všickni poradivše se na tom se usnesli, aby Libuše sobě manžela volila, jejž by za pána a knížo přijali.

I svolila k tomu kněžna a na druhý den vypravila slavné poselství ku *Přemyslovi* zemanu Stadickému, jehož si pro tělesnou i duševní ušlechtilost jeho byla oblíbila, podávajíc mu s rukou svou spolu panování nad Čechy. Poslové nalezli jej orajícího, od nichž on radostně přijav i povolání i berla a oděv knížecí, vsedl hned na koně a se skvělým komonstvem pospíšil na Vyšehrad k vznešené choti své. Tu jest ihned od lidu za vládce, od Libuše pak za manžela přijat. Role, kterou Přemysl oral, když jej poslové Libušini na trůn knížecí zvali, slove až podnes královská, a v nejnovějších časech pomník tam vystavěn. Na památku předešlého stavu svého vzal Přemysl s sebou na Vyšehrad střevíce své lýčené, v kterýchž prvé obyčej měl choditi a v které pak po mnohá století knížata a krále České při dosazování na trůn obouvali, až při dobývání Vyšehradu od Husitů ztraceny jsou.

Příběh tento napotom od lidu mnohými bájemi rozmnožen a vykrášlen jest, kterýmž arci nelze úplné víry dáti, an pouze k oslavení této znamenité události smyšleny jsou. Nicméně mohou se tím Čechové právem nad jiné národy honositi, že sobě knížete vyvolili od pluhu, kdežto obyčejně naopak bývá, že nikoli pokojní rolníkové, nýbrž

mocní podmanitelové a krve lidské ukrutní prolévači panství a nové říše zakládají. Ukazujeť to patrně na mírnou a pokojnou povahu národu Českého, jehož hlavní zaměstnání byla orba, za niž ani pánové a vzácní muži, jak na Přemyslovi, dědici a pánu Stadickém vidíme, se nestyděli.

O sestrách Libušiných tuto v krátkosti připomeneme, že vzavši každá svůj podíl hrady a sídla sobě vystavěly, kde v soukromnosti a šťastném manželství živy byly. Teta *Tetín* (blíž Berouna) založila, kteréžto místo i jméno až podnes se zachovalo. Kaša manžela měla *Bivoje*, o němž na důkaz jeho neobyčejné síly se vypravuje, že jednoho času jda na hrad *Libín*, jejž byla Libuše vystavěla a podle sebe pojmenovala, a potkav divokého kance, za uši jej uchvátil a přes hlavu na záda hodiv živého na hrad přinesl, kteréžto jeho mužství tak se Kaše zalíbilo, že ho sobě za manžela zvolila. Obě sestry prý Libuši přetrvaly.

Přemysl kníže. Založení Prahy.

Jakožto panovník staral se Přemysl hlavně o to, kterak by pevný a stálý řád v zemi ustanovil, tak aby každý věděl dle čeho se říditi a práva lidu pochybná nebyla. Pročež všecko to, co od starodávna za zákon a právo platilo, kázal sebrati a s novými přídavky rozmnožené sepsati dal, a tak první psaný zákon v Čechách povstal.*)

Ostatně panování Přemyslovo, dokud manželka jeho žila, pokojné a šťastné bylo. Do těch dob klade se i zalo-

*) Přímého důkazu, že onoho času předkové naši písma užívali, není, ale tato stará pověst o Přemyslovi shoduje se dobře s okolnostmi, ba i s nejstaršími svědectvími. Tak již rukopis Zelenohorský (Libušin soud) připomíná v ty doby: „desky pravodatné“.

nutnou potřebu, aby Čechy svého biskupa měly, ochotně k tomu svolení dal. Tak povstalo biskupství Pražské a podřízeno arcibiskupství Mohuckému. Prvním pak biskupem v Čechách stal se Němec, Sas *Dětmar* (r. 973), který, ač dobře mocen byl jazyka slovanského, nicméně zapověděl ho užívati při službách božích. Nemohl však při všem úsilí vykořeniti najednou liturgii slovanskou u národu oblíbenou, která přes jeho zápověd ještě dlouhý čas vedle latinské se udržela. Zároveň se založením Pražského biskupství proměnil Boleslav II. vystavěný od jeho děda Vratislava kolegiátní chrám sv. Jiří na hradě Pražském ve klášter panenský, kterémuž, s povolením papežovým, sestru svou *Mladu* za první abatyši představil.

Za manželku měl Boleslav II. *Emmu*, dle domnění dceru Kunráta krále Burgundského i Arealatského, jejížto krásu tehdejší dějepisci s perlou srovnávají, nemenší chválu též o dobrotivosti její hlásajíce. Zdá se, že rodinné poměry z tohoto sňatku pošlé byly příčinou válek Boleslavových s císaři Německými, o nichž ostatně, an žádného důležitého výsledku neposkytly, šířiti se nebudeme.

Roku 982 zemřel Pražský biskup Dětmar, a na jeho místo zvolen na sněmě obecném mladý *Vojtěch*, syn mocného *Slavníka* Libického z rodu knížat Zlických. První vzdělání obdržel byl v domě otcovském od matky Střezislavy a učitele svého Radla, později poslán na učení do Magdeburku, kdež pod ochranou arcibiskupa Adalberta ve všem umění tehdáž květoucím se vycvičil. Adalbert sličného a skromného mládence tak sobě zamiloval, že i svým jmenem jej při biřmování nazval, čehož doposavad ta památka trvá, že Čechové jmeno Adalbert Vojtěch překládají.

Byv od arcibiskupa Mohuckého na biskupství posvěcen měl Vojtěch za první svou povinnost, rozsáhlý pastýř-

-ský okršlek svůj osobně ohledati, pročež vydav se na cesty nejprvé do Slovenska zaměřil. Odtud navštívil dvůr Uherského již pokřtěného knížete Geizy v Ostřihomě (r. 984), kdežto mnoho lidu pokřtil a mezi jinými i Štěpána, vnově narozeného syna Geizova, který napotom prvním Uherským králem se stal a po smrti své za svatého vyhlášen jest. Odtud odebral se do Krakova, kdežto veřejně lidu kázal.

Vojtěch byl muž povahy čilé a pevné a vroucí horlitel pro věc, kterou za dobrou byl uznal. Mravů byl lahodných a čistých, jsa tichý a přísný sám k sobě. Statky a příjmy své s chudými dělil a na zvelebení a rozšíření církve vynakládal, zbývající sobě čas po vykonání apoštolských povinností vyučování mladšího duchovenstva obětoval, a vůbec bohabojný i příkladný život vedl, tak že již za živobytí svého ode všech pokládán byl za muže svatého. Ale právě ta veliká horlivost činila ho nespokojeným s prospěchem, s jakým apoštolování jeho se potkávalo. On sobě byl za účel položil, všecky duchu pravého křesťanstva odporující zvyky a necnosti lidu vykořeniti a zahladiti, což ovšem tak rychle státi se nemohlo, an mnohé z nich srostlé byly s povahou národu a dávným obyčejem zasvěcené. Pročež zanevřev na Čechy umínil si biskupský úřad se sebe složiti a odebral se r. 990 do Říma, kdež do kláštera vstoupil. *) Kníže ale, s veškerým lidem nepřítomnost

*) Neníť ku pravdě nepodobno, že Vojtěch v Němcích vychovaný valně byl národu svému odcizen a na jeho osoblivé zvláštnosti pohlížel okem předpojatým. Hlavně pak snažil se, zavázán k tomu slibem při posvěcení na biskupství daným, namístě liturgie slovanské zaváděti všude latinskou do služeb božích. Tato však snaha nevztahovala se na písně nábožné, ježto zpíval lid při veřejných pobožnostech, ono zdá se, že Vojtěch sám obnovil užívání některých v zapomenutí vešlých nábožných písní slovanských, načež ukazuje ta okolnost, že jedna z nich: „Hospodine pomiluj ny,“ až dosavad užívaná, jemu co původci, ač mylně, se připisuje.

*

biskupovu těžce nesa, vedl sobě stížnost nejdříve u arcibiskupa Mohuckého, pak u samého papeže, kterýžto i Vojtěchovi poručil do svého biskupství se vrátiti. Vojtěch uposlechl a od knížete i všeho národu s velikým plesáním a slávou přijat jest (r. 992), vzav od nich slib, že již žádostem jeho povolni a vůle jeho poslušni býti chtějí. Při té příležitosti Boleslav na žádost Vojtěchovu založil první klášter mnišský v Břevnově, uveda tam benediktiny, jimž představil za opata pěstouna biskupova Radlu.

Netrvala však dlouho spokojenost Vojtěchova. Kníže Boleslav, mrtvicí raněn jsa, poručil v nemoci své vládu země synu svému *Boleslavovi* příjmím *Ryšavému*. Tím stal se mocným v zemi rod Vršovců, jemuž mladší Boleslav přál a který úhlavním nepřítelem byl rodu Slavníkova, z něhož pocházel Vojtěch. Příležitost k násilnému vypuknutí toho zášti zavdalo, že biskup r. 995 ženě jednoho Vršovce, která se byla cizoložství dopustila, útočiště u sebe dopřál, nechtě ji vydati pomstě manželově. Za to Vršovci, neosmělujíce se vložiti ruce na muže svatého, mstili se jeho bratrům všemožným pronásledováním. Když pak ona žena proti vší biskupově opatrnosti jest vypátrána a od rozhněvaného manžela na hrdle trestána, opustil uražený Vojtěch podruhé Čechy a do Říma do svého kláštera se vrátil.

Mezi tím časem hlavně osočením Vršovců uvaleno jest na bratry Vojtěchovy podezření zrady zemské, a tu jest brannou mocí proti nim zakročeno, hrad jejich Libice dobyt a oni z útočiště svého, které ve chrámě hledali, vylákáni a pobiti. *) Dostav tuto truchlivou zprávu nechtěl se více Vojtěch navrátiti do Čech; že však toužil po větší

*) Přišli tu o život čtyři bratří Vojtěchovi: Spytimír, Pobraslav, Pořej a Čáslav, tak že mu zbyli již jen dva: starší Soběbor, který již dříve se byl odstěhoval do Polska, a nejmladší Radim, který byl při Vojtěchovi v Římě.

působnosti než k jaké v Římě příležitost měl, vypravil se do Polska a odtud k pohanským Prušanům, by jim slovo boží zvěstoval, kdežto od rozhorlených kněží modlářských, když vstoupil do posvátného jejich háje, smrt mučednickou podstoupil. Tovaryši jeho, vykoupivše pomocí knížete Polského, Boleslava Chrabrého, drahým penízem tělo jeho od pohanů, v městě Hnězdně poctivě a slavně je pohřbili. Brzy roznesla se daleko široko pověst o mnohých zázracích, které se o hrobu Vojtěchově vypravovaly, a tři léta po jeho smrti sám císař Ota III. ke hrobu jeho putoval.

Po odřeknutí se Vojtěchově volen za biskupa Pražského bratr knížete *Křišťán*, který však, maje přijmouti posvěcení od arcibiskupa Mohuckého, před oltářem kleče mrtvicí poražen ducha vypustil. Na jeho místo zvolen *Thiddag* mnich, který uměním svým lékařským Boleslava z oné svrchu zpomenuté nemoci byl vyvedl a tím nejen přízeň knížete, nýbrž i všeobecnou lásku u lidu si získal.

Boleslav Pobožný zemřel r. 999 k velikému zármutku celého národu, *) zanechav po sobě tři syny: *Boleslava Ryšavého*, *Jaromíra* a *Oldřicha*, z nichž první co nejstarší po otci na knížecí stolec dosedl, ostatní dva pak dle starodávního spůsobu zvláštní krajiny k obživě dostali, poddáni jsouce bratru staršímu.

Boleslav III. byl co člověk i panovník pravý ničema; hlavní vlastnosti jeho byly lakomství, ukrutenství a msti-

*) Dle pověsti nestvrzené událo prý se za panování tohoto knížete nebezpečné povstání zbývajících ještě pohanů v Čechách, tak že proti nim tvrz, Mladou Boleslaví nazvanou, vystavěti přinucen byl, až je konečně vůdce jeho Bratřimil v krvavé bitvě potřel, načež pohanství v Čechách nikdy více hlavy své pozdvihnouti se neopovážilo, ač ještě dlouho trvalo, než národ všecky své pohanské obyčeje a pověry odložil, kterým drahný čas vedle vyznávání víry Kristovy věren zůstával.

vest. I bylť pravé neštěstí pro Českou říši, že na trůně jejím seděl člověk tak neschopný v době, když všickni sousední národové měli své nejmohútnější panovníky. Hned po smrti Boleslava II. kníže Polský *Boleslav Chrabrý*, muž ducha výtečného a podnikavého, vpadl s vojskem do zemí českých a oblehl Krakov. Tamější posádka bránila se dlouho a s velikou udatností; když ale nový kníže, jakkoli snažně o to prošen, ani peněz ani vojska jí ku pomoci neposílal, nemohla konečně odolati násilí nepřátelskému, a Chrabrý zmocnil se města a s ním celého Charvátska. Též ostatní všecky krajiny, jako Halič, Morava i Slovensko, jsou Čechům ztraceny, tak že dříve než rok minul z celé té rozsáhlé říše, jakou byl Boleslav Ryšavý po otci svém zdědil, jediné nynější království České jemu pozůstalo.

Zatím byl kníže doma zaměstnán pronásledováním svých bratří, jichž pro lásku, které u národu požívali, co nebezpečných soků se bál. I pobral jim nejprv krajiny jim vykázané, potom Jaromíra mužství zbavil a Oldřichovi o život stál. Oba s matkou svou Emmou do Bavor utekli. O ukrutenstvích, jakých se Boleslav proti národu samému dopustil, praví se, že byla větší nežli Čechové na dlouze snésti mohli. Aby pak při tak všeobecné k němu nechuti lidu přece podporu nějakou měl, vešel s mocným rodem Vršovců, jemuž i dříve již byl přál, ve svazek ještě užší, zasnoubiv jednomu z nich vlastní svou dceru. Avšak právě Vršovci byli první, kteří se pozdvihli proti ukrutníku, nemohouce déle ztrpěti hanebné jeho vlády. K nim i ostatní národ se přidal, a Boleslav vyhnán jest ze země a do Němec utekl.

Na jeho místo povolán Boleslava Chrabrého bratr *Vladivoj*, syn kněžny České Doubravky. Ten, chtěje panství své v Čechách upevniti, zem od císaře v léno přijal,

vyznávaje tím, že císařova jest, kterýž mu ji z milosti k užívání propůjčil. Z toho sobě potomní císařové právo k zemi České odvozovali, jsouce v tom i tím potvrzováni, že mnozí knížata Čeští, hledajíce pomoci u nich, Vladivojova příkladu následovali. Jest to smutný důkaz, kterak země vinou jediného daremného panovníka, jakým byl Boleslav III., v nejkratším čase s nejvyššího stupně moci přivedena může býti na mizinu! Vladivoj však nepanoval v Čechách než několik měsíců: ustavičnou žízní trápen jsa, tak že ani hodinu bez pití trvati nemohl, zemřel již na začátku roku 1003.

Po jeho smrti obrátili se Čechové opět k přirozeným knížatům svým i povolali na trůn *Jaromíra*, kterýžto vrátiv se s bratrem i s mateří přijat jest od lidu se všeobecným plesáním. Zatím ale byl vyhnaný Boleslav útočiště své vzal k Boleslavu Chrabrému, který jej brannou mocí do země uvedl, tak že Jaromír podruhé utéci musil. Ryšavý, jak mile opět seděl na stolci knížecím, vyhledával msty nad původci svého vyhnání, jíž, když zjevně nemohl, úkladným způsobem dosáhnouti hleděl. I pozval k sobě na hostinu nejpřednější lechy, mezi nimi i Vršovce, kteří, když v nejlepším kvasu byli, zrádně jsou přepadeni a pobiti. Boleslav svrchovanou necitlivost svou dokázal tím, že zeti svému vlastní rukou dýku do prsou vrazil. Z toho povstala všeobecná hrůza v zemi, a Čechové obrátili se o pomoc proti ukrutníku právě k tomu, jenž mu byl opět na trůn pomohl, k Boleslavu Chrabrému. Ten, povolav k sobě Ryšavého pod záminkou jakéhosi jednání, oslepiti jej dal a do vnitř Polska na hrad nějaký odvésti kázal, kdež ještě po mnohá léta živ byl.

Snadno zmocnili se nyní Poláci celých Čech, a Boleslav Chrabrý, jehož panství nyní rozsáhlejší bylo nežli říše Česká za Boleslava II., počal se králem nazývati a sídlo

své v Praze vyvolil. To byla třetí veliká říše Slovanská v krajinách západních, a spojení tak blízko sobě příbuzných národů, jako jsou Český a Polský, kdyby bylo trvání mělo, k velikým by bylo vedlo následkům; oni zajisté byli by se stali nepřemožitelnými a říše jejich, v srdci Evropy položená, mocnější nade všecky, co jich tu koři v pozdějších časech povstalo.

Čechy Polanů zprošťěny. Jaromír a Oldřich. Svatý Prokop. Břetislav český Achilles. Ustanovení zákona posloupnosti.

Když Jindřich král Německý o důležité změně, která v panování českém se stala, se dověděl, vypravil posly k Boleslavovi Chrabrému, vzkazujíc jemu, že mu země České dopřeje, bude-li chtíti ji od něho v léno přijmouti a jemu věren býti, jináče ale že válkou proti němu povstane; byl tedy hotov, opustiti právo Přemyslovců Jaromíra a Oldřicha, kteří se k němu byli utekli, kdyby jen jeho vlastní pretensí bylo se dosti učinilo. Toho však Boleslav učiniti nechtěl, ale raději válku podstoupil, kterou také s počátku dosti šťastně vedl. V tom ohledu byli Čechové srozuměni s Boleslavem; ale Poláci jeho, v Čechách jako pánové sobě počínajíce, neuměli vlídným nakládáním s lidem přízeň jeho sobě získati, ano naopak dopouštěli se všelikých násilí, která jim vzbuditi musela všeobecnou nenávist, tak že národ s toužebností počal zpomínati na svá přirozená knížata v Němcích u vyhnanství žijící.

Snadno stalo se srozumění mezi těmito a stranou nespokojenců českých, a král Jindřich, s Boleslavem válčící, ochotně učinil Jaromíru a Oldřichovi pomoc branným lidem, s nímž oni vtrhli do země, právě když Boleslav

polem ležel v Lužici, a města i tvrze před nimi brány otvíraly. Uslyšev o tom Boleslav pospíšil sice do Prahy, ale zároveň i Oldřich přiblížil se odhodlaně s 350 muži brannými nepozorován až k samé Praze, kdež dobou noční skryl se v porostlině. Maje srozumění s přáteli svými ve městě čekal tu na umluvené znamení, totiž zatroubení pastuchy, když se na úsvitě otevřela brána k mostu. Tu Oldřich se svými vskočil na most, ale již i Poláci znamenajíce zradu vrhli se mu vstříc. I nastal na mostě boj ukrutný, ve kterémž Čechové vítězi zůstali a brány se zmocnili. Mezi jinými padl tu s polské strany také Soběbor, bratr někdejšího biskupa Vojtěcha, který se byl s Boleslavem Chrabrým zase navrátil do své vlasti, kdež mu prokazoval platné služby. Stejnou dobou, co se Čechové do Prahy vedrali, slyšeti bylo také na Vyšehradě zvonění k útoku. Tím překvapen jsa Boleslav Chrabrý, a v prvním zmatku sílu odboje za větší nežli byla pokládaje, dal se na útěk, vojsko jeho strachem omráčené následovalo ho, a v několika dnech prý nebylo více Poláka v celé zemi.

Pamětihodný děj vyhnání Poláků z Prahy udál se na začátku měsíce září 1004, a hned druhý den nato měl kníže *Jaromír* slavný vjezd do města, přijat jsa od veškerého lidu s velikým plesáním. Tu jest na Vyšehrad uveden a tam opět za panovníka země vyhlášen. Brzo na to přijel do Prahy též král Německý Jindřich II., od něhož Jaromír za pomoc sobě propůjčenou musil přijmouti potvrzení svého důstojenství knížecího. Při té příležitosti uveden nejspíše také Oldřich, jenž k vítězství nejvíce byl dopomohl, zase v předešlý úděl svůj.

Ve válkách, které pak dále vedl Jindřich II. s Boleslavem Chrabrým, stáli při něm Jaromír a Oldřich co věrní spojenci. Boleslav rád by se byl s nimi smířil, i ne-

zameškal ničeho, čím by knížata Česká k své straně přivábiti mohl; častými poselstvími připomínal jim tu svazky příbuzenství obou národů, tu ohavnost německého jha, tu zisk mnohonásobný, který by ze spojení obou slovanských kmenů vyplýval, podporoval řeči své sliby a dary čestnými; ano r. 1014 poslal i syna svého Měčislava do Čech k napomáhání plánu takovému. Ale nenávist knížat Českých proti němu byla neuhasitelná, čím více Boleslav k nim se blížil, tím více oni tulili se k Jindřichovi II.; ba Oldřich zapomenul tak velice na čest a hodnost svou, že Měčislava jemu se svěřivšího do žaláře vrhnouti, družinu pak jeho zavražditi dal. A tak jest prospěch národu Českého, který spočíval ve spojení se s příbuzným národem Polským, nikoliv ale v mrzkém podniknutí cizího jha, obětován osobním interesům jeho panovníků, jakož později ještě nejednou se opakovalo.

Kníže Jaromír byl dle všeho, co o něm víme, muž poctivý a dobromyslný, ale přitom slabý a ne velmi schopný, pročež ani potřebám času vyhověti ani na místě svém udržeti se neuměl. Opak toho říci se musí o jeho bratru Oldřichovi, jenž byl ohnivý a náružívý, ale přitom nevelmi svědomitý. Nemohloť trvati, aby oba bratří dříve neb později se nepotrkli, přičemž běželo slabšímu o trůn. I stalo se skutečně, že Oldřich, neznámo již jakým spůsobem, ale zajisté pomocí Vršovců, roku 1012 Jaromíra s trunů svrhl a ze země vypudil. Ten vzal své útočiště do Němec k císaři Jindřichovi jakožto vrchnímu svému pánu, od něhož ale zrádně jest vydán Oldřichovi. Jednání Jindřichovo v této příčině nepotřebuje nižádného objasnění, hanebnost jeho jest sama sebou patrna; i staloť se ono zlým příkladem pro pozdější nástupce jeho na Německém trůnu, jak zacházeti s knížaty Českými, kteří ve svých rozepřích o posloupnost uchylovali se k nim o pomoc. Oldřich za-

vřel Jaromíra na hradě Lysé, ty pak z jeho přátel mezi panstvem českým, kteří se ho ujímali, bez rozpaků popraviti kázal.

Kníže *Oldřich* jal se mocnou rukou panovati nad Čechami. Nemaje s manželkou svou žádných dědiců zapudil ji, i vzal sobě krásnou *Boženu*, již byl jednou z lovu jeda u potoka peroucí spatřil a sobě zamiloval. Ta stala se potom matkou krásného a udatného Břetislava, obnovitele české slávy.

Na jiné potulce lovecké potkal se Oldřich v lesích sázavských s nábožným poustevníkem *Prokopem*, jejž sobě zamilovav zpovědníkem svým učinil, potom pak pro něj založil klášter, který pod jmenem kláštera Sázavského stal se památným co poslední útočiště liturgie slovanské v Čechách, když už po celé ostatní zemi jazyk latinský při službách božích byl opanoval. Prvním opatem kláštera toho stal se Prokop, i pěstoval v něm horlivě písemnictví cyrilské, čehož vzácná památka dochovala se až na naše časy v tak zvaném Remešském evangeliu *). Tím stal se ten klášter semeništěm cyrilské literatury v Čechách; avšak též v jiných učených věcech se později přičiňoval nad jiné kláštery české.

Svazek Oldřichův s říší Německou byl tak úzký, že po smrti Jindřicha II. (r. 1024) účastnil se s knížaty německými ve volbě nového císaře Kunráta Franckého, čímž základ položil k napotomnímu důstojenství kurfirštskému českých panovníků.

*) Vlastní to rukopis Prokopův, který divnými běhy dostal se do Francouz, kdež v takové úctě držán, že králové Francouzští při svém korunování v městě Remeši (odtud jméno jeho) obyčej měli naň přísahati. V první revoluci francouzské vzácná ta kniha ztracena jest a teprv za našeho věku zase objevena a pravý obsah její poznán. Hanka vydal ji pod jmenem „Evangelium Sazavo-Emauskoje“.

Následujícího roku zemřel Boleslav Ohrabrý, a rozepře synů jeho použil Oldřich k tomu, aby ze ztracených zemí opět nějakou částku s Čechami spojil. Tak zmocnil se dílu Moravy, kdežto mu ale další pokrok zamezoval Uherský král Štěpán. Tu vypravil Oldřich syna svého Břetislava, který byl již došel mužných let a bujarým duchem nad jiné věku svého vynikal, s vojskem silným do Moravy, aby Uhry ze země vypudil. Břetislav dokázal hned v této první výpravě všecku chrabrost i jemnotu ducha svého. Jedním úprkem dobyv jako na překot celé země poháněl před sebou pluky uherské. Když pak na posvátná ta místa přišel, kde Cyril a Method apoštolovali a křesťanstvo tak utěšeně květlo, když spatřil rumy Velehradu a tolik chrámů zbořených viděl, tu duše jeho rozplynula se v pláči nad spoustou takovou, způsobenou surovou divokostí národu toho, na nějž nyní vyléval svůj spravedlivý hněv. Konečně uzavřel pokoj s králem Štěpánem, ve kterém tento mu postoupil celé nynější Moravy, která pak již nikdy trvale od Čech nebyla odtržena. Tu se počal Břetislav psáti knížetem Moravským. Znamenitou kořist Uhrům odňatou obrátil na obnovení a zvelebení oněch posvátných míst, a věrné své, kteříž mu k vítězství nápomocni byli, úřady i statky obdařiv hleděl panství své v Moravě všemožně utvrditi a ustáliti, pročež také opravoval a upevňoval staré města a tvrze, i nové stavěl a ohražoval, ochranu pak hranic zvláštním úředníkům poručil. Tak sobě již záhy dobyl veliké slávy pro udatnost a rozšafnost svou, a tehdejší věk nazval ho českým Achillem.

Brzy nato, když Břetislav císaře v Němcích navštívil, spatřil v městě Šveinfurtě sličnou Juditu čili Jitku, sestru Oty Šveinfurtského, k níž ihned láskou zahořel. Netrpělivost jeho nesnesla dlouhého namlouvání a prošení,

pročež s několika soudruhy tajně do kláštera, v kterém Jitka na vychování byla, se vkradl, a čekaje až z kostela půjde, ji uchvátil a pryč s ní pospíchal. Tu stal se pokřik v klášteře, a čeleď ihned vrata zavřela a řetězem zatáhla, ale Břetislav silný řetěz jednou ranou meče svého přeťav s Jitkou šťastně z města se dostal. Zavítav s nevěstou k otci v Praze pospíchal s ní pak do Olomouce, kdežto ji slavně za manželku přijal (1029). *)

Mezi císařem a Oldřichem, neví se z jakých příčin, pominula v ty doby posavadní dobrá vůle, i došlo až k tomu, že Oldřich obeslán jsa od Kunráta, když ničeho netuše se dostavil, jat jest a po celý rok ve vazbě držán, mezi kterýmž časem ujali se vlády Břetislav pospolu se strýcem svým Jaromírem. Konečně přece propustil císař Oldřicha, ale s tou výminkou, aby se s bratrem Jaromírem o vládu rozdělil. Oldřich přísahou se k tomu zavázal, ale jak mile do Čech se navrátil, slib vynucený zrušiv kázal Jaromíra oslepiti, a Břetislavovi, který se strýce svého ujímal, Moravu odňal. Tu Břetislav své útočiště vzal do Bavor, a Jindřich, vévoda té země, ujav se ho přinutil Oldřicha ke smíření se synem. Tak trvaly věci nějaký čas, až kníže Oldřich r. 1037 zemřel.

---

*) Pověst udělala později z Jitky dceru císařovu, který prý smělým skutkem Břetislavovým rozhorlen zapřisáhl se, že neodpustí Břetislavovi, až stolici svou císařskou uprostřed České země postaví a na ni zasedne; načež i Břetislav prý ukrutnou přísahou se zavázal, že císařovy země mečem i ohněm hubiti chce. Nato ihned prý císař vojensky do Čech vtrhl a u Prahy se položil. Ale Jitka, hledíc konec učiniti té válce mezi otcem a manželem svým, tajně prý k císaři přišla a jej k smíření naklonila, načež, aby oběma přísahám dosti se stalo, takové narovnání mezi císařem a Břetislavem učiněno, aby císař v Staré Boleslavi, kteréž město tehdáž za prostředek země považováno bylo, na císařskou stolici svou usedl, a Břetislav v Němcích několik vsí popálil, oba pak přátelství spolu uzavřeli. Co na té

Po jeho smrti pospíšil ihned starý Jaromír do Prahy, a upřímné slzy cedě nad mrtvolou zlého bratra, všecku příčinu jich nesjednocenosti svým nepřátelům Vršovcům veřejně přičítal, a Břetislava, jejž sám na stolec knížecí usadil, aby rady jejich neposlouchal, vystříhal. Tím ještě více Vršovce na sebe popudiv zavražděn jest potom brzy návodem starosty jejich, pyšného Kochana.

Břetislavu I. vším právem náleží jmeno obnovitele říše České. Připojiv ještě za panování otcova Moravu k Čechám zjednal říši ten rozsah, který, nebyv potom nikdy více změněn, zasvěcen jest všemi stoletími až podnes; naproti říši Německé postavil se opět na tentýž stupeň samostatnosti, na kterémž někdy děd jeho byl stál; ustanovením konečně pevného zákona posloupnosti položil základ k nedělitelné jednotě státu.

Bujarý a mladý panovník, jak mile vládu nastoupil, jevil záměry smělé i rozsáhlé. Netoliko obmýšlel všecky ty země, které za jeho děda k Čechám patřily, zpět vydobyti, nýbrž i tuto říši svou k takové samostatnosti přivésti, jaké až posud v žádné době nebyla požívala. To, co Boleslav Chrabrý jenom na krátký čas dovedl, chtěl on dokázati a na věčné časy ustáliti, totiž spůsobiti spojení všech západních Slovanů v jednu velikou říši. Pročež hlavně na dvojí věc zřetel svůj obrátil, na opanování Polska a vyproštění Čech z du-

pověsti pravdivého, ukáže se v dalším běhu vypravování našeho; ostatně má nejspíše hlavní svůj původ v pověsti jiné, že totiž knížata Česká, kdykoli ke dvoru císařskému jeli, to právo měli, na své cestě vesnice páliti, což snad proto sobě u císařů vymínili, aby ne bez vážných a důležitých příčin k nim zváni a daremně obtěžováni nebyli. Snad Břetislav (je-li na věci co pravdivého) nejprvé toho práva užíval aneb je sobě vymínil, k čemuž ovšem dobrou příčinu a výstrahu na otci měl.

chovní podřízenosti pod arcibiskupa Mohuckého, založením v Praze vlastního arcibiskupství. *)

K onomu byla doba příhodná, když Polsko smrtí Měčislava II. u veliký zmatek jest uvrženo, nemajíc pána, jenž by mocnou rukou pevný řád v zemi zavedl. Břetislav tedy neme3kaje roku 1038 s velikým vojskem do Krakova přitáhl, v kterémžto městě druhdy Boleslav Chrabrý byl sídlo své měl. Spáliv a vydrancovav jej dále bouřil, a všude města a hrady jemu se poddávaly. Dobyv Vratislavi táhl přímo na tehdejší hlavní město Hnězdno, jenž téměř bez odporu se mu vzdalo. Tam nalezeno bylo v chrámích nesčíslné množství klénotův a nádob zlatých a stříbrných, nejdražší ale nade všecky ty věci bylo tělo sv. Vojtěcha, jenž v katedrálním chrámě v nákladné a skvostné hrobce uloženo bylo. Aby pak tělo toho mučeníka a patrona českého s náležitou úctou se vyzdvihlo, ustanovil Pražský biskup Šebíř (Sever), ve vojště přítomný, třídenní půst, a Břetislav prohlásil jistá nařízení, čelící obzvláště k vykořenění oněch necností, proti nimž svatý biskup za živa nadarmo byl horlil, kteréžto předpisy zachovávati celé vojsko slavně zavázati se musilo. Když ty všecky věci se staly, vyzdviženo jest s velikou poctivostí tělo svatého a se všemi kostelními poklady do Prahy zavezeno. Slavný byl vjezd do Prahy vítězného Břetislava, navrátivšího se z polské vojny. On sám s biskupem nesli tělo sv. Vojtěcha, hned za nimi následovalo několik opatů s ostatky jeho bratrů a tovaryšů, a pak jiné duchovenstvo se všelikou kořistí Hnězdenského hlavního chrámu. Tělo svatého uloženo

*) Podřízenost biskupů svým metropolitánům byla za oněch dob mnohem přísnější než jak se jeví v praxi našeho věku.

v chrámě sv. Víta, kdežto ve zvláštní kapli až posud se chová. *)

V Němcích té doby císařoval Jindřich III., jeden z největších panovníků. Ten s bázní pohlížel na šířící se moc Břetislavovu, pročež útočiště, jaké ovdovělá Polská kněžna Rejčka k němu vzala, vítanou mu bylo záminkou ku vpádu do zemí Břetislavových. Zpráva o tom byla hlavní pohnútkou pro Břetislava, že se rychleji z Polska vrátil nežli byl prvotně obmýšlel. Nejsa připraven k boji s císařem, chtěl-li s ním na čas pokoj míti, musil mu co rukojmě vydati devítiletého svého syna Spytihněva. Když však při dalším vyjednávání císař na Břetislavovi žádal, aby Polsko navrátil a všecku kořist tam učiněnou jemu vydal, k čemuž kníže ovšem svoliti nechtěl, přišlo skutečně k válce. Císař dvoje vojsko do Čech vypravil, z nichž jedno osobně vedl, druhé Mohuckému arcibiskupovi poručil. Ten přes Míšeň do Čech vtrhl, jemuž Břetislav naproti postavil Bílinského župana Prkoše, sám pak s jiným vojskem šel císaři vstříc, který skrze Šumavu do Čech se bral. Zde byl Břetislav nadělati kázal zásek, část lidu svého v zálohu do lesů rozložil, sám ale s hlavní mocí v příležitém místě se okopal. Tu Němci k útoku hnali na Čechy, od těchto ale se všech stran obklíčeni takovou porážku utrpěli, že císařský praporec Čechům v kořist se dostal a množství osob urozených, hrabat a jiných pánů na bojišti zůstalo. Nyní se Břetislav obrátil na druhé vojsko německé, které skoro bez překážky do země bylo vtrhlo, pálíc a pleníc. I toto vojsko Břetislav porazil a několik

*) Avšak i Hnězdno se dosavad honosí nádherným hrobem sv. Vojtěcha, k němuž konají se pouti z celé země. Tvrdíť Polané, že Čechům za Břetislava místo Vojtěchova podstrčeno jest jiné tělo, pravé pak tělo svatého že ve Hnězdně zůstalo. Na čí straně pravda jest, nyní ovšem rozhodnouti nelze.

znamenitých osob jal, za které císař navrátil mu syna jeho Spytihněva. S tímto kněžicem muselo asi v Němcích nakládáno býti nehrubě slušně, an u veliké rozmícenosti se vrátil a napotom nenávist Němců jeho panující náruživostí se stala.

Nicméně rok nato císař ještě se silnějšími vojsky se vrátil, z nichž jedno německý poustevník Vintíř, jenž po třicet let v lesích Šumavských živ jsa všech cest a průchodů skrz ně vedoucích povědom byl *), okolkem přes hranice české převedl; druhé župan Prkoš, porušen německým zlatem, maje valnou sílu Moravanů a pomocných Uhrů, zrádně propustil, tak že Němci se dvou stran ku Praze se tiskli. Tu prostředkováním Jitčiným, jenž měla bratra s císařském vojště, pokoj mezi oběma stranami zjednán jest, v němž Břetislav upustil od Polska (vyjma dobyté krajiny slezské, které při Čechách zůstaly) a zavázal se znova ku placení císaři staré roční daně. Že by při tom císaře za svého vrchního neb lenního pána byl uznal, jak učinili předchůdcové jeho Vladivoj, Jaromír a Oldřich, neshledává se a tvrzení takové nižádného základu nemá; naopak ze všeho vysvitá, že Břetislav jen obnovil smlouvu Boleslava Ukrutného s Otou I., čímž vrácena jest Čechám neodvislost od říše Německé, v posledních dobách pozbytá, a císař spokojil se

---

*) Hory Šumavské byly onoho věku lesem prvotinným pokryty, s nehojnými tu i tam klučeninami a osadami, a zachovány v tom stavu z úmysla pro snadnější obranu zemskou. Avšak za nedbalostí a nepečlivostí českou rozprostírali se tam čím déle tím více osadníci němečtí, pilní rolníci, smělí lovci a dobrodruzi, až i poustevníci a mnichové, osobovali sobě tam dědiny, stavěli domy, vesnice, tvrze i hrady, a dávali se s nimi pod ochranu císařů a knížat Německých, vždy přitom hotovi jsouce, kdykoli Němci s té strany činili vpád nějaký do Čech, sloužiti jim za průvodce v této jen málo schůdné krajině.

skrovným poplatkem, více na důkaz úcty nežli nějaké poddanosti. Břetislav věrně splnil výminky pokoje; ale zrádnému Prkoši kázal ruce a nohy usekati a do řeky Bíliny jej uvrci.

Mezi tím bylo na Břetislava i u papeže žalováno, že v Polsku chrámy oloupil, z čehož on posly do Říma vypraviv jak mohl se vymlouval, přitom též o povýšení biskupství Pražského na arcibiskupství jednaje. Ale z toho nic nebylo pro odpor arcibiskupa Mohuckého, a za oloupení chrámů v Polště uložil papež Břetislavovi kostel vystavěti, kterýžto rozkazu toho poslušen vystavěl dosavad stojící kolegiátní chrám ve Staré Boleslavi. Mimo to, jsa milovník jazyka slovanského, i nadání kláštera Sázavského znamenitě rozmnožil.

Konečně Břetislav i s Polany v mír vstoupil, navrátiv jim Slezsko a vyminiv sobě za to roční daň. Tak knížata Česká, s jedné strany odvádějíce poplatek císaři, s druhé strany brali takový od králů Polských, a tato poslední okolnost novým důkazem jest, že odvádění poplatku neznamenalo toho času uznávání nad sebou vrchní moci toho, kdo jej bral. A jakož žádnému dějepisci dosavad nenapadlo, z té okolnosti, že Polští králové po dlouhý čas knížatům Českým roční daň platili, uzavírati, že tím samým uznávali nějakou vrchní moc nad sebou: týmž spůsobem ani poplatnost Čechů císaři nemůže považována býti za důkaz nějaké podrobenosti země České pod říši Německou.

Od té doby požívaly Čechy stálého pokoje, a Břetislav často býval u císařova dvoru, jsa od něho u zvláštní poctivosti držán. Prahu znova ohradil a opevnil, a syna svého nejstaršího Spytihněva v Moravě knížetem ustanovil, který pak v Olomouci dvorem byl.

toho přede vším hleděl. I upevňoval pomezí české stavěním nových i obnovováním starých hradů a tvrzí. Prahu, která tehdáž ještě větší počet dřevěných domů měla a nepravidelně stavěna byla, na způsob bohatších měst vlaských okrašloval, chrám Vyšehradský malbami a kamennou hladkou podlahou ozdobil a velikým pokladem knih i jinými vzácnými věcmi obohatil, nade všecko ale pokoj v zemi a pevný řád udržovati se vynasnažoval. To ovšem mnohým se nelíbilo, kteří by raději ve zmatcích zemských nevázanosti své uzdu byli pouštěli. I vyzradilo se spiknutí, mající za účel zavraždění knížete. Soběslav držel nad spiklými veřejný soud, a tu shledáno, že všecko stalo se návodem Břetislavovým, syna někdy Břetislava II. Kníže přísně potrestal vinníky, dav Břetislava oslepiti, ostatní pak spiklé čtvrtiti a kolem lámati, kterýžto poslední způsob odpravování tuto ponejprv se v dějinách českých připomíná (1130), jsa původu německého. Nařknut byl přitom i Pražský biskup Menhart, který však dokonale ze všeho podezření se očistil. Taková přísnost dobře účinkovala, a napotom nikdo více neopovážil se proti knížeti hlavy pozdvihnouti.

K vůli svaku svému, uherskému králi Belovi Slepému, zapleten jest Soběslav do války s Polany, kteří podporovali pretendenta uherského trůnu Boricha. Válka ta vedena jest vítězně, král Bela obhájen na trůnu a Čechové přinesli domů znamenitou kořist, načež staré přátelství mezi králem Polským a Soběslavem obnoveno.

Ku konci roku 1137 zemřel císař Lothar, a jej následoval na trůnu německém Kunrát III. S ním trval Soběslav v neméně přátelském srozumění jako s jeho předchůdcem, a poskytl mu pomoci své proti Sasům, kteří se zpouzeli uznati ho za krále. Za to vyžádal si od něho, aby ještě za jeho živobytí propůjčil jeho synu Vladisla-

vovi Čechy v léno a tak nástupnictví na trůnu otcovském mu pojistil. Král Německý rád svolil k té prosbě a roku 1138 na sněmě Bamberském slavně odevzdal mladému Vladislavovi prapor knížecí. Tak stalo se, že týž panovník, který při nastoupení svém tak statečně obhájil samostatnost říše proti všetečné cizí pretensí, na sklonku svých dnů, po slavném panování a v úplném užívání moci, žebrat přišel do Němec jakožto o milost za to, co dříve s mečem v ruce uměl odvrátit od vlasti jakožto potupu národní. Tato křehkost Soběslavova, ač ji odpustiti můžeme milujícímu srdci otcovském, nicméně vrhá nemalý stín na státnickou moudrost tohoto jinak tak rázného a rozšafného panovníka. Možná však, že ochablost tělesných sil, jaká se při knížeti v ty doby již patrně jeviti počala, měla za následek i seslabení duševní stránky jeho, čímž jediné vysvětliti a poněkud i omluviti se dá tento nanejvýše nepolitický skutek.

Avšak neměla se vyplniti vroucí žádost Soběslavova, aby trůn zůstal při jeho rodině; ano zdá se, že ten prostředek, jímž chtěl pojistiti synu svému následnictví po sobě, právě naopak působil. Dovedl toho sice Soběslav na sněmě v Sadské, že stavové zemští, dílem od něho uprošeni, dílem přinuceni, syna jeho Vladislava za budoucího panovníka svého uznali: avšak když rok nato (1139) kníže, pohlížeje východní hranice české, v Hostinném po bolestné nemoci skonal, neohlíželi se titéž stavové na slib jemu učiněný a povolali na trůn jiného *Vladislava*, syna Vladislava I. Nemůže býti pochybnosti, že nechuť, kterou tím stavové na jevo dali k synu Soběslavovu, základ svůj měla přede vším v tom, že jim byl vnucován a napřed ustanoven od krále Německého, dříve než oni sami byli tázáni. Zvolením jiného úda rodu Přemyslova za knížete učinili slavný protest

proti osobovanému sobě právu králů Německých, obsazovati trůn český, zachovavše tak národu jeho samostatnost, zadávanou od panovníků lehkovážně z ohledů soběckých. Takovým pak způsobem vyvinovalo a utvrzovalo se právo stavů zemských k svobodnému volení panovníka, které ovšem, pokud rod Přemyslův trval, pouze na jeho údy se obmezovalo.

Za panování Soběslavova uvedena jest do Čech nová řehole premonstráků, kterou Olomucký biskup Jindřich Zdik byl na své pouti do Jerusalema poznal a sobě oblíbil. První klášter té řehole založen jest v Praze na Strahově a bohatě nadán.

Nově volený kníže *Vladislav II.* potvrzen jest od Německého krále Kunráta, jehož sestru za manželku pojal, s touž ochotou, s kterou byl dříve udělil prapor knížecí synu Soběslavovu — nový to důkaz, jak slabé podstaty do sebe měla domnělá vrchní moc králů Německých nad Čechami. Zdá se však, že pány české vedl při volení tohoto knížete ještě jiný ohled nežli svrchu dotčený, totiž žádostivost větší svobody a nevázanosti pod panovníkem, jak očekávali, slabým. Byl totiž Vladislav II. mladík povahy veselé, který si dosavad byl všímal více kratochvílí nežli řízení státnických, i domnívali se, že za jeho vlády budou moci dle libosti svou vůli provozovati. V tom ale se zmýlili, neboť Vladislav hned s počátku mocnou rukou chopil se otěží státu, spravoval se dle vlastní hlavy, a vůbec ukazoval tolik samostatnosti a rázné síly, že i nejbližšího předka svého ještě převyšovati se zdál. Přede vším jal se bdíti nad bezpečností zemskou, i dal roku 1141 množství loupežníků po Čechách schytati a pověsiti, nejpřednější z nich pro důkladnější příklad na dnešním Žižkově u Prahy, kdež těla jejich dlouhý čas zůstala na odiv jiným k výstraze.

Takové knížete počínání vidouce pánové, kteří ho byli na trůn povolali a mezi nimiž nejčelnější byl Načerat, počali tajné pikle strojiti, a spojivše se s knížaty Moravskými volili sobě za pána Kunráta Znojemského. Ten roku 1142 se znamenitým vojskem do Čech vtrhl, jemuž Vladislav jenom s nerovným počtem postaviti se mohl. V Čáslavsku u vrchu Vysoké strhla se krutá bitva, v které Vladislav přičiněním některých zrádců ve vojště svém poražen jest, načež Kunrát ku Praze pospíšil a silně jí dobývati počal. Vladislav svěřil obranu hlavního města bratru svému Děpoltovi, sám pak odebral se k císaři Kunrátovi o pomoc jej prose. Císař s valným vojskem do Čech vešel, což Kunrát Znojemský uslyšev tím vztekleji ku Praze bíti počal, ohnivé šípy do města metaje, z nichž jeden zapálil kostel sv. Víta, druhý pak klášter Svatojiřský, které oba popelem lehly. Když však ničeho nepořídil proti udatným obrancům, pozbyv mysli navrátil se domů bez pořízení, a tak spolek ten se rozpadl. Vladislav brzo nato slavně vjel do Prahy, a za ním teprv přitáhl císař, neviděv ani nepřítele. Proto nicméně přece obdržel od Vladislava slíbenou mzdu, načež pokojně odešel zase do Němec.

Po celý ten čas Olomucký biskup Jindřich Zdik věrně se přidržel strany Vladislavovy, začež nyní Moravská knížata, domů se navrátivše, jala se provozovati na něm svou mstu. Pobravše mu statky vyhnali ho ze země, načež on nad nimi i nad celou zemí klatbu vyřkl a služby boží konati zakázal.

Následujícího roku táhl Vladislav do Moravy pokořit odbůjná knížata a celou tu zem ukrutně poplenil. Tu přijel do Čech legát od papeže vyslaný, Guido, a ten jal se činiti prostředníka mezi Vladislavem a biskupem Olomuckým s jedné, a knížaty Moravskými s druhé strany,

a skutečně dovedl toho, že tito poslední, křivdu svou uznavše, Vladislavovi se pokořili a biskupovi slušnou náhradu učinili, načež onen je na milost přijal a tento zem klatby zprostil.

Týž legát ještě jinou neméně důležitou věc šťastně pořídil, totiž opravu duchovenstva v Čechách, o kterou se již mnozí papežové, avšak bez prospěchu, byli pokoušeli. Již papež Řehoř VII. byl totiž kněžím ženění zapověděl, ale pro roztržky, které po ten celý čas v církvi trvaly, tak že častokráte dva papežové najednou byli, a pro sváry Říma s císaři Německými nemohl zákon ten, kterýž vůbec nenáviděn byl, takového průchodu míti jak bylo potřebí, a časté papežů napomínání a legátů posílání bez náležitého účinku zůstávalo. Nyní pak, když Vladislav sám legáta všemožně podporoval, již jednou ta věc konec vzala, a duchovní měli na vůli, buď od žen svých se odloučiti aneb svých důstojenství se odříci. Mnozí, zvláště přednější, raději toto poslední volili, než by svých manželek byli od sebe dali. Při té příležitosti též oboje biskupství řádně na farní okresy jest rozděleno, a dlouholetá rozepře biskupů Pražských a Olomuckých o příjmy narovnána.

Zatím však nebyla uhasla nenávist knížat Moravských k biskupu Jindřichovi Zdikovi, i přepadli ho roku 1145, když na cestě v jednom dvoře přenocoval, tak že stěží vyvázl. Tu jest nová kletba na ně vyřknuta; ale ještě téhož roku následovalo nové smíření dílem dobrovolné dílem vynucené.

V tom čase zbuzovali papež a sv. Bernard k nové křížové válce proti Turkům, kteří křesťanské království Jerusalémské velice skličovali. I náš Vladislav vzal na se kříž a připojil se k vojsku císaře Kunráta III., s nímž společně táhl do zaslíbené země. Též Moravští knížata s bi-

skupem Zdikem vzali na se kříž, ale netáhli proti Turkům, nýbrž proti pohanským Slovanům baltickým, pomáhajíce Němcům je brannou rukou na křesťanství obraceti a tím samým v porobu uváděti. Ale ani jedna ani druhá výprava šťastna nebyla; Vladislav jmenovitě ani do Jerusaléma nedošel, ale utrpěv mnohou ztrátu na svých vrátil se domů přes Cařihrad, kdežto s císařem Řeckým Manuelem v přátelství vešel (1148).

V nepřítomnosti Vladislavově spravoval zem udatný bratr jeho Děpolt. Tu Soběslav, syn někdy Soběslava I., vhodnou příležitost býti se domnívaje, přišel z Neměc, kdež u vyhnanství žil, a počal zemi bouřiti a stoupence své shromažďovati, jehož ale Děpolt se zmocniv u vězení jej choval až do příchodu Vladislavova, který ho pak na hrad Přimdu odvésti dal. Odtud dále roku 1150 vyvázl Soběslav pomocí svých přátel a utekl se k novému císaři Fridrichovi I., nazvanému Rudofous, u něhož zdržovalo se ještě více mladších knížat Českých, kteří s Vladislavem v nevoli žili. Ti všemožně usilovali císaře s Vladislavem svářiti, aby se pod jeho záštitou mohli vrátiti do vlasti a lepšího opatření dosáhnouti. Fridrich milerád byl by kořistil z takového rozdvojení v knížecím domě Českém, a již podobalo se k tomu, že se propůjčí k záměrům Soběslava a jeho strany. Tomu však nepřipustily nastalé poměry politické, které císaře přinutily hledati přátelství panovníka českého.

Přede vším strojil Fridrich vojenskou výpravu proti odbůjnému Milánu, ku kteréž potřeboval cizí pomoci, a tu jest prostředkováním Pražského biskupa Daniele, jednoho z prvních státníků svého věku, vyjednáno mezi oběma mocnáři, že císař udělí Vladislavovi titul královský, začež tento pomocným vojskem proti Milánu podporovati jej přislíbil. Roku 1158 přijal Vladislav na

říšském sněmě Řezenském korunu z rukou císařových a prohlášen jest za krále i s budoucími svými nástupci. Takový však svazek s císařem u kmetů zemských s velikým odporem se potkal, i důtklivě vytýkali na sněmě Pražském Vladislavovi, že přijímá důstojenství od cizího panovníka, což ukazuje na podřízenost, a že bez jejich přivolení k válce v cizině se zavázal. Ale Vladislav neomlouval tuze jednání svého, nýbrž odvolal se na bojovného ducha bujaré mláděje české, slibuje hojnou odměnu všem, kteří by s ním táhnouti chtěli. Tu shromáždilo se okolo praporců královských množství dobrovolníků, s kterými král ihned do Vlach se vydav připravoval cestu císaři. V té válce milánské Čechové udatností svou dobyli si veliké slávy a pověst o nich po celé Evropě se roznesla. Hlavně jen vydatnou pomocí vojska českého sklíčeni jsou konečně Milánští tak, že se císaři na milost podali, vyžádavše si přitom prostředkování krále Vladislava. Po skončené válce navrátil se král domů se znamenitými dary, jež byl od císaře obdržel; musil však tomuto nechati biskupa Daniele, jejž Fridrich pro jeho zběhlost ve správách a jednáních veřejných si byl oblíbil a později k vysokým důstojenstvem při dvoře svém povýšil. Milánští ale nezdrželi výminek od císaře jim uložených, pročež tento ještě jedno tažení proti nim podniknouti musil, v kterémž je úplně pokořil. I při této druhé výpravě milánské Vladislav císaři pomáhal, ale tenkráte netáhl osobně do Italie a jenom menší počet vojska Fridrichovi na pomoc poslal.

Roku 1161 podruhé vloudil se do Čech Soběslav mladší, i podařilo se mu zmocniti se města Olomouce, v kterém se tak statečně bránil, že Vladislav, nemoha jeho dobyti, s ním vyjednávati počal a skvělé zaopa-

tření mu sliboval. Soběslav dal se omámiti, načež od Vladislava zrádně jat a opět na Přimdu poslán jest, kdežto plných dvanácte let v tuhém vězení držán byl. Zrádný tento skutek jest nemalou skvrnou Vladislavova jinak slavného života.

Roku 1164 svářili se v Uhřích o korunu dva strýci, oba Štěpánové, z nichž jednomu král Vladislav na pomoc přišel, druhému řecký císař Manuel pomáhal. Tu jsou Řekové od Čechů poraženi a velikou kořist jim nechati musili, načež Vladislav a Manuel dávné přátelství spolu obnovili, kteréžto utvrzeno jest sňatkem vnučky krále Českého Heleny se vnukem císařovým Petrem.

Dokud biskup Daniel živ byl, zůstávaje při dvoře Fridrichově, jenž ho potřeboval ke všelikým jednáním diplomatickým, trvalo i přátelství Vladislavovo s tímto císařem; když ale Daniel ve Vlaších morovou ranou poražen zemřel, nastaly opět roztržky mezi oběma panovníky. Příčinou byla dvojice v církvi, an opět byli dva papežové, z nichž císař jiného a král jiného se přidržoval. Tu jmenovitě Vladislavův syn Vojtěch, jenž byl na arcibiskupství Salcpurské volen, takových pronásledování od císaře snášeti musel, že arcibiskupství své opustiti přinucen byl. Takové jednání císařovo vysvětluje se změnou politických okolností. Dokud Fridrich potřeboval pomoci Vladislavovy, byl s ním za dobré a obsypával ho poctami; jak mile však to přestalo, ihned postavil se na totéž stanoviště, jaké před ním císařové Němečtí zaujímati obvykli naproti panovníkům českým. Nepřestalť nikdy chovati při svém dvoře vypovězené kněžice České, jmenovitě syny Soběslava I., a ti, čím chladnějším se stával císař k Vladislavovi, tím větších nadějí nabývali v brzký jim příznivý převrat v Čechách. Král Vladislav, cítě mdlobu svého zdraví a blízký konec svůj předvídaje, chtěl hro-

zícímu odtud nebezpečenství vyhnouti se odstoupením trůnu za živobytí svého synu *Fridrichovi*, který také roku 1173 co král od stavů českých slib poslušenství přijal.

Starý král Vladislav uchýlil se nejprv do kláštera Strahovského, kdež sobě sám byl byt připravil, aby tam strávil v pokoji ostatek života svého. Když však po nedlouhém čase veřejné záležitosti české zlý obrat vzaly, král již churavý opustil navždy netoliko své útočiště na Strahově, ale i zemi Českou, i odstěhoval se do země Durynské na statek své manželky, kdež v málo měsících život dokonal.

Za třiatřicetiletého jeho panování povstalo v Čechách množství nových klášterů, z nichž veliké části on sám zakladatelem byl. Ústavové tito byli v oněch časech, kde všecko vyšší vzdělání výhradně soustředilo se v stavu duchovenském, semeništi netoliko náboženství, nýbrž i věd, umění a průmyslu; pěstovalyť se v nich nauky všelikého způsobu, ba i hospodářství samo i mnohá řemesla jimi se více a více vzdělávaly. S toho stanoviska potřebí hleděti na tehdejší horlivost v zakládání klášterů, jež v život povolávala tatáž ušlechtilá snaha, jaká za našich dnů v duchovní prospěch člověčenstva zakládá i podporuje spolky i akademie učené, umělecké a jiné, jen že prostředky a tedy i působnost oněch byly ještě mnohem rozsáhlejší a blahodárnější.

Osobní ráz a povaha krále toho značí se nejvěrněji ve spůsobu panování jeho, an byv samovládcem, jako nemnozí, málo kdy vlivu cizímu dával u sebe místa. I ačkoliv ušlechtilostí duše nevyrovnal se zejmena otci svému, náležíť vždy do počtu nejvýtečnějších a nejráznějších panovníků českých, kteří kdy proslavili jméno národu našeho.

Po něm bohužel nastala ze všech posavadních nejhorší doba pro Čechy, když ustavičnými boji o trůn nejlepší síly země se mařily, a vnitřní zradou jakož i ustavičným se vměšováním Německých císařů všecky veřejné řády ve zmatek a pochybnost uvedeny jsou. Ve 24 letech Čechy desetkráte panovníka změnily, i nebyloť podobné anarchie od časů synů druhého Boleslava.

Hned po odstoupení Vladislavově dožadoval se Oldřich, syn Soběslava I., který byl mnohá léta strávil ve službě císařově, u tohoto svého i bratří svých práva k zemi České, kteréž příležitosti císař ochotně se chopiv obeslal k sobě starého i mladého krále Českého, s rozkazem, aby s sebou přivedli též mladšího Soběslava, až dosavad vězeného na Přimdě. Král Fridrich, nemaje ani tolik ducha, aby se neslušné žádosti císařově opřel, aniž pro hrdou povahu svou tolika lásky v lidu nepožívaje, aby mu naděje v podporu národu smělosti dodávala, pokoušel se vyjednávati s císařem skrze prostředníky; když však císař nedal se oblomiti, podrobil se konečně výroku jeho.

Tu jest Soběslav propuštěn ze svého dlouhého vězení na Přimdě a veden do Prahy v čestném průvodu. Na té cestě všude od lidu s takovou srdečností vítán jest, že patrno bylo, kterak srdce národu více k němu, jemuž ukřivděno bylo, se kloní, nežli k nevlídnému Fridrichovi. Nicméně přijat jest na pohled srdečně od starého i mladého krále, avšak záhy výstrahu obdržev, že ho Fridrich oslepiti hodlá, potají k císaři utekl, kamž i Fridrich za ním se odebral; král Vladislav pak, jak již svrchu vypravováno, ze země odešel.

Císař, maje nyní v moci Soběslava i Fridricha, vynesl nad nimi soud: poněvadž Fridrich bez povolení jeho na trůn dosednouti směl, aby ho zbaven byl, a na místě

jeho aby nad Českou zemí panoval Soběslav, ne však jako král, než toliko co kníže. Fridricha císař u svého dvora podržel.

Soběslav II. byl od Čechů s velikou radostí za panovníka přijat. Bylť on muž zajisté chrabrý a neohrožený, ale přitom i nábožný a dobrosrdečný, jmenovitě pak chválí se při něm neobyčejná a přísná spravedlnost, která se nedávala oblomiti žádnými ohledy, ano za zvláštní úlohu sobě pokládala chrániti chudého a ubohého před bohatcem a násilníkem, pročež mu jako na potupu spíláno „kníže selský“. Nebyl však Soběslav prost vášní, a dlouholeté jeho vězení ovšem nemohlo jej naučiti chytrosti světské, pročež často brával před sebe věci bez náležitého rozvážení, čehož potom nemalou škodou svou zakoušel. Tak hned při nastoupení svém smrtí se mstil svému někdejšímu žalářníku na Přimdě, Kunrátovi Sturmovi, ač mu byl při propuštění svém nevlídné jeho nakládání odpustil. Teprv když ukrutný skutek dokonán, spamatoval se, želel ho a podrobil se čtyrycetidennímu přísnému pokání.

Brzo nato zapleten byl Soběslav ve válku s Rakušany, jsa k tomu od císaře nabádán, který na vévodu Rakouského se hněval, že svrchu zmíněnému Vojtěchovi, arcibiskupu Salcburskému, ochrany a útočiště dopříval. Roku 1176 vtrhl Soběslav do Rakous s vojskem 60.000 mužů silným, v němž nacházelo se i množství Sasů, Uhrů, Poláků, ba i Rusů, a celou krajinu až k Dunaji tak ukrutně poplenil, že se nářek Rakušanů po vší Evropě rozléhal. Ani chrámům posvátným neodpustili divocí houfové českých válečníků, pro kteroužto příčinu papež Alexander III. vydal klatbu na Soběslava.

Mezitím smířil se císař s papežem, což mělo za následek úplný převrat v záležitostech politických. Císař, beztoho se Soběslavem pro rozličné příčiny nespokojen,

snadno od papeže a vyhnaného Fridricha, který nepřestal u dvora jeho meškati, k tomu se navésti dal, aby Soběslava knížecí důstojnosti zbavil a Čechy Fridrichovi udělil. Fridrich spojil se k dobytí propůjčené sobě země s vévodou Rakouským Leopoldem, a mimo to i mnohé pány české, se Soběslavem nespokojené, na svou stranu přivedl. Tu vzala válka rakouská obrat nešťastný, Soběslav poražen ustoupiti musil do Čech, a brzy nato i Fridrich, vyčkav příhodnou dobu, do země vešel a s četnými přáteli svými se spojiv Soběslava snadno s trůnu sehnal. Tento, nemoha odolati převaze Fridrichově a zradě svých velmožů, zavřel se na pevný hrad Skálu, odkudž nepřestal znepokojovati Fridricha, čekaje příznivé doby k většímu podniknutí (1178).

Příležitost k tomu naskytla se hned příštího léta, když Fridrich od císaře obeslán k němu do Němec se odebral. Tu Soběslav, maje obzvláště mezi nižším lidem množství příznivců, shromáždil stoupence své okolo sebe a s velikou mocí udeřil na Prahu, která však útok jeho odrazila. Zatím Fridrich o věci zpraven vrátil se do Čech, kdež přátely své sbíral, a obdržev též posilu z Němec táhl přímo na Soběslava, ale od tohoto noční dobou jest přepaden a na hlavu poražen. Když však i Moravský kníže Kunrát Fridrichovi na pomoc přišel a s ním se spojil, svedena jest bitva druhá mezi Prahou a Vyšehradem, ve které Fridrich nad Soběslavem úplné vítězství obdržel. Soběslav ještě bezmála rok na své tvrzi Skále se držel, konečně ale ze země vyjíti přinucen jest a brzy umřel (29. ledna 1180). Tělo jeho přivezeno jest na Vyšehrad a pochováno čestně po boku jeho otce.

Fridrich musil císaři za učiněnou pomoc velikou summu peněz slibiti, pro kterouž přinucen jest ukládati zemi těžké daně. To od něho docela odvrátilo srdce národu,

i vypuklo spiknutí, v jehož čelo postavil se kníže Kunrát Ota, který mezi tím časem celou Moravu v jedno panství byl spojil a nyní s velikým vojskem do Čech vtrhna Prahy se zmocnil a za knížete Českého uznán jest (1182). Fridrich utekl se k císaři, který Kunráta s nejpřednějšími pány k sobě obeslal. Tu zřejmě vyjevil své chytře vymyšlené úklady o říši Českou. Fridricha nesměl opustiti, aby o slíbené peníze nepřišel, a Kunráta bez náhrady nechati nebylo radno, ana celá země při něm držela; pročež té příležitosti, která nikdy předtím tak přízniva mu nebyla, se uchopil, by netoliko oba uspokojil, ale i Českou říši rozdvojil, aby tím snadněji Němcům za kořist se dostati mohla. I potvrdil Fridricha za knížete Českého a Kunráta za markrabě Moravského prohlásil, tak aby Morava již nikdy pod knížata Česká neslušela, ale pod samého toliko císaře. Pány české, kteří k tomu svolení své dáti se zdráhali, hrozbami ukrotil, a oba knížata tak narovnané od sebe propustil (1182). Nyní panoval Fridrich v Čechách, a Kunrát Ota, neodvislý od něho, celou Moravou vládl.

Tím nenávist k Fridrichovi ještě více vzrostla, a pod knížetem Václavem, bratrem Soběslavovým, vzniklo nové povstání, v kterém Praha po deset neděl dobývána. Tu však přispěli Fridrichovi bratr jeho Vojtěch, který opět na své arcibiskupství dosazen byl, a vévoda Leopold Rakouský, jichž pomocí povstání udušeno (1184).

Brzy nato, když císař do Vlach se byl odebral, Fridrich rozpomena se nad hanbou svou, že Morava z podrobenosti jeho vymknuta, silné vojsko sebral a bratra svého Přemysla na Kunráta s ním poslal. U Loděnice strhla se mezi Čechy a Moravany krvavá bitva, v které s obou stran přes 4000 lidí padlo a jejížto hluk na půl druhé míle slyšán byl. Konečně Přemysl pole opanoval,

načež Kunrát, prohlížeje ku blahu říše, markrabského titule se odřekl a Fridrichovi opět podrobil (1186).

Toho času byl biskupem Pražským Jindřich Břetislav z panujícího rodu Přemyslova, který sobě více práv osoboval než mu náleželo, což když Fridrich trpěti mu nechtěl, u císaře jej obžaloval. Fridrich nechtěl mu k soudu státi, pravě, že odjakživa biskupové Pražští byli Českých knížat kaplanové a tedy pánů svých k soudu poháněti práva nemají. Ale císař, co se mu s Moravou nepovedlo, to při té nové příležitosti provésti chtěl, totiž Čechy uvnitř rozděliti, i prohlásil biskupa Pražského za říšského knížete, který náleží pod samého císaře a nikoliv pod panovníka českého. Fridrich nebyl dosti silen, by tomu odporoval, a kdyby takové rozdvojení panovnické moci v Čechách bylo delšího trvání mělo, v krátce by se byla musila říše sama v sobě rozpadnouti. Ale původce té úkladné politiky, císař Fridrich Rudofous, nedočkal se jejích následků, neboť brzo nato v tažení křížovém zahynul. Jej předešel ještě do onoho světa kníže Fridrich (1189), hotově se s císařem do svaté země k opětnému vydobytí Jerusaléma.

Po jeho smrti beze všeho odporu vstoupil na stolec *Kunrát Ota* Moravský, muž statečný a rozšafný, který při delším panování zajisté by Čechy ku předešlé slávě byl přivedl. Ale již po půldruhém létě, provázeje nového císaře Jindřicha do Vlach, u Neapole nakažlivou nemocí jest zachvácen (1191).

Většina Českého národu povolala nyní na stolec knížecí *Václava II.*, posledního syna Soběslava I., který však od Přemysla, bratra někdy Fridrichova, s nímž i biskup Jindřich Břetislav se spojil, v Praze obležen jest, ale statečně se bránil. Aby Přemysl měl zástěru nějakého práva, slíbil císaři 6000 hřiven stříbra, když jej na knížectví po-

trvdí, načež jemu od něho Čechy a bratru jeho Vladislavovi Morava udělena.

Za slíbenou sumu zaručil se biskup Jindřich Břetislav, a Přemyslovi brzo nato povedlo se Václava k odstoupení přinutiti. Když ale Přemysl po svém na trůn dosednutí slíbené peníze zaplatiti váhal, spojil se proti němu biskup s císařem, a přijav od tohoto sám Čechy v léno s vojskem na Přemysla táhl. U Zdic setkala se vojska obou knížat, a tu Přemysl od pánů své strany zrádně jest opuštěn, tak že v útěku hledati musil spásu, načež i Praha po šestiměsíčném obležení biskupovi se vzdala (1193).

Nyní jal se panovati nad Čechami co kníže biskup Pražský *Jindřich Břetislav*, jehož první podniknutí bylo tažení do Moravy, která zůstávala dosavad v rukou Vladislava, bratra Přemyslova. Tu jest Vladislav přinucen odstoupiti a odjeti s novým knížetem do Prahy, kdež potom žil při jeho dvoře jako pod dohlídkou. Za panování Jindřicha Břetislava přišel roku 1197 do Prahy papežský legát kardinál Petr, který toho konečně na duchovenstvu českém obdržel, že svolilo k bezženství, ku kterémuž se od té doby každý, kdo na kněžství chtěl vysvěcen býti, dříve zvláštním slibem zavázati musil. Ještě pak téhož roku zemřel kníže biskup, od svého nastoupení těžkým neduhem trápený, nic pamětihodného nevykonav.

Po jeho smrti volili sobě pánové zemští za knížete *Vladislava*, bratra Přemyslova, an tohoto netroufali si na trůn povolati, aby se nemstil za zradu u Zdic nad ním spáchanou. Přemysl ale uslyšev mezi tím také o smrti císaře, nepřítele svého, pospíšil do Čech, kdež stoupenci jeho, mezi nimiž přední byl Černín *), shromáždili se

*) První známý praotec květoucího podnes hraběcího rodu Černínů, stejného původu s některejšími pány z Dolan, Poten-

zbrojně okolo něho a táhli s ním u veliké síle ku Praze. Šlechetný Vladislav, nechtěje meče tasiti proti bratru, ale raději marného krve prolévání ušetřiti, z dobré vůle vládu Přemyslovi postoupil a Moravou se spokojil. Tu jest Morava znova učiněna markrabstvím, ale ne od císaře nýbrž od knížete Českého, ovšem s tou výminkou, aby panovníci její vždy panovníky české za vrchní své pány uznávali, a nikoli Německého císaře.

Dosednutím tohoto výtečného knížete na trůn Český skončila se dlouho trvající hanba Čechů, kteří po celé století od císařů Německých prodáváni byli více podávajícímu, až země přivedena jest na samý kraj propasti, tak že, kdyby věci ještě málo déle tak byly trvaly, samostatnost i snad národnost česká nevyhnutelně byly by zahynouti musily.

Vnitřní a zevnitřní poměry země v době druhé.

Rozdíl mezi vnitřními poměry doby této a doby předešlé zakládá se hlavně na změně náboženství. Přijetím křesťanství vstoupil národ Český, opustiv dráhu osobitného samostatného vývinu, v obor nové civilisace, která, vycházejíc z ducha lásky celé člověčenstvo objímajícího, byla spůsobila úplný převrat ve mravní povaze člověka. Ta však okolnost, že křesťanství *positivně* stanovilo zásady, které cestou přirozeného vývinu mohly býti jenom výsledkem takové osvícenosti ducha, ku které se přichází teprva po dlouhých věkách hloubání a kolotání, že tak drahně nadběhlo křesťanství času, ta okolnost měla za následek, že mravní zásady jeho, tento výkvět moudrosti čistolidské,

---

šteina, Risenberka a j., kteří všickni jsouce *Drslavici* užívali společného znaku *polouwrojřičí*.

při veliké většině jeho vyznavačů měly jenom platnost vnějšího příkazu a nikoli vnitřní přesvědčenosti. Bylť vždy ještě jen málo vyvolených, kterým tyto blahodějné zásady staly se pravidlem života, veliká většina nepřestala se řiditi osobními náklonnostmi a vášněmi svými, *) jen že tyto octly se nyní v jiné koleji. Ten jest obraz křesťanstva oné doby, když národ náš přijal jeho vyznání, čím stal se členem rozsáhlé pospolitosti národů stejně věřících, ale spolu také hned zapleten jest v ony soběcké spory a boje, které v lůně křesťanstva zuříce všelijak je uvnitř rozdvojovaly a trhaly. Těch zakusili Čechové hned po svém obrácení na víru, kterou přijali od blahozvěstů svého kmene spolu s bohoslužbou v národním jazyku, což bylo na urážku kněžím latinským zemí sousedních, a pro nastávající roztržení církve západní a východní dávalo pohoršení v samém Římě, k jehož odstranění bylo potřebí dlouhých omluv a vysvětlivek. Ani však potom, když papež rád nerad připustil konání služeb božích v jazyku slovanském, nemohl se tento obřad udržeti trvale, když vpádem maďarským přetrženo spojení s východem, kde byl jeho zdroj a odkudž jediné podpory dostávati mohl, a kněží čeští napotom uvykli pro vyšší vzdělání své choditi do Němec. Tak vkrátce obřad latinský neteliko převahu obdržel nad slovanským, nýbrž zcela opanoval, liturgie pak domácí jen ještě dosti krátký čas udržela se v klášteře Sázavském co zvláštnost a výminka, ačkoliv upomínka na ni nevyhynula nikdy docela z paměti národu. Ba můžeme říci, že obřad latinský zakořenil a upevnil se v Čechách v době kratší, nežli bylo potřebí k úplnému vyhlazení pohanstva, jehož některé obyčeje zachovaly se v národu ještě drahný čas.

*) Ovšem jako až posud, jen že v tehdejších surovějších časech tyto vášně mnohem příkřeji vystupovaly.

Zavedením latiny do služeb božích otevřena brána jazyku tomuto i do oborů jiných, tak že brzo, jako jinde v Evropě, stal se jazykem vzdělanců a učených, a opanoval u veřejném jednání i v literatuře. Tím seznamovali se Čechové s klasiky a vzdělaností římskou, a tím položen nový, odjinud vzatý základ budoucímu vyvinování se osvěty. Jeden z následků toho byl, že učenci toho věku začali pohlížeti na jazyk obecného lidu i na vše jiné, co bylo národního, s jakýmsi vznešeným pohrdáním co na barbarství, kterýžto předsudek napotom panoval po dlouhé věky, aniž pominul docela, když už národní živel a vzdělanost zvenčí přijatá byly se skrz naskrz pronikly a utvořily literaturu národní. Vedle převahující latiny však nezůstával ani jazyk český bez pokroku a vzdělávání: jednak nepřestal se dosud prýštiti živý zdroj národního básnictví, jehož skrovné zbytky na nás dochované naplňují nás hlubokým želem nad ztrátou toho, co nenahraditelně zmařeno; jednak při bohoslužbách latinských, obecnému lidu nesrozumitelných, cítěna čím dále tím větší potřeba, seznamovati národ se smyslem jejich a s obsahem knih učení křesťanské v sobě zavírajících. Z této nezbytné potřeby vyšly první pokusy o český překlad písem svatých, které jsou spolu prvními pokusy o psaní v jazyku českém, aspoň písmenami latinskými.

Jak důležitým faktorem nové vzdělanosti byli klášterové, kteří během této doby vždy u větším počtu zakládáni jsou jak od panovníků tak od soukromých osob, vyložili jsme již svrchu.

Také ve vnějších poměrech země nastoupila přijetím křesťanství změna podstatná a důležitá. Kdežto předtím pohanští Čechové naproti křesťanským státům evropským měli postavení asi totéž jako až do nedávna Turci, stavše se křesťany vstoupili s nimi v onu solidárnost,

jejímžto svazkem bylo uznávání společné duchovní hlavy v Římském papeži co náměstku Kristovu. Považován-li byl papež za duchovní hlavu křesťanstva, osoboval sobě Římský císař totéž právo v ohledu světském, jakožto prý „rameno církve“. Byl však veliký rozdíl v dosahu obou mocí, duchovní a světské, neboť kdežto autorita papežská docházela uznání všeobecného, vztahovala se skutečná moc císařova jenom tak daleko, kam dostačovala hmotná jeho síla, která na ten čas měla svůj střed a zdroj v říši Německé, jejíž panovníci byli právě na sebe přivedli důstojnost císařskou. Panovník český, stav se křesťanem, byl příliš blízký soused nynějších císařů (kteří beztoho již předtím co pouzí králové Němečtí pokoušeli se o podobné podrobení Čechů jako ostatních s nimi sousedících národů slovanských), aby uniknouti byl mohl jejich vrchmoci jakožto *nejvyšších světských představených křesťanské obce států*, za kteréž je uznával ochotně a bez odporu; kdykoli však jali si osobovati nad Čechami svrchovanosti co *králové Němečtí*, takové jim panovníci čeští vším právem upírali. Tím zajisté vysvětluje se poměr panovníků českých ku panovníkům německým v době té, jakož i nestálost jeho dle panujících okolností politických anebo v čas nepřátelského sražení dle štěstí válečného. Vlastně nezavazovali se panovníci čeští žádnými povinnostmi říši Německé, než více jen osobě císařově.

Jiná důležitá a pro trvání říše České rozhodná změna uvnitř stala se utvrzením moci panovnické za prvních Boleslavů a pokořením mocných rodů leššských, tak že napotom knížata Čeští, kteří předtím, dokud trval poměr více patriarchální, bývali jen jako první mezi sobě rovnými v zemi — nabyli skutečné moci nad celým národem, jenž teprv tímto skutkem došel žádoucí státní jednoty. Zvýšená tato moc panovníků dodávala jim potřebné síly

k odpírání pretensím císařů Německých, a čím šťastnější byl tento odpor, tím více ona sama rostla a se tvrdila. Vrch její spatřujeme za Břetislava I., který *se své vůle* ustanovil posloupnost v rodu svém, kdežto dříve nastoupení nového panovníka vždy poněkud bývalo odvislé od svolení předních z národu.

Jak mile uchýleno se od zákona Břetislavova, tím samým klesla i moc panovnická, když dosednutí na stolec nemohlo se díti leč přízní domácích velmožů anebo císařů Německých, kteří od té doby počali se s větším prospěchem míchati do vnitřních záležitostí České říše a provozovati na ně vliv nebývalý. Časem sice vyskytovali se panovníci skvělejšího nadání, kteří vynikajícím duchem svým dovedli postavení své i v národu utvrditi i proti cizím přechmatům obhájiti, což tím lépe se dařilo, čím příznivější byly tomu vnější poměry politické. Ale takový stav trvání míti nemohl, jelikož se zakládal jednak na osobní povaze dočasného panovníka, jednak na okolnostech náhodných, i dálo se jen během přirozeným, že říše Česká následkem zlehčení moci panovnické vždy více a více klesala, až konečně octnula se na samém kraji záhuby.

Čím více slabla moc knížat, tím směleji počala hlavy své pozdvihovati šlechta, která se v této době zponenáhla utvořovala z prvotního zemanstva, a jsouc v častějších potřebách zemských také častěji na sněmy volána provozovala brzo takový vliv na veřejné záležitosti, že ani panovníci nemohli se mu ubrániti, musivše často povolovati velmožům i proti vlastní náklonnosti. Nebyliť sněmové této doby více shromážděními národními, jako za časů pohanských, kde každá hlava rodiny měla právo je navštěvovati: nemohliť se zajisté udržeti v této demokratické spůsobě při valném rozšíření hranic říše a vzrůsta-

jícím počtu obyvatelstva, i navštěvovali je toliko zemané bohatší, kterým se bylo podařilo, důstojnost vládyckou nad rozmnoženou čeledí učiniti dědičnou ve své rodině, čímž ostatní příbuzenstvo jim poddané jest učiněno, a kteří, nevzdělávajíce osobně rozsáhlé pozemky své, měli tudíž i chvíle i prostředků k častějšímu a někdy i déle trvajícímu se odstraňování z domova. Tak tvořil se pomalu privilegovaný stav — šlechta, která za příkladem jiných národů stala se během času dědičnou. Naproti tomu menší hospodáři, jimž péče o domácnost nedovolovala se od ní vzdalovati, neřkuli uvazovati se v starosti obecné, ztratili konečně práva politická, k jichž vykonávání více nepostačovali, a není pochyby, že valná jich část v prošlém čase octla se v stejné odvislosti od bohatých a mocných svých sousedů, jako četná třída pouhých nájemníků půdy, a že zároveň s těmito a s čeledí vládykům ve službebnost upadlou podnikla později tuhou poddanost. Takto změnilo se původní demokratické zřízení v aristokratické.

Ostatně zůstával způsob zeměsprávy v podstatě své tentýž jako byl předtím, což trvalo i po celou dobu následující, pročež místnější o ní pojednání odkládáme až k úvahám o této; ovšem že se v přiměřenosti k rostoucí potřebě čím dále tím více vyvinoval a složitějším stával.

Také národnost česká zůstávala napořád v ryzosti své, neboť vliv cizího živlu nedosahoval dosavad k samému jádru lidu, nýbrž obmezoval se toliko na vyšší vrstvy národu. Proto také obecný lid ještě dlouho po zavedení křesťanství nepřestal zachovávati mnohé obyčeje pohanské, které byly příliš srostlé s jeho národní bytostí, aby je byl tak snadno mohl odložiti.

III.

Čechy pod dědičnými králi z rodu Přemyslova až do jeho vyhynutí.

Přemysl Otakar první.

Příznivý obrat v dějinách českých. Král zapudí manželku Adletu a rozepře o císařství k svému prospěchu používá. Výsady Českým králům od císaře Fridricha II. Ustanovení posloupnosti prvorozenců. Rozepře krále s biskupem Pražským. Václav za živobytí otcova korunován. Smrt krále Přemysla Otakara.

Zajímavý jest pohled na proměnu, jaká se stala s říší Českou za panování rázného *Přemysla* příjmím *Otakara I.* Obrat v politickém postavení jejím byl úplný: kdežto dříve trůn český visel na milosti císařů Německých, nastala nyní doba, kde panovníci čeští měli rozhodné slovo v záležitostech říše Německé, na jejímžto stolci nikdo neseděl bezpečně, kdo si neuměl získati přízeň a pomoc krále Českého. Pravda, že k tomu velice se přičinil sběh příznivých okolností, o kterých hned bude řeč, avšak potřebí bylo také povahy panovníkovy takové, která uměla jich náležitě použiti k svému prospěchu. Takovou povahu měl Přemysl Otakar v plné míře, jsa muž cti a panování žádostivý, v seběckosti své práv cizích nevelmi šetrný, v jednání rázný, v úmyslech podajný dle okamžité potřeby, ale přitom rozšafný, raději cest mírných nežli násilí užívající — slovem moudrý panovník a chytrý diplomat. Muž bez takových výtečných vlastností panovnických snadno by byl na jeho místě zmatky oné doby jenom rozmnožil, kdežto Přemysl Otakar uměl se jimi obratně proplésti

a z nich kořistiti k osobnímu prospěchu svému, který byl tehdáž totožný s prospěchem a mocí státu samého.

Příznivé pak okolnosti svrchu zmíněné byly tyto: smrt císaře Jindřicha VI., který zemřel téhož roku že Přemysl nastoupil panování, a následující nato dvojité volení v říši, když jedna část knížat Filipa Švábského, druhá Otu Brunšvického za krále volila. To odstranilo všecko nebezpečenství se strany německé, ano příležitost poskytlo knížeti Českému, prospěchu svého přitom hleděti, an každý z volených pomoci jeho potřeboval a o ni se ucházel. Druhá okolnost byla ta, že kníže Vladislav, který po smrti Jindřicha Břetislava od stavů zemských na trůn byl povolán, nedopustil kapitule Pražské voliti biskupa, ale svolav k tomu cíli dle starodávního obyčeje sněm obecný provedl to, že zvolen jest k tomu důstojenství — ač proti odporu některých duchovních — kaplan jeho Milík jmenem *Daniel*, který hodnosti knížecí, Pražským biskupům od předešlého císaře udělené, se odřeknuv poddaným Vladislavovým býti se přiznal a regalie z rukou jeho přijal. Tak odstraněno to zlé, které císařové Němečtí na zkázu České země obmýšleli, aby Čechy dvě hlavy měly, jednu světskou a druhou duchovní, z čehož byly by povstati musely nekonečné zmatky a různice. Třetí konečně okolnost byla šlechetnost Vladislavova, který, vida vládychtivého bratra svého připravena k urputnému boji o korunu, prospěch svůj osobní obecnému dobru podřídil, a než by zemi vnitřní válkou do nového neštěstí uvrhl, raději dobrovolně s trůnu sestoupna Přemyslovi jej popustil a Moravou se spokojil. Tak země, svorností obou bratrů při míru a pokoji zachována, nové vnitřní síly nabývati počala.

Brzy po svém nastoupení vlády uzavřel Přemysl Otakar smlouvu s bratrem zemřelého císaře, *Filipem* vé-

vodou Švábským, kterýž domáhal se panování v říši Římské. Oba zavázali se pomáhati sobě vespolek, Přemysl měl přispěti k volení Filipa na království Římské, a zato měl od budoucího císaře poctěn býti důstojenstvím královským pro Čechy. Dle toho, když r. 1198 dálo se volení Římského krále, Přemysl působením svým zjednal většinu hlasů Filipovi, a téhož dne s ním v Mohuči jest korunován. Když pak *Ota* Brunšvický, jemuž menšina knížat německých byla své hlasy dala, zdvihl válku proti Filipovi, tu nový král Český spojenci svému přišel s velikým vojskem na pomoc a zjednal mu vítězství nad Otou. Tenkráte neshledáváme, že by čeští stavové za zlé byli pokládali panovníku svému přijetí důstojnosti královské od mocnáře cizího, jako se bylo stalo za krále Vladislava, což ovšem vysvětluje se tím, že nynější poměr Čech k říši Německé byl docela jiný nežli tenkráte. Vladislav zajisté za udělení koruny zavázal zem svou k značným břemenům, od mocného pak císaře považován byl jenom za prvního z jeho manů; kdežto nyní Přemysl Otakar, co spojenec Filipův jemu v důstojnosti rovný, mocí a vlivem svým rozhodoval ve vnitřních záležitostech Německé říše, což Čechám stalo se studnicí nejednoho prospěchu a nemálo sloužilo k rozmnožení jejich slávy.

Přemysl Otakar měl za manželku *Adletu*, dceru Míšeňského markrabě Oty, kterou byl pojal co mladík bez přivolení obapolných rodičů. Proti sňatku tomu horleno bylo z Říma, poněvadž manželé byli spolu příbuzni ve čtvrtém stupni. Ale Přemysl nedbal toho, i žil s Adletou v manželství bezmála dvacet let, zplodiv s ní několik synův i dcer.*) Teprv když jej omrzela, dal

---

*) Z dětí Adletiných připomínáme syna *Vratislava*, který od otce zapuzen živ byl na dvoře ujců svých Míšeňských; pak

se s ní pod záminkou blízkého příbuzenství skrze biskupa Pražského řádně rozvésti, načež v nové manželství vešel s *Konstancií* princezkou Uherskou. Adleta, kteréž násilně bráněno bylo hájiti se před soudem nad ní rozhodujícím, obrátila se k papeži, aby alespoň čest svých dětí uhájila, avšak, jakkoli ještě dvanáct let živa byla, nedočkala se rozhodnutí své pře od římské stolice.

Zatím byla se při veliké části českého duchovenstva rozmohla hořkost proti biskupu Danieli, že tak povolně knížecí svou důstojnost byl zadal a poddaným krále Českého se býti přiznal. Pročež osočili jej u papeže, z rozličných nepravostí ho viníce (1199), i protáhla se ta pře více let, až Daniel osobně před papežem nevinnost svou dokázal a z nářku se očistil, načež od něho milostivě propuštěn s úplnou mocí svou do Čech se vrátil (1202), čímž poddanost české církve ve světských věcech pod krále potvrzena.

Bylo to veliké dobrodiní, které tím papež králi prokázal, avšak nestalo se to bez výminky, i musil za to také král papeži býti v jiné věci povolným. Byl totiž papež, jmenem Innocentius III., proti králi Filipovi při straně Otově, a věda, že toliko na Přemyslovi Otakarovi záleží, komu svou mocí chce zjednati převahu v říši, i domlouval mu a důtklivě ho napomínal, aby dosavadního přítele svého opustě k Otovi se přidal a jemu pomáhal. Král po mnohém váhání konečně k tomu svolil, když jej byl Filip rozhněval svým chováním, dávaje se popouzeti proti němu Dětřichem Míšenským, bratrem zapuzené Adlety. Odstoupiv tedy od Filipa sebral Přemysl Otakar četné vojsko, které nadto rozmnoženo jest hojnými zástupy od

dceru *Marketu*, provdanou za krále Valdemara do Dánska, kdež v paměti národu slaví se podnes pod jménem *Dagmar* (Čas. Českého Museum 1846, IV. 484).

Emericha krále Uherského poslanými (větším dílem divokých a loupežných Plavcův čili Kumanův), i táhl s ním na pomoc Otovi. Tenkráte bylo Filipovi ustoupiti s pole, a vojska česká, obzvláště Plavci, přeukrutně plenila krajiny jeho přívrženců po několik neděl. Tu Ota Brunšvický obdržel vrch nad sokem svým, a poněvadž neuznával Otakarova královského titule jemu od Filipa propůjčeného, sám nyní nového spojence svého povýšil na království, a tu jest Otakar podruhé roku 1203 slavně korunován v Meziboru skrze legáta papežského Guidona.

Za královy nepřítomnosti v zemi stal se onen vpád Sasíků do Čech, o němž zachovala se nám památka v básni Kralodvorského rukopisu *Beneš Heřmanov*. Lid totiž markrabí Dětřicha u valném počtu vrazil přes hory Zhořelské, ohněm i mečem plené krajinu, až pod Hrubou Skálu, kdež ale od udatného župana Budišínského Beneše, syna Heřmana z Ralska ze slavného rodu Markvarticů *), bojem jest podstoupen a ze země vyhnán. Za to král Přemysl, vraceje se vítězoslavně ze šťastné výpravy, neopominul pomstiti se Míšenskému záhubou země jeho neméně ukrutnou, dle barbarského spůsobu válčení onoho věku.

Papež osvědčil se vděčným za službu, kterou mu byl prokázal Otakar podporováním Oty Brunšvického, a projevil uznalost svou přijetím Čech do počtu království křesťanských, potvrdiv Otakarovi zvláštní bullou titul královský na věčné časy (1204). Téhož roku stalo se také prohlášení *Prokopa*, opata někdy Sázavského, za svatého, oč předtím dlouho bylo bez prospěchu jednáno **).

*) Z rodu *Markvarticů* pocházeli pozdější pánové z Lemberka, Michalovic, Vartemberka, Valdštýna a j., kteří všickni společně užívali ve štítu svém *lva*.

**) Váhání papežovo, přijmouti Prokopa v počet svatých, mělo zajisté příčinu v tom, že opat Prokop byl horlivý zasta-

I třetí ještě veledůležitá pro Čechy záležitost vyjednávala se u papežské stolice, totiž povýšení biskupství Pražského na arcibiskupství, aby země ani v církevním ohledu nestála více pod žádnou zahraniční pravomocností; i není pochybnosti, že při všech naskytujících se obtížích i tato věc byla by vyřízena byla dle přání králova, kdyby nehody na něj dorážející nebyly ho přiměly k novému obratu v jeho politice. V Němcích totiž obrátilo se v ten čas válečné štěstí na stranu Filipovu, před jehož silnějším vojskem nyní Otakar musil ustoupiti z Durynk, kdežto zároveň v Čechách samých povstali proti králi Děpolticí, potomci to Děpolta, udatného bratra krále Vladislava II., kteří ve východní části země vládli několika župami. Zpoura tato sice snadno byla potlačena, a pokoření Děpoltici i na dále zůstaveni při svých údělech, ale nemilé události tyto nezůstaly bez vlivu na mysl královu, v němž jaksi ozývati se počalo svědomí. K tomu přistoupilo ještě, že Otakar domníval se míti příčinu přičítati nehody válečné neomluvitelné nedbalosti Otově. I hledal tedy opět smíru s Filipem a uzavřel s ním novou smlouvu přátelskou, která pak r. 1206 utvrzena jest zaslíbením Kunhuty, dcery Filipovy, královiči Českému Václavu, ačkoliv oba zaslíbenci ještě v kolébce byli.

Ale již r. 1208 jest král Filip zavražděn, načež Ota působením papežovým ode všech knížat říšských za pravého krále Německého uznán, nejposledněji také od Ota-

vatel liturgie slovanské, na kterou papežové, ač zjevně ji zakázati slušně nemohli, pohlíželi vždy okem nepříznivým. Kanonisace Prokopova byla tedy nemalá koncese Českému národu od papeže učiněná. Charakteristická jest pověst, že prý Innocenc III. omlouval váhání své nedostatkem zázraků o Prokopovi známých, až prý tento ve snách se mu zjevil ostře ho káraje, což papež ovšem uznati musil za zázrak a déle neprodléval s vyhlášením Prokopa za svatého.

kara. Ale bližšího s ním spojení štítil se tento vždy, ano když Ota IV. po svém korunování na císařství (1209) papeže, nezdržev jemu učiněný slib, z dávného přítele nepřítelem sobě učinil, tak že Innocenc r. 1210 klatbu nad ním vyřknuv napomínal knížat německých, aby na místo něho volili sobě mladého krále Sicilského Fridricha, syna někdy císaře Jindřicha VI., na království Římské: tu Přemysl Otakar byl jedním z nejprvnějších světských knížat v říši, kteří (1211) se přičiňovali o povýšení Fridrichovo.

Zato Ota IV. r. 1212 na sněmu Norimberském ortel nad Otakarem vynesl, že má zemí svých zbaven býti, které synovi jeho Vratislavovi, s Adletou splozenému, přiřknul a v léno udělil odevzdáním mu šestera korouhví. Z toho, že na tomto sněmě bylo přítomno také několik županů českých, souditi lze, že zapuzená Adleta nepřestala míti četnou stranu v samé zemi, a snad i s tonto událostí souvisí nenadálá nemilost, v jakou upadl u krále druhdy nejvěrnější přítel jeho Černín, tak že statků svých jest zbaven a ze země vypovězen, aniž známo jest, z jaké příčiny se to stalo.

Zatím nově volený císař Římský Fridrich II. do Němec přijel, a prvními tu vydanými listinami rozmnožil Čechám jejich svobody, které měly od předešlých císařů, potvrdě titul královský a poplatnosti je zprostě, tak aby budoucně císařům, jenom když pojedou do Říma na korunování, buď 300 oděnců stavěli, anebo takovou povinnost pokaždé 300 hřivnami stříbra spláceli; na sněmy říšské krále jen do Bamberka, Norimberka a Meziboru jezditi zavázal, a potvrzování čili investituru biskupů Pražských, která až dosavad náležela císařům, jemu docela zůstavil.

Tak byla neodvislost Čech od říše Německé samým císařem uznána, a Přemysl jen o to nyní pečoval, kterak

by moc, k níž Čechy pozdvihl, bez umenšení též na budoucí časy přenesl. K tomu zdálo se mu nejlepším prostředkem, ustanoviti takový zákon posloupnosti, který by žádné příležitosti nedával ke sporům o trůn, jenž po tak dlouhý čas byly neštěstím České země; i povolal r. 1216 sněm obecný, ku kterému i bratr jeho Vladislav z Moravy přijel, a tu od stavů zemských jedenáctiletého syna svého z druhé manželky, *Václava*, za nástupce svého voliti dal, a ten zákon na budoucí časy ustanovil, aby již ne nejstarší z královské rodiny, ale prvorozený syn po otci na trůn nastupoval, kterýžto zákon od veškerých stavů království Českého a markrabství Moravského přijat a potvrzen jest. Takovým ustanovením arciť skráceni byli Děpoltici, jediná té doby ještě kvetoucí postranní větev Přemyslovcův, i zdá se, že se mu skutečně protivili, ale beze všeho prospěchu, neboť brzo nato přinuceni jsou vystěhovati se do Slez, kdež kmen jejich vyhynul dříve nežli minula třetina století. Tak i vnitř utvrdil Přemysl Otakar říši Českou, a můžeť právem býti jmenován druhým jejím zakladatelem.

Mezitím byl zemřel Pražský biskup Daniel (1214), který byl po všecken čas uznával vrchnost královu nad církví českou, a na jeho místo vyzdvižen posavadní probošt Vyšehradský a spolu královský nejvyšší kancléř Ondřej, muž přísných mravů a neoblomný, obzvláště pak horlící pro povznešení moci církevní. Pokud Daniel živ byl, duchovenstvo trvalo v poslušnosti krále (jakkoli mnozí, obzvláště vyšší hodnostové, nemohli oželeti naděje, nyní samým Fridrichem II. zmařené, že nebudou poddáni leč císaři samému bezprostředně); jak mile však postaven v čelo jeho muž rázu takového jako byl Ondřej, dávno dušená nevole mezi králem a duchovenstvem vnově vypukla. Ondřej ihned počal taková zřízení předchůdce

svého, která se jemu nelíbila, rušiti a duchovnímu stavu taková práva osoboval, skrze něž by se docela ze vší poddanosti pod světskou vrchnost byl vyzul. Tak nechtěje ani kněze ani jich poddané míti podrobené obecným soudům vytrhoval duchovenstvo z pravomocnosti župní, zapovídal všeliký způsob investitury kněží skrze laiky, odpíral platiti daně a konati roboty zemské ze statků církevních, a desátky, ježto potud od několika statků placeny bývaly, požadoval od celé země vůbec. Tyto snahy, kdyby byly průchodu nalezly, musily učiniti z duchovenstva stát ve státu, na velikou ujmu politické moci říše České. Že se Ondřej směl odvážiti takóvých věcí proti panovníku tak mocnému a ráznému jako byl Otakar, nachází vysvětlení ve všeobecných tehdejších poměrech katolického světa, kdežto moc římské stolice za energického Innocentia III. byla dosáhla svého vrchole, an téměř všickni panovníci evropští vůli papeže toho se kořili, mnozí jemu v manství se podávali, a on zjevně k tomu pracoval, aby povznesl církev nad stát. Kdokoliv z panovníků světských mu odpíral, zakusil strašné zbraně jeho, působící tehdáž plnou silou svou — kletby církevní, kácející nejmocnější trůny pouhým slovem. Od papeže toho byl Ondřej r. 1215 v Římě na biskupství posvěcen, a lze se naditi, že cokoliv potom před se bral, dálo se s jeho schválením, ne-li snad dokonce následkem úmluvy s ním. Ale národ i král protivili se neslušným žádostem biskupovým netoliko slovy, nýbrž i skutkem. Jednotlivé příhody tuhého toho sporu nejsou nám již známy, jen tolik jisto jest, že Ondřej, nemoha pořiditi oč se zasazoval, v říjnu 1216 ze země vyšel, kázav zastaviti služby boží po celých Čechách. Naproti tomu král sáhl na statky biskupovy a kázal jimi vládnouti ve prospěch své komory. V rozbroji takovém pobrán jest od světských úřadů také archiv biskupský, pričemž mimo

jiné listiny výsadní zničen i majestát císaře Fridricha I. na neodvislost Pražských biskupů od panovníků českých. Zároveň vyžádal král na arcibiskupovi Mohuckém, metropolitánu biskupovu, zrušení interdiktu, zaručiv se mu, že nechce v ničem ukrátiti práv biskupových, pokudkoli měla základ podstatný.

Biskup Ondřej obrátil se do Říma, kamž přijel v březnu 1217 žalovat své křivdy. Na stolici papežské seděl tehdáž už Honorius III., nástupce zemřelého mezitím Innocentia III. Papež ujal se biskupa co nejrázněji, podkáral přísně arcibiskupa Mohuckého za zrušení interdiktu a obnovil zápověď služeb božích v Čechách. Zároveň psal králi Otakarovi důtklivě, z čehož vyvinulo se dlouho trvající písemní vyjednávání mezi českým a římským dvorem. Po celý ten čas vzdor interdiktu papežovu konaly se v Čechách k žádosti královĕ služby boží jako dříve, většina kapitoly Pražské byla v tom králi po vůli, a sám Olomucký, Pražskému ve mnohém ohledu nepodobný biskup Ruprecht, rodilý Angličan, nezdráhal se konati v diécesi Pražské úřad biskupství v nepřítomnosti jejího biskupa. Proti takové neposlušnosti horlil papež velice, a vzdorné preláty beneficií jejich odsoudiv do Říma k odpovídání je poháněl. Zatím Otakar, žádostiv jsa smíru se stolicí papežskou, povolnějším se ukazoval a se sněmem zemským usnesl se (1219) na některých článcích, které v jisté míře vyhovovaly žádostem biskupa Ondřeje, tak že byla naděje na brzké narovnání toho mrzutého sporu. Avšak mezi výminkami od krále kladenými byla jedna, ku které ani papež ani biskup nikterak svoliti nechtěli, aby totiž udělena byla amnestie českým prelátům, kteří z poslušenství ku králi nezachovávali interdiktu. Tato nepovolnost se strany církevních hlav zmařila všecko jednání,

ba ani osobní sejití se krále s biskupem na moravských hranicích (1220) žádného prospěchu nemělo. Konečně papež svolil k často opakované žádosti Čechů, aby k nim do země vyslal zvláštního legáta, který by věc na místě vyšetřil a rozsoudil, i vypravil co takového do Čech kardinála Řehoře de Crescentio (1221). Tu teprv obě strany se smluvily, a každá něco od svého upustivši na tom se sjednotily, aby poddaní biskupovi zproštěni byli břemen zemských (robot, platů i jiných dávek), kněží pak jako dříve ve věcech světských králi poddáni. Také poddaným ostatních duchovních osob jakož i klášterů uděleno značného umírnění zemských břemen. Kněží sami v záležitostech světských vyjmuti jsou z pravomocnosti obecných soudů župních a krajských, majíce budoucně souzeni býti bezprostředně od králů, a toto osvobození vztaženo i na jejich poddané. Prelátové čeští, kteří byli dáni do klatby, dosáhli odpuštění a podrželi své prebendy. Biskup Ondřej ale netroufal sobě zůstati ve svém biskupství ani po smíření, nýbrž opět odešel do Říma, kdež r. 1224 zemřel. Tak ukončil se spor dlouhý a nad míru důležitý v následcích svých, neboť narovnáním jeho stalo se první protržení staroslovanské ústavy české, jejíž hlavní základ: *rovnost všech občanů před zákonem*, porušen jest udělením zvláštních výsad stavu duchovnímu, jakých i jiní se domáhali a také docházeli.

Kapitola Pražská, dověděvši se o smrti biskupa Ondřeje, pospíšila si s novou volbou a zvolila za nástupce jeho proboštа Mělnického Peregrina, jejž i král potvrdil a arcibiskup Mohucký posvětil. O tom zpraven jsa papež nechtěl Peregrina biskupem míti, poněvadž byl jeden z oněch kněží, kteří jeho interdiktu nedbali, i obával se, aby práv, církvi české od Ondřeje tak pracně dobytých, zase nezadal. Peregrin, nechtěje příčinou býti nových

rozepří, odřekl se svého důstojenství a toliko roční příjem z biskupských statků sobě vymínil (1225), načež nový biskup jest volen.

Roku 1222 zemřel byl šlechetný bratr Otakarův, Vladislav markrabě Moravský, žádných po sobě dědiců nezanechav, načež král nějaký čas dal spravovati Moravu k své ruce, ale r. 1224 udělil ji druhému svému synu Vladislavovi.

Již ale počal Přemysl Otakar stárnouti, a jakkoli syn jeho Václav od pánů zemských za nástupce jeho uznán byl, on přece, obávaje se rozbrojů po své smrti, umínil si Václava ještě za živobytí svého na trůnu utvrditi. Pročež dal r. 1228 syna svého i s manželkou jeho Kunhutou v Praze od arcibiskupa Mohuckého u veliké slávě a nádheře na království korunovati a za spoluvládce jej přijal. Zároveň udělil Moravu, an syn jeho Vladislav rok předtím smrtí byl sešel, nejmladšímu synu svému Přemyslovi.

Roku 1230 zemřel Přemysl Otakar I. po třiatřicetiletém panování, zanechav říši svou, kterou byl ve zmatku a nejhlubším ponížení nalezl, uvnitř utvrzenou a zevnitř mocnou, požívající ve valné části Evropy netoliko vážnosti, ale též ostrachu. A takového zdaru dosáhl, jak už zmíněno, pouze opatrným užitím okolností příznivých, důrazností své povahy a vůle, i pomocí bratra ušlechtilého, chvála to, která nemnohým panovníkům přičítati se může. O jeho moudrosti státnické neposlední svědectví vydává ta okolnost, že byl jedním z malého počtu evropských mocnářů své doby, kteří neupadli v podnoží velikomocného papeže Innocentia III., s nímž dovedli zachovati dobrou vůli i tenkrát, když oba v politice kráčeli cestami rozličnými.

Panování Přemysla Otakara I. činí v dějinách českých epochu ve dvojím ohledu: předně co do postavení říše

České k cizině, jaké dostatečně vylíčeno jest v našem vypravování, a zadruhé vzhledem na proměny, které uvnitř v ústrojí státu za něho vznikly. Zde sluší přede vším pozor obrátiti ku počínajícímu již nyní úpadku starodávní ústavy hradní čili župní, kterýžto dokonal se později teprv pod císařem Karlem IV. Poukázili jsme k tomu již při výsadách stavu duchovnímu udělených, k čemuž ještě přičinilo se uvozování od země osad německých, kteréž počalo za tohoto panovníka, ač s počátku jenom ve skrovné míře. Němci totiž usazovali se jen s tou výminkou, aby se směli řiditi svými vlastními právy, jsouce vyjmuti od pravomocnosti úřadů župních, i tvořily takto jejich osady takořka ostrovy po zemi roztroušené v povodni obecného práva českého. Příkladu, daného v tom směru od duchovenstva a německých osadníků, následovali potom i mnozí šlechticové, vyprošujíce u králů sobě i poddaným svým podobných výsad, tak že obvod pravomocnosti župní čím dále tím více jest obmezován, až konečně celá župní soustava ustoupila řádům novým — *feudálním*.

Sluší tuto ještě zmíniti se o zavedení nových řádů řeholních a založení nových klášterů v Čechách a na Moravě za panování Otakarova, jelikož nepřestaly ještě v tom věku býti důležitými ústavy vzdělavacími a buditeli i opatrovateli kultury křesťansko-evropejské. Do Prahy uvedeni jsou první kazatelé řádu dominikánského k sv. Klimentu na Staré město, tam kdež v pozdějších dobách jesuitská kolej vystavěna; též povstala v Praze komenda křižovníků řádu německého u sv. Benedikta; z ostatních nových klášterů jmenujeme v Čechách panenský klášter premonstrátek v Chotěšově, v Moravě klášter cisterciáků ve Velehradě, cisterciánek v Oslavanech a premonstrátek v Nové Říši.

Václav první.

Změna mravů v Čechách. Válka s Fridrichem Rakouským. Král na sněmě říšském. Vpád Mongolů a porážka jejich u Olomouce. Jaroslav Šternberk. Rozepře mezi otcem a synem. Přemysl Otakar knížetem Rakouským. Král Václav umře.

Za krále Václava I. staly se další důležité změny v národu Českém, který, odstoupiv od starodávné prostoty slovanské ve spůsobech a řádech svých, jal se lnouti k cizotě a přijímati mravy a obyčeje německé, dobré i zlé. Sám král stál v popředí toho ruchu, jsa milovník jazyka německého, jenž při dvoře jeho převahu měl, a jeho příkladem řídili se pánové zemští i všickni ti, jichž povahou jest hověti panující modě. Proti takovému běhu věcí ozývaly se mnohé hlasy, zvláště od lidí starších, nazývajíce to pokažeností věku a kárajíce krajany své z takové chtivosti novot; jmenovitě král ani od současníků ani od pozdějších dějepisců nezůstal ušetřen výčitkami, že všemi spůsoby uváděl do Čech němectví.

Změna tato, kráčející zároveň s podotknutou již změnou vnitřních poměrů, byla však, rovněž jako tato, jenom přirozeným následkem vytržení se národu Českého z užší souvislosti s ostatními kmeny slovanskými a vstoupení jeho v kruh západoevropské civilisace, čehož prvními a hlavními skutky byly přiznání se ku poslušnosti stolice Římské a přijetí písma latinského. Od těch dob neodolatelný byl na Čechy vliv západní Evropy, který tím zjevněji musel vystupovati, čím blíže se Čechové stýkali s jejími národy. A tu jmenovitě za poslední doby nastaly Čechům tak

mnohé a blízké ~~stýčenosti~~ styky s národem Německým za příčinou líčených od nás běhů politických, jako nikdy předtím nebývalo, což za Václava I. dovršeno tím, že na trůnu českém seděla dcera krále Německého, Kunhuta Švábská, zasnoubená jemu téměř ještě v plenkách, kdež pak ovšem dvůr řídil se mravem panovnice.

S druhé strany prvotní ústava státu Českého sama v sobě čím dále tím více moci a vážnosti pozbývala, když původní rovnost všech občanů, hlavní to základ její, postupem času rušila se v míře vždy rostoucí, následkem zmáhající se nestejnosti v rozdělení jmění a upadání jedné části lidu v odvislost od druhé, kdež pak silnější uvaloval veřejná břemena na slabšího a bohatší osoboval si přednost před chudším. Tak slovanský živel demokratický, nemaje odkud by posily nabýval, hynul patrně, a znenáhla počala se tvořiti v zemi aristokracie nejprv velikých zemanů a později dědičné šlechty. Což divu, že tato aristokracie, oblíbivši sobě řády feudální, jakéž toho času v západní Evropě nejbujněji květly, počínala je ku prospěchu svému zaváděti též v Čechách; což divu, že lid obecný, jemuž se obzvláště roboty zemské *) a jiná veřejná břemena byla stala nesnesitelnými, usiloval vytrhnouti se z pravomocnosti župní nabytím podobných svobod a výsad, jakých požívali poddaní duchovenstva a osadníci němečtí; což divu konečně, když týž lid i proti nátiskům nové šlechty feudální dle příkladu německého spolčoval se v jednoty své právné: města, cechy a t. d.? Tak jednoduchá soustava župní, dle které bez rozdílu v celé zemi platilo právo stejné, pomalu ustupovala soustavě výsadní, dle níž každá třída občanů

*) T. práce veřejné, ku kterým zavázáni byli obyvatelé žup, jako: mýtění lesů, dělání cest, opravování hradů a t. d.

řídila se svým zvláštním, výminečním právem (v rozličných místech i rozličným), jak obyčej byl v Němcích a jiných zemích západní Evropy. *)

Proměna tato ovšem nestala se náhle, ano k úplnému jí provedení bylo potřebí půl druha století, ale hned s prvními jejími počátky, v zápětí za německým zřízením uváděným v život státní, klestily si cestu do života společenského také mravy a obyčeje německé. Mělyť ony v nejednom ohledu do sebe lecos vábného. Tak přede vším feudalismus, tento zhoubce svobody národů, skvěl se leskem romantického rytířství, v jehož svůdném rouše dovedl si nakloniti obzvláště mladší šlechtu českou, která si zalíbila hry rytířské, kolby a turnaje, v nichž brzo i nad své mistry předčila. S tím spojen byl nevídaný přepych ve zbroji a šatstvu, v koních a přípravách loveckých, v hodech a nekonečných kvasech, i zmáhala se čím dále tím více, na velikou ujmu chvalitebných mravů staročeských, obzvláště při stavech vyšších, hýřivost, marnotratnost, nestřídmost a všeliká rozpustilost. Za příkladem dvoru královského, kde převládala němčina v takové míře, že i poesie německá s okázalostí pěstována a sám král Václav německé verše skládal, oblibovala sobě i šlechta česká jazyk německý, dávajíc novým svým hradům, jež podle obyčeje Němců jala se stavěti na strmých skalách neb horách, jmena německá, a přijímajíc tato i za jmena rodinná, jejichžto dědičnost začíná v této době. Odtud vzala původ německá jmena ryze českých rodin šlechti-

*) Pozoruje se u všech národů, že původní demokracie postupováním jich u vzdělanosti, čímž tvoří se rozdíly stavů, prakticky mění se v ústavu aristokratickou, od kteréž teprva dalším pokrokem osvěty děje se návrat k řádům demokratickým cestou *theorie*. Důkazem toho jsou *psané* konstituce novověké, jež všecky směřují k obnovení prvotní rovnosti všech občanů, zakládající se na přirozeném právu člověka.

ckých, která z části až na naše časy se zachovala, jako pánů ze Šternberka, Lemberka, Rožmberka, Švamberka, Lichtenburka, Valdeka, Vartenberka, Valdšteina a j. Obyčej ten stálých jmen rodinných rozšířil se pak znenáhla i mezi lidem obecným. Vedle dědičných jmen přijala šlechta česká nyní všeobecně také zvláštní znaky rodinné čili erby, jakých předtím jen pořídku bylo užíváno.

V čele tohoto časového ruchu stál, jak svrchu zmíněno, sám král Václav, panovník spůsobný a rázný, i vábil do Čech celé zástupy cizinců ze všech zemí, nejvíce ale z Němec, co osadníky a průmyslníky. Jimi zvelebovala se řemesla a umění a zakládala četná města dle práva německého. Obzvláště pak zkvétalo v tu dobu hornictví, a jmenovitě Hory Kutné přinášely veliký výnos, jejž král Václav obracel na vedení nákladného dvora, tak že oči cizích národů s podivením se obracovaly na Čechy. I také Čechové sami hustěji se počali seznamovati s cizinou, dle zvyku toho času do světa na dobrodružství vycházejíce a po turnajích jezdíce. Mistrem v těchto rytířských cvičeních byl jim Ojíř z Fridberka, šlechtic německý a králův důvěrný přítel, jemuž v udatenství nebylo rovného. Král Václav též důkladně pečoval o veřejný pokoj a bezpečnost silnic, tak že obchod volně se mohl rozvíjeti, čímž země ještě více bohatla. Všude staročeská prostota ustupovala nádheře, všude probuzoval se nový duch průmyslu.

Mezi osobami, jejichžto radou obzvláště rád se řídíval král Václav, jmenovati sluší na prvním místě sestru jeho Anešku, která před nenáviděným sňatkem s Jindřichem, synem císaře Fridricha II., utekla se byla do kláštera, kdež zemřela teprv ve vysokém stáří, považována téměř za svatou.

Nad jiné kratochvíle miloval král Václav honbu, pročež nejvíce zdržoval se na hradech v lesích položených.

V lese také vypíchl si jedno oko o suchou větev, odkudž pak jednookým jest nazván. Ještě ta zvláštnost vypravuje se o něm, že hlasu zvonů slyšeti nemohl, pročež v kterémkoli městě se zdržoval, tam zvoněno býti nesmělo.

Politické dějiny za krále Václava I. a příčiny i souvislost jejich nám pro nedostatek zpráv o nich zachovaných na mnoze temny jsou, tak že o mnohých věcech jenom hádati můžeme. Hlavně stýkala se politika česká s říší Německou, a to nejblíže a nejčastěji se sousedními Rakousy. Poměr Václava I. k císaři Fridrichovi II. byl velmi nestálý a měnil se nejvíce dle poměru k sobě dvoru císařského a papežského, který byl brzo laskavý, brzo nepřátelský. Zdá se, že přitom nebyly bez vlivu na krále dvě paní osobně jemu nejblíže stojící, totiž manželka jeho Kunhuta a sestra jeho Anežka. Onano, jsouc sestřenice císařova, všemožně tomuto stranila, hledíc udržeti přátelský svazek mezi ním a manželem svým; Anežka zas nenáviděla císaře, jehož syn, zaslíbenec její, byl veřejně svou nechuť k ní vyjevil, a držela se věrně strany papežovy. Dle toho, jak se měnil poměr mezi papežem a císařem, a jak právě ten neb onen vliv na Václava převládal, dá se pochopit i jeho vrtkavost, an ve dvaceti letech několikráte s císařem Fridrichem II. se spřízniv, pokaždé od něho zase odstupoval. Podobný byl poměr Čech k Rakousům, nad kterouž zemí panoval toho času vévoda Fridrich Bojovný, poslední z rodu Babenberského. S tím Václav mnohé a kruté války vedl, mezi tím ale také někdy se zase přátelil a spolčoval, v čemž řídil se jednak poměry rodinnými, jednak dle toho, stál-li vévoda Rakouský v záležitostech říše Německé při též straně, které se na ten čas přidržoval Václav, anebo při straně protivné.

První válku s Fridrichem Rakouským král Václav ještě po otci svém zdědil, který příbuznému svému králi Uherskému pomáhal mstíti uraženou rodinnou čest, když vévoda zapudil manželku svou Žofii, královny Uherské sestru. S počátku vedena jest válka se strany české ukrutným pleněním zemí rakouských, začež aby se pomstil, spojil se Fridrich s jinými knížaty proti Václavu a strojil se k mocnému tažení na Čechy. Mezi spojenci jeho byl také Václavův vlastní bratr Přemysl markrabě Moravský, jemuž se vévoda novým sňatkem byl švagrem stal a který snad měl i vlastní stížnosti na krále, ač o tom nic jistého se neví. I vtrhl Fridrich v červenci roku 1233 do Moravy s vojskem 40.000 bojovníků silným, proti němuž vytáhl král Václav s mocí neméně velikou. Jen hustý les dělil ještě vojska od sebe, tu podařilo se moravskému pánu Bočkovi *), králi oddanému, obdržeti vítězství bez boje chytrým úskokem. Na úsvitě toho dne, kdež mělo přijíti k bitvě, dal v lesích s obou stran vojska nepřátelského udeřiti ve mnohé bubny a veliký hřmot činiti, tak že Rakušané, toho jsouce domnění, že je Čechové obešli a do těsna sklíčili, v přenáhlený útěk se dali, a když je potom Čechové stíhati počali, na všecky strany se rozprchli. Nato král táhl k Brnu, kteréhož města dobyl a dle barbarského zvyku té doby velikou část Moravy poplenil. Tu se mu Přemysl pokořil a krále skroušeně za odpuštění prosil, který se s bratrem smířiv Moravu jako prvé mu v držení ponechal.

S Fridrichem Rakouským válčil král i v následujících letech, a to se štěstím rozhodným, když vévoda pro zpouru vlastních poddaných nemohl mu klásti vydatného odporu.

*) Boček ten, syn Erhartův, jest předek pozdějších pánů z Kunštátu a z Poděbrad, a tím samým i slavného krále Jiřího Poděbradského.

Když pak Fridrich i od císaře achtován jest za to, že podporoval odbojného jeho syna Jindřicha, svého švagra, tu král Václav zmocnil se, jsa k tomu od císaře zplnomocněn, r. 1236 větší části zemí vévodových, jež pak odevzdal císaři i s hlavním městem Vídní, kteréž od toho povýšeno jest na hodnost města říšského.

Netrvalo však dlouho toto královo přátelství s císařem. Když totiž jednoho času král Václav na sněmě říšském přítomen byl (nejspíše r. 1237 v Řezně), nepohodl se s císařem o nějaké hrady a města v Němcích (snad k věnu jeho manželky Kunhuty náležející), z čehož povstala mezi nimi prudká hádka. Tu prý opat Fuldenský opovážil se urážlivými slovy krále se dotknouti, začež od statného Ojíře, dvořenína králova, potrestán jest rázným poličkem, „aby věděl jak s králi mluviti". Rozhněvaný císař chtěl prý dát zatknouti krále i s jeho družinou, tu ale hned od Čechů jest obstoupen, a král Václav s obnaženou dýkou přisáhati jej přinutil, že je všecky bez ublížení domů propustí, jakož se i skutečně stalo. Od té doby král na říšské sněmy více nejezdil, nýbrž s papežem a Fridrichem Rakouským, jejž až posud válkou byl stíhal, proti císaři se spojil, začež mu onen slíbil postoupiti všech krajin od Dunaje na sever ležících. Nové toto přátelství s vévodou Rakouským utvrdil král zaslíbeném syna svého Vladislava s neteří Fridrichovou Gertrudou.

V tom čase podruhé povstal proti králi Václavu na Moravě bratr jeho Přemysl, i musil býti znova pokořen. Příčina zpoury té není nám dostatečně známa, v tom však jeví se patrně velikomyslnost králova, že nepokojnému bratru podruhé odpustiv ponechal mu knížectví Olomoucké a Opavské, s kterýmiž on napotom se spokojil až do své smrti (1239).

Mezitím byla se nabádáním papežovým utvořila v Němcích jednota knížat proti císaři, která volila krále Václava za náčelníka svého. Ale příkré vystupování papežského legáta Albrechta urazilo nejednoho ze spolčených knížat, a když potom papež ani nemohl nalezti nikoho, kdo by z rukou jeho přijmouti chtěl korunu německou proti císaři Fridrichovi II., tu jednota knížat počala se rozpadávati. Mezi těmi, kteří z ní vystoupili, byl také vévoda Rakouský, začež císař vrátil a pojistil mu všecky jeho země, tak aby nemusel více postoupiti k Čechám severní částky Rakous. Nedlouho potom (1240) i král Václav zase s císařem se smířil.

Není známo, z jakých příčin stala se poslední tato změna v politice Václavově, není však nemožno, že bystrý zrak králův již předvídal velikou pohromu na západní Evropu se valící, která nesvorným knížatům křesťanským hrozila záhubou společnou. Bylť zajisté svrchovaný čas, aby mocnářové evropští, nechajíce svárův a půtek mezi sebou, sestoupili se v jednotu a sebrali všecky síly své proti povodni asiatských divochů, která byla již zaplavila celou Rus a nyní návalem neodolatelným, jemuž rovného svět od časů Attilových neviděl, zachvátiti se chystala také západní křesťanstvo.

Daleko v Asii byla se totiž před nedávným časem vzmohla moc divokého národu Mongolského, jež nazývali jinak i Tatary. Ti pod vůdcem svým Temučinem Čingischanem větší část toho požehnaného dílu světa sobě podmanivše, dříve než uplynul věk člověčí panství tak ohromné založili, jakého v té rozsáhlosti nikdy předtím svět neviděl. Nesmírná a nad jiné lidnatá říše Číňanů, nejsouc ani obrovskou zdí svou chráněna, podlehla prudkému útoku těch divochů, kteří, na rychlých vytrvalých koních jezdíce, náhle jako kobylky celé země pokrývali, a proti

jejichž kaleným střelám ani obrany ani léku nebylo. Nic neprospíval odpor, nic dobrovolné se poddání, neboť netvorové tito ani míry ani milosti neznali a lahodnými slovy ukonejšené národy zrádně a ukrutně, ani pohlaví ani věku neodpouštějíce, napořád hubili. Ba pravilo se o nich, že teplou krev z ran ubitých na bojišti ssají a panenská prsa za obzvláštní lahůdku pokládají. Lidnatá obchodní města střední Asie, sídla dávné vysoké vzdělanosti, mžikem od nich v nivec uvedena jsou, a všecko obyvatelstvo jako šmahem vyhubeno.

Tu počal naplňovati strach blízké i vzdálené národy, a Rusové, kteří takovým rozšířením panství těch světoborců nejbližšími jich sousedy v Evropě se stali, již r. 1224 boží tuto metlu bolestně ucítili.

Po Temučinovi následoval syn jeho Oktaj, který r. 1237 opět na západ zbraň svou obrátiv národ Plavců z dávných sídel jeho vyhnal, kteří pak hledali útočiště v Uhřích, kdež splynuli se svými pokrevenci Kumány. Potom Mongolové s velikou mocí obořili se znova na Rusy, kteří, jsouce na množství knížectví rozděleni a nesvorni mezi sebou, nemohli prudkému jich útoku odolati; i padla vkrátce po sobě nejznamenitější jejich města: Rjazan, Moskva, Suzdal, Vladimír, Perejaslavl, Černigov a konečně r. 1240 po dlouhém obležení i staroslavný Kyjov, a z kořene jsou vyvrácena. Následujícího pak roku udeřily divoké hordy tatarské též na Polsko, kdež vše před sebou jako stáda hnali a Krakov vypálili. Za příčinou takového jich vpádu do zemí západního křesťanstva uvádí stará pověst úkladné zabití krásné Kublajevny, Mongolského císaře dcery, která prý, chtíc mravy a spůsoby těch zemí poznati, do nich na cestu se vypravila, ale v jednom městečku slezském od německých loupežníků byla přepadena a zavražděna. Ale o tom nic jistého neví se, a ne-

skrocenost divochů těch sama v sobě dostatečně vysvětluje vpád jejich, a jiné příčiny hledati netřeba.

Západní králové a knížata toho času na větším díle v rozbroji spolu byli, tak že na spojení jich proti společnému nepříteli nebylo pomyšlení. Král Václav co muž opatrný a moudrý předvídal nebezpečenství, a ještě než Mongolové ku Krakovu se přiblížili, všem knížatům v Evropě psal, k svornosti a sjednocenosti proti úhlavním vrahům všeho křesťanstva je nabízeje, sám pak ničeho nezanedbal, aby země své před lítými divochy uchránil. Všecka města i hrady znova v největší rychlosti upevniti kázal, ku kteréž práci veškeré obyvatelstvo bez rozdílu ruce přičiniti muselo, ani osoby duchovní nevyjímaje, a dostatečnou zásobou potrav je zaopatřil. Na pomezí pak dal záseky zdělati a valným počtem lidu je obsadil.

Vojsko tatarské, půl milionu bojovníků četné, jehož vrchním vůdcem byl Batu, nejstarší vnuk Temučinův, po vypálení Krakova na tři proudy se rozdělilo, z nichž jeden obrácen přes Polsko do severních Němec, druhý měl vraziti přímo do Čech, a s třetím, ze všech nejsilnějším, obrátil se Batu sám proti Uhrům. Ale první dva proudy, z nichž jeden západní polské krajiny poplenil, druhý u města Opolí knížata Boleslava Opolského i Vladislava Sudomiřského porazil, zdá se že splynuly zase dohromady, i hnuly se pak společně do Slez k západu. Hlavní vůdce vojska tohoto jmenuje se Peta, též jeden z vnuků Temučinových. Proti němu, knížatům slezským na pomoc, vypravil se král Václav osobně v čele 40.000 svých vlastních a 6000 z Němec přibylých bojovníků. V Slezsku zas kníže Vratislavský Jindřich Pobožný, jenž měl Václavovu sestru za manželku a netoliko velikou částí Slezska nýbrž i Velikým Polskem

vládl, sebral pole proti Mongolům. Čechové byli už jenom den cesty od vojska slezského vzdáleni, když kníže Jindřich, nedočkavostí puzen, bez nich sám o sobě svedl bitvu s Mongoly u města Lehnice, kdež křesťané velikou přemocí nepřátel potlačeni jsou a na hlavu poraženi. Křesťanských bojovníků zhynulo tu na 10.000, mezi nimiž sám kníže Jindřich Vratislavský, a z jiných přednějších český kníže Boleslav, poslední z rodu Děpolticů. Ale též Tataři nemálo byli zemdleni těžkým a krvavým vítězstvím, i netroufali si podstoupiti nové čerstvé vojsko krále Českého, mnohem ještě silnější nad ono, jež právě byli potřeli. Pročež hledali spásu v útěku, pustíce se k jihu za vojskem Batovým, v Uhřích vítězným. Brzy však seznavše, že těžké vojsko české nemůže stíhati jich, hledali všelijakých průchodů skrze Krkonoše, jimiž by vraziti mohli do Čech, že ale hranice všude byly dobře opatřeny a střeženy, nikde se jim to nepodařilo.

Teprv u Opavy nalezli Tataři otvor, jímž vniknouti mohli do Moravy, kteroužto zem z větší části zaplavili svým množstvím. Tu jsou města Opava, Bruntál, Benešov, Přerov, Litovel, Jevíčko a jiné, pak kláštery Hradiště u Olomouce, Zabrdovice, Rajhrad, Tišňovice a Doubravník od nich pobořeny a v popel obráceny, krajiny pak daleko široko ukrutně popleněny. Obyvatelé v nepřístupných horách a lesích bídné útočiště hledali, a toliko města dobře opevněná, jako Olomouc, Brno, Uničov a jiná, též pevnější hradové ubránili se útoku Mongolů, kterým i jinde na příhodných místech činěn statný odpor od jednotlivých tlup lidu branného, kdekoliv takový shluknouti se mohl u větším počtu. O jednom takovém boji na hoře Hostajnově památka nám zachována v krásné básni téměř současné. Avšak síly Moravanů samy o sobě nebyly by stačily k vypuzení vrahů ze země, jediná pomoc oče-

kávati se mohla od krále Václava ještě vzdáleného. Ten již dříve k opatření Moravy byl tam poslal na rychlo tolik vojska, co stačilo k obsazení aspoň přednějších měst, a sám vůdce jeho, hrdinný Jaroslav, zavřel se s valným počtem bojovníků do Olomouce, tehdáž hlavního města na Moravě, kteréž nyní Mongolové s celou svou mocí oblehli, zuřivě ho dobývajíce. Ale všecky útoky jejich odraženy jsou od statečných Čechů, a také jim neprospěla žádná lest, jakoukoliv se vylákati snažili Jaroslava z města na širé pole, kdež by jej svým velikým množstvím byli udusiti mohli. Jaroslav ani netrpělivostí vlastních lidí nedal se pohnouti k výpadu na nepřátely, čekaje chvíle své, až i Tatary v takovou bezpečnost ukonejšil, že neobávajíce se žádného útoku z Olomouce počali se v menších zástupech rozjížděti po zemi.

Zatím král Václav nikoliv netrval v nečinnosti, nýbrž s vojskem, co ho po ruce měl, spěchal do Moravy, maje na pomoc vévodu Rakouského Fridricha, který se mu propůjčil i lidem i osobou svou proti lítým vrahům křesťanstva. Tu Jaroslav, maje dobrou zprávu o blízkosti vojska českého a kořistě z nepečlivosti nepřátel, neočekávaně vypadl na Tatary dobou noční a učinil krutou seč mezi překvapenými. Dobyv se do táboru jejich vlastní rukou zabil jednoho z knížat mongolských, potomka Temučinova, z čehož na Tatary přišel ještě větší strach. Neníť pochybnosti, že stejnou dobou na ně udeřila též vojska z Čech a Rakous na pomoc přišlá, čímž dovršena jest jejich porážka. Daleko široko pokrývaly zem škaredé mrtvoly mongolské, ti pak, kteří nepadli v bitvě, hledali spásu v rychlém útěku do Uher. Tou zajisté porážkou divokých těch hord asiatských zachráněna jest západní Evropa před návalem jejich, kterému by při neblahých poměrech tehdejších nebyla mohla odolati. Pak zajisté

bylo by vzdělání člověčenstva, jsouc v pokroku svém přetrženo, na mnoho věků divochy těmi dušeno bývalo, jak toho patrný důkaz máme na Rusích, kterýžto nešťastný národ po dvě století pode těžkým jařmem tatarským úpěl. Že se tak nestalo, toho nejhlavnější zásluha náleží opatrnosti a ráznosti krále Českého, který z daleka vida přicházeti bouři uchopil se v čas vydatných prostředků proti ní. Rovná chvála náleží Fridrichu Rakouskému, který, jediný z knížat křesťanských, podporoval Václava vší mocí svou. Zato i král jemu rovnou měrou se odměnil, veda po dobytém vítězství vojsko své osobně do Rakous k obhájení země té proti vpádu Tatarů z Uher obmýšlenému. Jak mile však zvěděli Tataři, že Fridrich má sobě na pomoc vojsko české s četnými ještě zástupy jiných sousedních knížat, zašla jim chuť k novému boji s nedávnými svými vítězi, i obrátili se s touž rychlostí nazpět, s jakou se byli objevili. Od té doby Batu, přesvědčiv se, že síly jeho nepostačují ku podmanění dalších krajin na západě, obrátil všechen svůj zřetel k jihu, stíhaje Uherského krále Belu, před ním utíkajícího, až do Dalmatska. Ale již v březnu následujícího roku 1242 Mongolové, dostavše zprávu o smrti svého velikého chána Oktaje, rychle spěchali domů k volbě nového panovníka, a nikdy více nepokusili se o Evropu. Král Václav pak, vítězně domů se navrátiv, Jaroslava za opatrnost a udatenství jeho mnohými statky daroval a hejtmanem markrabství Moravského učinil. *) Jaroslav ten pokládá se za praotce slavného, nyní hraběcího rodu Šternberků, kteréžto jméno prý přijal od hradu,

---

*) Chrabrost Jaroslavova slavena pak i v písních lidu, z nichž jedna překrásna v Rukopise Královdvorském až na naše časy se zachovala, v níž také líčen svrchu podotknutý boj na Hostajnově.

jejž v Moravě vystavěl a dle obyčeje onoho času po německu nazval.

Mezitím co král Václav byl všude přítomen, kdekoliv ukazovalo se nebezpečí, pověstná nesjednocenost Němců jevila se ve hnusném světle, když ani před záhubou tak blízko hrozící nemohli se vzmoci na výpravu proti zuřivým vrahům všeho křesťanstva. Dělaly se sice jakési přípravy k válce, kříž hlásán ve všech krajích a vojsku položena lhůta ke shromáždění se u Norimberka nejprv do 1. července, pak do sv. Jakuba, ale ze všeho nebylo nic, když zatím minulo nebezpečenství, odvrácené činností a statností krále Václava. Ano, jak mile vzdálili se Mongolové z Evropy, již opět vidíme knížata západní proti sobě ve zbrani, ba sám Fridrich Rakouský obnovil starý svár s králem Václavem, nevědomo z jaké příčiny, a ještě r. 1242 vpadl nepřátelsky do zemí českých. Ale tehdáž zle se mu zdařilo, neboť vojsko jeho, uslyševši že král Český s mocí velikou táhne proti němu, nechtělo dáti se do boje a opouštělo vévodu houfně. Tu nezbylo Fridrichovi nic než prositi skroušeně o pokoj. Václav opět s ním se smířil, i obnoveno při té příležitosti zaslíbení královice Českého Vladislava s Gertrudou Rakouskou.

Brzo nato vznikla nevole mezi králem Václavem a papežem Řehořem IX. o dosazení nového biskupa na uprázdněnou stolici Olomuckou, neboť papež vnucoval králi svého kaplana Brunona, kdežto král chtěl míti biskupem Kunráta z Friedberka, jenž stranil císaři. Přišlo až tak daleko, že vydána klatba s interdiktem na všecky země české (1246), a Pražský biskup Mikuláš, jenž nechtěl interdikt ohlásiti své diécesi, suspendován jest ve svém důstojenství.

Brzy však se opět postavení stran zjinačilo, když císař splácel služby Václavovy nevděkem, chtěje překaziti sňatek syna jeho Vladislava s Gertrudou Rakouskou, neteří vévody Fridricha, který toho času znova stál ve zbrani proti králi Českému. Tenkráte sic vévodovi štěstí válečné lépe svědčilo, neboť dobyl úplného vítězství nad vojskem českým do Rakous vpadlým, ale jiná okolnost přinutila ho k míru s Václavem. Nastávala mu totiž válka s Uhry, pročež chtěl míti pokoj od Čechů, aby se nespojili s oněmi, i splnil nyní co vítěz dané své slovo a Gertrudu v manželství vydal Vladislavovi, který zároveň jmenován od otce svého markrabím Moravským. Když pak brzy nato nepokojný Fridrich zahynul v bitvě svedené proti Uhrům nad Litavou (15. června 1246), tu Vladislav bez odporu jest v Rakousích za pána přijat. Ale nevděčný císař upíral jemu práv k zemím rakouským i potahoval je sám k sobě pod rozličnými záminkami. Tím skutkem konečně krále Václava v té míře proti sobě popudil, že od něho na dobro odpadl a nikdy více s ním se nesmířil.

Vladislav sice již v lednu 1247 přečasnou smrtí jest zachvácen, čímž na ten čas přetrženy započaté úvazky mezi Čechami a Rakouskem, které byly dovršily spor krále s císařem, ale Václav nicméně stejnou dobou úplně s papežem se smířil, navrhovaného Brunona za biskupa Olomuckého přijal, a téhož roku účastnil se s jinými knížaty říšskými volby mladého Viléma Holandského na království Římské proti císaři od papeže klatbou stíhanému. Při té příležitosti Vilém Holandský od krále Českého na rytířství jest pasován, a s Přemyslem Otakarem, druhým synem Václavovým a po smrti Vladislavově markrabím Moravským, v turnaji po rytířsku se setkal.

Za to mstil se císař Václavovi tím, že v nastalých na to přežalostných domácích rozbrojích říše České podporoval královy protivníky. O příčině rozbrojů těch nezachovalo se nám žádných určitých zpráv, tak že jen ze souvislosti s jinými současnými a pozdějšímu událostmi možná jest domýšleti se toho, co asi pravdě nejpodobnějším se činí.

Přede vším sluší tu poukázati na rozmíšky v samé rodině královské, kdežto otec a syn, z příčin nám nepovědomých, svářili se tak těžce, že Přemysl Otakar musil utíkati před hněvem Václavovým, královna pak Kunhuta, přirozená prostřednice mezi manželem a synem, hořem se utrápila. Stejným časem vypukly nesnáze mezi králem a pány zemskými, za příčinou prý rozličných hradů jim v čas potřeby zastavených, které měli korunně navrátiti. Ne nepodobné jest domnění Palackého, že se to týkalo hradů, jež sobě šlechta hlavně před ukrutným vpádem mongolským stavěla ke své i zároveň k zemské obraně, k čemuž i král přispíval propůjčováním robot zemských. K takovým pak hradům jeho pomocí stavěným osoboval si král též jisté právo, i požadoval nejspíše od pánů, kteří byli v jich držení, aby vzhledem na ně uznávali jej za svého lenního pána. Pánové, ač rádi hověli králi v choutkách jeho německých, i také ničeho neměli proti zavádění řádů feudálních, pokud jim samým z toho plynul prospěch, nicméně zpouzeli se proti nim, jak mile směřovaly ke skrácení jejich vlastních domnělých práv. Z té příčiny větší část šlechty české, nesnadivší se s králem, číhala jen na příležitost, kudy by moci a vlády jeho zniknouti mohla. Protož, když Václav drže s papežem postavil se zřejmě proti císaři, nespokojenci, jichž hlavou byl pán český jménem Ctibor Hlava, tím ochotněji přijímali posly syna jeho Římského krále Kunráta, když vypuklý zároveň v české

rodině královské rozbroj domácí ručil jim za konečnou beztrestnost počínání jejich.

Odboj vypukl v létě 1248, kdežto nespokojenci, když král hověl sobě na zámku svém Zvíkově, sešedše se do Prahy na sněm (31. července) volili sobě králo-vice Přemysla za pána, kteréhož jali se nazývati *králem mladším*. Posly, jež vypravil sněm k Václavovi na Zvíkov a mezi nimiž nalézal se i Pražský biskup Mikuláš, dal král všecky zatknouti a do vězení uvrci. Z toho povstala válka, ve které jen skrovná část pánů zemských věrna zůstala Václavovi, tak že on přinucen jest opustiti zem a uchýliti se nejprv do Rakous a odtud do Moravy. Následujícího roku vtrhl sice král s vojskem na Moravě sebraným do Čech, ale od Přemysla, vládnoucího mnohem větší brannou mocí, beze všeho boje tak jest sevřen, že musil podati se ke smlouvě. I stalo se dne 26. března 1249 narovnání takové, že Václav, postoupiv synu svému vedení vlády v Čechách i na Moravě, propustil na svobodu biskupa Mikuláše i ostatní vězně Zvíkovské, a spokojil se pouze třemi hrady, Zvíkovem, Loktem a Mostem se vším jejich příslušenstvím. Zároveň pojištěna obojí straně úplná amnestie za minulost, i zdálo se tak, že spor ten nemilý přiveden šťastně ku konci a zemi i národu že navrátí se blahý pokoj.

Ale papež celou tu smlouvu prohlásil za neplatnou, poněvadž prý Václav byl k ní násilím donucen, a také král Římský Vilém ujímal se rázně spojence svého, což mělo za následek, že mnozí ze strany Přemyslovy počali se viklati ve svých úmyslech, čehož král Václav tak dobře uměl použiti ve svůj prospěch, že nešetře slibů docela je přivedl na svou stranu, i docílil zrušení předešlé a uzavření nové smlouvy dne 10. června 1249, dle které Přemysl Otakar přestal býti jedinovládcem

v říše České, ana vláda rozdělena mezi otce a syna způsobem určitým sice, ale nyní již co do podrobností neznámým. Václav usadil se v Litoměřicích, Přemysl v Praze.

Nebyl však Václavův obyčej zastaviti se na půl cestě. Vida, že přívrženců jeho přibývá, sebral četnou branou moc, s kterou 5. srpna překvapením zmocnil se Prahy, kdež slavně přijat jest od biskupa Mikuláše a jeho duchovenstva, a jako na obnovení královské své důstojnosti podruhé dal se korunovati v kostele křižovnickém u mostu, neboť na hradě Pražském dosavad statečně držela se posádka Přemyslova. Tu i Přemysl Otakar pokořil se konečně otci, od něhož se všemi pomocníky svými na milost přijat jest a opět jemu propůjčena Morava. Než smíření toto bylo jenom na oko, neboť král Václav nezapomínal tak snadno na příkoří sobě učiněné. Již ve čtyrech nedělích na to pozval k sobě na Týřov, kde toho času meškal, pod zástěrou dalšího vyjednávání syna svého s předními přáteli jeho, jichž osob úkladně se zmocnil a Přemysla na Přimdu odvezti, pány pak po dvou k sobě připoutané do věží na hradě Pražském uvrhnouti kázal. Králevic Přemysl Otakar sice propuštěn již 1. listopadu a uveden opět v držení Moravy, ale přátelé jeho držáni dlouhý čas u vězení, aniž povědomo kdy a jak se z něho dostali. Od těch dob nebylo více rušeno zjevně dobré srozumění mezi králem Václavem a jeho synem. Spor však o hrady, jejž měl král s pány zemskými, nepřišel tenkráte k žádnému konečnému narovnání, naopak Václav ještě více hradů královských postoupil zástavou oněm šlechticům, kteří k jeho straně se přidavše dopomohli mu k vítězství nad zpourou.

Ten celý čas od smrti nejstaršího králova syna Vladislava bylo Rakousko bez pána, an žádný z nápad-

níků té země neuměl se v ní udržeti, žádný pak z obou králů Římských, ani Kunrát (syn zemřelého mezi tím císaře Fridricha II.) ani protivník jeho Vilém, dosti síly neměl, aby ji co uprázdněné leno k říši Německé potáhl. Což divu, že země osiřelá dílem vnitřními různicemi, dílem od loupežných sousedů, jmenovitě Uhrů a Bavorů, nemálo trpěla. Tu král Václav ujal se nešťastných Rakušanů a jeho rázným zakročením nejprv Uhři (1250), potom i Bavoři (1251) ustoupiti musili ze země, v níž páchali neslýchané ohavnosti. Tím zavázal si k díkům Rakousko, kde už před tím měl silnou stranu pro sebe, a když i Jindřich markrabě Míšenský za jistou náhradu odřekl se práva svého, jakéž si osoboval k dědictví rakouskému, snadno toho král při stavech rakouských dovedl, že syna jeho Přemysla Otakara sobě za panovníka volili, kterouž volbu poselství od nich do Čech vyslané 21. listopadu králi Václavovi oznámilo. Dne 9. prosince slavil Přemysl Otakar první vjezd svůj do Vídně, kteréžto město, nechtíc užiti výsad od císaře Fridricha II. obdržených, dle nichž mělo býti svobodným městem říšským, s plesáním jej přijalo za pána, a příkladu toho následovala brzo celá země.

Ale proti Přemyslu Otakarovi neustupně hájila práv svých ku posloupnosti v Rakousku Gertruda, vdova nejdřív po Vladislavovi, starším jeho bratru, a podruhé po Heřmanovi markrabí Badenském, i utekla se ku králi Uherskému Belovi, který sám činil jakési nároky na Štyrsko. Ve sporu tom konec vzala přízeň více nežli stoletá mezi královskými rody Českým a Uherským, a na její místo nastoupilo v krátké době válečné potýkání.

Pro lepší pojištění Otakarova práva k Rakousům, obzvláště proti pretensím Gertrudiným, uzavřen jest sňatek mladého vévody s Markétou, vdovou po Římském

králi Jindřichovi a nejstarší mezi kněžnami Rakouskými rodu Babenberského. Bylo sice nevěstě již 46 let, právě dvakrát tolik co ženichovi, ale ona měla v rukou svých privilegie domu Rakouského, kterýmiž pojišťovala se dědičná posloupnost i ženským potomkům po vymření mužských. Sňatek ten slaven 8. dubna 1252 v Haimburku s velikou nádherou, a tu odevzdala Markéta do rukou mladého chotě svého zmíněné důležité listiny, které jsou čteny před celým shromážděním. Jimi dostalo se Otakarovi, dle uznání všech přítomných, teprv úplného práva také k zemi Štýrské, ačkoliv on již od svého zvolení nazýval se vévodou netoliko Rakouským, ale i Štýrským.

Tu král Uherský Bela chopil se zbraně, a dříve než Otakar připravil se k obraně, zaplavily četné tlupy Uhrů a divokých Kumánů Rakousy a Moravu, přeukrutně v těch zemích řádíce žhářstvím, vraždami a loupežemi. Následujícího pak roku 1253 hrůzy tyto se opakovaly v míře ještě větší. Bela totiž, spojiv se s vévodou Bavorským, s Boleslavem Stydlivým knížetem Krakovským, s Vladislavem Opolským a králem Danielem Romanovičem Ruským, jehož synu Romanovi dal byl ovdovělou kněžnu Gertrudu za manželku, vtrhl pěti stranami do zemí Otakarových, při čemž nejvíce trpěla Morava od pohanských ještě Kumánů, tak že zdáli se obnoveni býti ukrutní dnové vpádu mongolského. Tu jest zpustošena veliká část země, a král Bela osobně oblehal Olomouc, která však podruhé obhájena stateční údа rodiny Šternberské, tehdáž pana Zdislava. Otakarovi bylo by nemožno bylo ubrániti se takovému počtu nepřátel, proti nimž ani od vlastního otce neměl pomoci, s kterým jak se zdá opět nežil v dobré vůli: tu zakročil v jeho prospěch papež, jemuž za to slíbiti musil, že nikoho jiného neuzná za krále Římského nežli Viléma

Holandského, a pohrůžkami církevní klatby přiměl Belu k odtažení z Moravy.

Téhož roku dne 22. září zemřel král Václav ve Dvoře Králově za Berounem po těžké nemoci. Povaha panovníka toho zjevně se zračí v našem vylíčení jeho vlády a příběhů jejích.

I za jeho doby množili se klášterové v Čechách a na Moravě, nově uvedeni byli do těch zemí řádové templářů a minoritů, ženský řád klarisek od kněžny Anešky, sestry krále Václavovy, na vlastní pak půdě české vznikl řád nový křižovníků špitálských s červenou hvězdou, založený od též kněžny.

Přemysl Otakar druhý.

Změny v zemi. Tažení do Pruska. Otakarova moc a sláva. Válka s Uhry. Zapuzení Markéty a sňatek s Kunhutou. Korunování. Říše Otakarova. Nová válka s Uhry. Rudolf Habsburský za císaře volen. Válka s ním a zradu pánů. Otakar ztratí polovici zemí. Druhá válka s císařem, zahynutí Otakarovo.

Za Přemysla Otakara II., který po smrti svého otce také v Čechách panování nastoupil, dále pokračovaly, ano v jistém ohledu dovršily se změny vnitřního řádu a zřízení zemského, jaké byly počaly za předešlé vlády. Jmenovitě města zmáhala se, když jednak proud stěhujících se do země Němců neustával, jednak i sami Čechové, aby se vymknuli z pravomocnosti žup čím dále tím obtížnější, sestupovali se v obce, které si od krále podobných svobod vymáhaly jako města dle práva německého vysazená. Král takových svobod milerád jim uděloval, ano sám četná města týmž spůsobem zaklá-

dal, při čemž hlavně byl veden snahou, aby sesílil moc královskou naproti vzrůstající vzdorovitosti šlechty. Jak mile totiž tato stala se v zemi zvláštním, od ostatních přísně odděleným stavem, vynikajíc bohactvím nad jiné a stejnými prospěchy k společnému jednání sjednocována jsouc, stala se vznikající moc její králi tím nebezpečnější, an někdejší spor její s králem Václavem dosavad nebyl vyrovnán. Otakar v té věci vkročil do šlepějí otcových, a háje práv koruny přísně dolehal na to, aby pánové zemští vraceli mu hrady a jiná svá zboží, ku kterýmž nemohli dostatečně provésti práva vlastnického. Z toho pošla zanevřelost naň mnohých, kteří nerádi a jen z donucení navracovali to, co dlouhým užíváním za vlastní považovati byli zvykli. I byloť vůbec žalováno na krále, že pány z majetnosti jejich loupí, a mnozí na znamení své zchudlosti dávali hradům a sídlům svým jména: Chudoba, Chudenice, Žebrák a těm podobná, z nichž mnohá se až na naše dni zachovala. Proti nespokojené šlechtě hledal král podpory ve městech, jichž zakládání všemožně podporoval a k tomu konci ovšem i Němce četně do země vábil. Všecka pak města, požívajíce úplné samosprávy a tvoříce na způsob svobodných měst říšských v Němcích jakési malé republiky, stála bezprostředně pod samým králem, který nad nimi ustanovil zvláštního úředníka, podkomoří zvaného, a tím větší podpory v nich nacházel, čím více zmáhajícím se v nich průmyslem zkvétala a bohatla. Ty všecky městům udělené svobody a způsob práv i zřízení jejich sebrány jsou později v jednu knihu nazvanou práva městská (o nichžto šíře bude řeč na svém místě), která až do časů nedávných měla v Čechách zákonní platnost. Tak naproti stavu šlechtickému vznikl v Čechách *stav* nový — *městský*, který v krátké době veliké důležitosti nabyl, ano i znamenité moci politické.

Takovým během věcí župní zřízení vždy více scházelo a jmenovitě cudám čili soudům župním vážnosti ubývalo, když obor jejich neustále se tenčil. Jediná cuda Pražská, jakožto při sídle královském, nejenom že netratila, nýbrž přízní panovníkovou nad ostatní se povznášela a obor příslušnosti své čím dále tím více rozšiřovala, až konečně nařízeno, aby z celé země k soudu Pražskému odvolání se dálo, čímž učiněn počátek tak nazvanému *soudu zemskému*. Podobně i ostatní purkrabí (jak toho času starodávní župané po německu nazývati se počali) všickni podřízeni jsou Pražskému, který odtud *nejvyšším purkrabím* se psal a po králi první osobou v zemi byl. Tu založeny jsou při soudu Pražském *zemské desky*, které platily pro celé Čechy, kdežto dříve každá župa mívala desky svoje zvláštní, v nichž zaznamenávaly se všecky pozemky se svými majiteli, jakož i všecky soudní výnosy jich se týkající. Tím způsobem provedena jest za Otakara II. — abychom se vyjádřili po nynějšku — potřebná v jisté míře *centralisace zeměsprávy*.

V čas smrti otce svého zdržoval se Přemysl Otakar ve Vídni, odkudž ihned pospíšil do Prahy, aby se uvázal v panování nad Českým královstvím. Hned první skutek jeho vlády svědčil o neobyčejné ráznosti nového krále, neboť dal obeslati k sobě všecky pány zemské, jejichž příchylnost nebožtík král byl zakoupil zastavením jim královských hradů a statků, i pohnal je před soud, jehož nálezem přinuceni jsou zboží takové koruně navrátiti.

Potom hleděl mír učiniti s králem Uherským, jejž papež dolehavým napomínáním byl naklonil ku přátelskému vyrovnání s Otakarem, kteréž se také stalo smlouvou 3. dubna 1254 uzavřenou v ten spůsob, že oba králové o Štýrsko se rozdělili a Přemysl Otakar od titule vévody Štýrského upustil. Nyní mohl král pomýšleti také o ko-

nečné upokojení země Rakouské, kde následkem mnoholetého bezvládí a posledních válek opanovaly byly mnohé neřády a veřejná bezpečnost docela byla podkopána. Otakar chopil se rázných prostředků, aby zemi navrátil mír a obyvatelstvu jistotu jmění a životů. Ovšem nemohlo se to státi bez přísného potrestání výtržníků, kteří po tak dlouhý čas bez trestu provozovavše řemeslo veřejných škůdců od loupeživých zvyků svých upustiti nechtěli, a bohužel nalézali se mezi takovými též někteří šlechticové rakouští, při nichž král nečinil žádné výminky. Za to lid obecný a jmenovitě měšťané průmyslem a obchodem se živící velebili moudrého a spravedlivého krále; ale ona část šlechty, která za výsadu stavu svého považovala zpupnou nevázanost, zanevřela na přísného panovníka a čekala na příznivou dobu ku pomstě.

Když tyto věci šťastně spořádal, vyplnil král slib učiněný papeži za prostředkování jeho při králi Uherském, a podnikl výpravu proti pohanským Prusům, kterýžto národ s pobratřenými sobě Litvany jediný v celé Evropě při modloslužebnictví setrvával. Tehdáž pokládáno bylo za velikou záslubu bojovati proti pohanům a obraceti je na víru křesťanskou, s čímž ale zároveň spojeno bylo jich podmaňování a uvádění v porobu, pročež války takové měly velikou vnadu pro všecky dobrodruhy kořisti a panování žádostivé. Tak i řád tak zvaných německých rytířů obral sobě za úlohu duševní spasení národu Pruského, začež tento v obět mu dáti měl pozemské své blaho. Němečtí rytíři, usadivše se v sousedství Prusů, jali je sobě podmaňovati a mečem ku přijetí křesťanství nutiti. Již byli mnohé kraje opanovali; když ale do samého jádra země vniknouti chtěli, kde svaté místo Romove, hlavní sídlo modlářství, se nalézalo, tu od Prušanů jsou poraženi a mnoho jich pobito. V takové své nouzi obrátili se rytí-

řové němečtí s prosbami ku papeži a ku králi Českému, kterýžto poslední, dílem nábožnou myslí svou puzen, dílem papeži k vůli, pole sbírati počal, a ku konci roku 1254, v kterémžto počasí zmrzlé vody a bahna tu zemi přístupnější činily, v čele velikého vojska a mnohých pánů i urozených lidí na cestu do Pruska se vydal. K němu přidali se také švagrové jeho, Ota Braniborský a Jindřich Míšenský markrabě s mnohými jinými knížaty, jmenovitě byl ve vojště jeho i Rudolf hrabě Habsburský, budoucí císař a soupeř Otakarův. Celá moc králova cenila se na 60.000 bojovníků, s kterými přímo táhl k posvátnému místo Romove, jenž pro Čechy tu zvláštní památnost mělo, že tam druhdy sv. Vojtěch byl podstoupil mučednickou smrt. Tu Čechové bez odporu káceli svatá dřeva a modly rozbíjeli i pálili, až přece pohané s nimi v boj se pustili, ale na hlavu poraženi jsou a pevné útočiště jejich sklíčeno, že nevědouce jiné rady králi se poddali a křest přijmouti slíbili.

Tu křtil jest Olomoucký biskup Bruno mnoho knížat pruských, jimžto sám král i ostatní knížata křesťanská kmotry byli; dále i množství obecného lidu, vidouce křesťanů s pokřtěnými na oko vlídné nakládání, ke křtu se hrnulo. Na památku té události založil Otakar město, které jemu ke cti Královcem, po německu Königsberg, nazváno a nyní hlavním městem jest vlastně tak zvaného království Pruského. Jiné město založil biskup Bruno, které po něm obdrželo jméno Braunsberg. Ty věci šťastně pořídiv král té samé zimy ještě (v únoru 1255) do Čech se navrátil.

Tímto vítězným křížovým tažením rozhlásila se po celé Evropě sláva Otakarova, a všechněch zraky obracely se k němu. Mezitím byla Německá říše osiřela, neboť byli zemřeli oba sokové, kteří se psali králi Řím-

skými, Kunrát IV. i Vilém Hollandský, kteréhož posledního Přemysl Otakar za pravého uznával. Veliký byl zmatek v říši, která nyní ani dle jména nižádného pána neměla, i nebylo nikoho z knížat německých, jenž by si byl mohl naději činiti, že sjednotí pro sebe hlasy nesvorných kurfiřštů. Nejbližší a nejmocnější soused říše Německé byl král Český, který nadto znám byl co panovník rázný a spravedlivý. On jediný měl ty vlastnosti, které jej spůsobným činily k zavedení pevného řádu a potřebného pokoje v rozervané říši, a v skutku jedna strana v Němcích obrátila zřetel svůj k němu. Kurfiršt arcibiskup Kolínský, maje plnomocenství také od kurfiršta Mohuckého a jiných knížat říšských, přijel schvalně do Prahy k Otakarovi podávat mu korunu Německou. Není povědomo, dle jakých ohledů král v této věci jednání své řídil, zdali jej odstraňovaly zmatky a rozbroje v říši panující, které by nebyl mohl bez velikých nesnází přemoci, anebo-li snad velmožové zemští byli proti tomu, aby se míchal do záležitostí cizích: on nepřijal důstojenství císařského, ano když později od jedné strany rozdvojených kurfirštů volen na království Římské Richard Kornwallský, od druhé pak Alfons Kastilský, on k Richardovi přilnul a věrně až do jeho smrti při něm setrval. Jak dalece Otakarovo zamítnutí koruny císařské bylo v jeho okolnostech politické čili nic, o tom projevíme své mínění později; tolik však jisto jest, že následky toho skutku staly se proň osudnými.

Brzo nato zapleten jest král do války s vévody Bavorskými za příčinou sporu o arcibiskupství Salcburské, v jehož držení hájil svého bratrance Filipa Korutanského proti Oldřichovi biskupu Sekovskému, podporovanému se strany bavorské. Válka tato, r. 1257 bez rozmyslu začatá a bez opatrnosti vedená, vzala při všem hrdinství jednotlivých sborů českého vojska neslavný konec, a Otakar

přinucen jest postoupiti vévodům Bavorským některých hradů a měst, k nimž sobě právo míti pokládali.

Kdežto pak i král Uherský Bela držel s Oldřichem Sekovským proti Filipu Korutanskému a v jejich spor činně se míchal, dán tím podnět k novému nedorozumění mezi dvorem českým a uherským, které přešlo v zjevné nepřátelství, když Štyřané, vlády uherské netrpěliví, vypravili poselství k Otakarovi, jemu se poddávajíce. Král dlouho váhal, má-li je přijmouti v ochranu svou, a teprv ku konci r. 1259 svolil k opětným prosbám pánů a měst štyrských, že se jich ujmouti chce. Tu vypuklo v Štyrsku všeobecné povstání proti Uhrům, a tito vyhnáni jsou ze země, která se poddala Otakarovi, jenž tam nejvyšším správcem ustanovil Voka Rožmberského.

Nyní byla válka s Uhry nevyhnutelná, a obě strany silně se k ní chystaly. Uherský král Bela vyzval na pomoc nejenom sousední spojence své, nýbrž i vzdálenější národy východní, a na začátku jara 1260 vytrhl do pole s nesmírným vojskem Uhrů, Poláků, Rusů, Valachů, Srbů, Bulharů, Kumánů, Turků i Tatarů, jehož sílu na 140.000 bojovníků cenili. Otakar, jemuž ku pomoci přispěli Ota Braniborský s některými knížaty slezskými, postavil do pole 100.000 mužů, mezi nimiž bylo 7000 jezdců českých, od hlavy do paty v železo i s koňmi oděných. Obě tato vojska setkala se na poli Moravském v Rakousích, jsouce řekou od sebe oddělena. Kromě několika šarvátek, ve kterých Čechové nehrubě šťastně pochodili, dlouho nic důležitého nepočínáno; vojska na sebe přes vodu hleděla, ale žádné straně nechtělo se řeku překročiti. Tu poslal Otakar ku králi Belovi, aby jedno z obojího volil, buď aby Čechům bez překážky přejíti dal, anebo sám řeku Moravu přešel. Bela to poslední vyvoliv o dvoudenní příměří s Otakarem se smluvil, v kterémžto čase Uhři přes řeku přejíti

měli. Ale mladší král Uherský Štěpán pospíšil si s převedením vojska, a proti úmluvě ještě před vypršením lhůty se svými zástupy obořil se na střed vojska českého, kde sám Otakar se nalézal. Ten ihned svých k udatnosti napomenuv všem vojům svým ku předu se hnouti poručil. Praporec sv. Václava, před šikem nešený a v paprscích slunečních se třpytící, Čechy důvěrou v pomoc toho svatého patrona naplňoval, tak že hlasitě „Hospodine, pomiluj ny!" zpívajíce, srdnatě se s nepřáteli setkali. Nejvyšší purkrabí Pražský, Jaroš z Poděhus, v čele oněch 7000 železných oděnců divoký útok houfů uherských tak rázně odrazil, že porážka jejich na tom místě úplná byla. Když pak jinde i Kumáni před Vokem z Rožmberka u velikém zmatku počali utíkati, tu již nebylo pomyšlení na obnovení bitvy s uherské strany, král Štěpán raněn z pole odejíti musil, a vítězství Čechů bylo rozhodnuto. Se strany nepřátelské 18.000 mrtvých těl zemi krylo, a z těch, kteří ve zmatečném útěku spásu hledali, dalších 14.000 v řece Moravě zahynulo, tak že Boreš Risenburský se svými přes těla jejich jako přes nějaký most první na druhou stranu přejíti mohl a tu tábora nepřátelského se zmocnil, v němž Čechům nesmírná kořist do rukou se dostala. Čechové Uhry až ku Prešpurku stíhali.

Památná tato bitva stala se dne 12. července. Po tak znamenitém vítězství byl by král Český snadno celé země Uherské se zmocniti mohl, on ale, uvažuje nebezpečenství křesťanstva od Tatarů, kdyby Uhry příliš seslabeny byly, a raději souseda dobrým přítelem míti chtěje, též šlechetnomyslností svou puzen, s králi Uherskými o pokoj se smluvil, v kterémž mu oni celé Štyrsko postoupili. K utvrzení pak nového přátelství umluven sňatek mladšího syna krále Uherského, též Bely jmenem, s neteří Otakarovu, Kunhutou Braniborskou.

Skvělým výsledkem uherské války velice vzrostla moc a vážnost krále Českého v Evropě, a sláva zbraní jeho rozšířila se až k národům nejvzdálenějším. Strašní Tataři nazývali jej od té doby králem *železným*, nepochybně pro železné jeho oděnce, o něž se v bitvě na Moravském poli šik nepřátelský byl rozrazil; západním pak národům slul Otakar pro svou bohatost a štědrost králem *zlatým*.

Ale všechen lesk tak rozšířeného panství musil nejlepší cenu svou tratiti v očích Otakarových, pováži1-li, že po vymření všech postranních větví panovnického rodu Přemyslova byl on již poslední muž svého kmene, nemaje žádného dědice své moci a slávy. Královna Markéta byla již v takovém věku, že od ní žádného potomstva nadíti se nebylo, i nastávala obava, aby kmen královský docela nevyhynul. Otakar měl sice postranní děti, mezi nimiž i syna, s jistou Anežkou, jenž při jeho dvoře žila a jižto Čechové, poněvadž vlasy na spůsob mužský ostřihnuté (palcéř) nosila, Palceřík jmenovali; ale když se mu nepodařilo papeže k tomu nakloniti, aby syna jeho za dědice království uznal, tu k doléhání svých rad a pánů zemských počal na to mysliti, kterak by s královnou se rozvésti a v jiné manželství vstoupiti mohl. Královna sama té jeho žádosti nápomocna byla, před mnohými svědky vyznajíc, že po smrti prvního manžela svého klášterní slib složila a roušku vzala, načež papež manželský ten svazek rozvázal. Tu odebrala se Markéta do Kremže, kde až do smrti své zůstala. Když pak nato r. 1261 Otakar ve Vídni s králem Uherským se sešel, uzavřen jest sňatek jeho s Kunhutou, dcerou Halického knížete Rostislava Michailoviče, který co zeť Belův byl bánem v Mačvě, a ještě téhož roku slavena svatba v Prešpurce.

Až dosavad nebyl Otakar ještě korunován, nebot nemohl k tomu přijíti pro ustavičné téměř války. Nyní pak umínil sobě i zpanilé mladé choti své slavně dát postaviti na hlavu korunu, ku kterémuž konci pozval do Prahy arcibiskupa Mohuckého. Korunovace dála se o vánočních svátcích r. 1261 na hradě Pražském s velikou slávou, k čemuž sjelo se do Prahy takové množství cizích knížat, biskupů a jiných pánů a lidí urozených, že jich město pojmouti nemohlo. I dal Otakar na Letních mezi Ovencem a Holešovicemi postaviti mnoho dřevěných stavení, kde tito hosté i veškerý lid po dva dni královsky jsou častováni.

Ještě však větší skvostnost a nádheru ukázal král roku 1264 při vdávání neteře své, dcery Oty Braniborského, s mladším synem Uherského krále. Místo k slavnosti určené bylo prostranství u řeky Dunaje, tři míle od Vídně vzdálené. Tu sešlo se na stotisíc hostů ze všech krajin Evropy, a k přijetí jich uchystány byly bohatě ozdobené stany a shromážděno potravy veliké množství. Král uprostřed mnohých knížat a pánů z jeho vlastních i cizích zemí skvěl se bohatostí oděvu nevídanou, a páni sami všelikerou skvostností jeden nad druhého vynikati se snažili. Tu bylo viděti vzácných kmentů a zlatohlavů, perel i drahých kamenů množství, nad jiné ale skvěla se nevěsta, jejíž oblek ani oceniti se nedal. Stan, v kterém oddáni byli noví manželé, ozdoben byl koberci a čalouny nevídané krásy, a veškeré nádobí královské tabule bylo z čistého zlata. S králem Uherským přišli též králové Daniel Ruský a Štěpán Uroš Srbský s mnohými knížaty tu svatbu oslaviť. Při tabuli hrála hlučná hudba, pak následoval turnaj, a ještě téhož dne odvedl mladý Bela choť svou, a králové v přátelství se rozžehnali. Nad takovou skvostností a štědrotou Otakarovou celá Evropa žasla,

i byl jeden hlas, že v nádhernosti žádný jiný král ani císař vyrovnati jemu se nemůže.

V málo letech nato měl Otakar novou válku s Bavory, dílem pro nevyrovnaný dosavad spor o arcibiskupství Salcburské, dílem pro zápletky v Němcích, an Otakar věrně držel při straně krále Richarda, kdežto vévodové Bavorští usilovali na království Římské povýšiti mladého Konradina, posledního Štaufovce. Válka ta, ačkoliv trvala tři léta a sám král v čele silného vojska vtrhl do Bavor, vedena jest sice s velikým plenĕním krajin s obou stran, ale beze všeho prospěchu, an k žádnému rozhodnému boji nepřišlo a pokaždé nedostatek potravy krále k ustoupení přinutil. Ukončena tedy jest příměřím na delší čas uzavřeným (r. 1267); ale hned následujícího roku podnikl král k žádosti papežově nové tažení do Prus, kde křesťanství s mečem v rukou hlásané nechtělo se trvale ujímati. Tato však druhá výprava do těchto krajin nezdařila se jako první, neboť nad obyčej mírná zima nedovolila vniknouti do vnitř země, plné močálů a stojatých vod, které tehdáž nebyly pokryty pevnou korou ledovou. Otakar musil se vrátiti bez pořízení, a chuť k dalším podobným výpravám papeži k vůli tím více mu odpadla, když ani toho na něm dosáhnouti nemohl, aby Olomoucké biskupství povýšil na metropoli.

Zato ještě téhož roku Otakar znamenitě rozšířil své panství ke straně polední, když Oldřich vévoda Korutanský, příbuzný jeho, sám bez dědiců jsa země své jemu odkázal († 27. října 1269), načež i mnohá vlaská města pod ochranu jemu se dala. Tím stal se Otakar nejmocnějším panovníkem v Evropě, a slova jeho poslušni byli národové od moře Baltického až k Jaderskému. Pověst o jeho moci sáhala do nejvzdálenějších končin světa, a Praha viděla vyslanectví Mongolů, těch světozhoubců,

ku Přemyslovi Otakaru, s nímž oni v míru a přátelství žíti sobě žádali.

Připojení však Korutan k říši České zapletlo Otakara v novou válku s Uhry. Příčinou toho byl bratr zemřelého vévody, nepokojný Filip Korutanský, který, jsa nyní patriarchou Voglejským, nemohl udusiti bažení své po světském panství a šlechetnému bratranci svému za tolikerá dobrodiní jemu prokázaná mrzkým nevděkem se odměnil. Získav na svou stranu část šlechty korutanské zradou tamějšího vladaře Otakarova zmocnil se roku 1270 celé země a k lepší podpoře své spojil se s králem Uherským Štěpánem, který téhož roku byl po svém otci Belovi panování nastoupil. Stejným časem i tchyně Otakarova Anna, sestra Štěpánova, neví se z jakých příčin, hledala útočiště u svého zetě v Čechách, jemuž odevzdala k opatrování korunu uherskou i veškeré říšské klenoty. S jakým prospěchem vedena jest válka z toho povstalá, nevíme již, dlouho však netrvala, ano již v říjnu téhož roku skončila se přátelskou úmluvou obou králů. Hned nato táhl Otakar na Filipa Korutanského, dobyl útokem Lublaně a celé země se zmocnil, načež dle známého staroslovanského způsobu dálo se slavné nastolení jeho co knížete. Filipovi, který mezitím sesazen byl také se stolice patriarchální od vlastní své kapitoly, vykázal smiřlivý Otakar k obývání zámek v Kremži, postoupiv mu k výživě některé statky v Rakousích.

Když pak král z Korutan se vracel, Uherský král Štěpán, zapomenuv se nad svou ctí, zrádně položil jemu zálohu, chtěje ho do své moci dostati; Otakar však zpraven jsa o tom jinou cestu nastoupil a tak z nalíčené pasti vyvázl. Tu Štěpán v zuřivosti své, že se mu úklad nepodařil, vyslal do Moravy hejna Kumánů, aby zem hubili a obyvatele do zajetí vlekli. Aby zpronevěřilého Uhra

potrestal, činil Otakar veliké přípravy k nové válce, a dílem z vlastních dílem ze zemí spojenců svých shromáždil příštího roku veliké vojsko, čítající přes stotisíc bojovníků, s nímž hned po velikonoci do Uher vtrhl. V prvním náběhu zmocnil se Prešpurka i mnohých jiných pevných míst, a Uhry v několika bitvách na hlavu porazil. Ale nedostatek potravy v zemi hrozně popleněné přinutil konečně vítěze k ustoupení z Uher a k rozpuštění tak četného vojska, načež opět četné houfy lehké jízdy uherské zaplavily krajiny rakouské a moravské, vlekouce obyvatelstvo v otroctví, an zároveň s druhé strany též Bavoři s Uhry spolčení učinili vpád do hořejších Rakous. Když však Otakar brzy nové vojsko sebral, které do Bavor vtrhlo, on pak sám opětně strojil se udeřiti na Uhry, tu prostředkováním biskupů obou stran spůsoben jest mír mezi Otakarem a Štěpánem, v němž tento vzdal se všechněch nároků na Štyrsko i jiné země králi Českému náležející.

Ale již r. 1272 zemřel Uherský král Štěpán, a když Otakar co blízký příbuzný panujícího rodu uherského míchal se ve spory nyní v zemi té nastalé, vznikla z toho válka nová. V té opět Otakar znamenité části Uher se zmocnil, a tu jmenovitě před očima královýma statečně s Uhry bojoval Mikuláš, syn jeho z levého boku, učiněný nedávno knížetem Opavským, a za odměnu od otce svého na rytířství jest pasován. Jakým spůsobem a pod jakými výminkami se tato válka skončila, není nám známo. Ale mezi tím časem dály se v Německu věci předůležité, které spůsobily úplný obrat v dosavadním štěstí Otakarově.

V Německé říši od delšího času panovalo úplné bezvládí. Byli sice místo jednoho dva králové Římští, ale žádný z nich neměl dostatečné moci, aby pevnou rukou chopil se vlády. Jeden z nich, Richard Kornwallský, jehož se i náš Otakar přidržoval, přicházel sice někdy do Ně-

1212 Císař Fridrich II. udělil privilegium království Českému.
1230 Přemysl Otakar I. zemřel, nastoupil Václav co král toho jmena I.
1241 Porážka Mongolů u Olomouce.
1249 Válka Václavova se synem Přemyslem.
1251 Přemysl získal Rakousy.
1253 Václav I. zemřel, nastoupil Přemysl Otakar II.
1255 Tažení do Prus.
1256 Přemysl Otakar zamítl korunu císařskou.
1260 Porážka Uhrů na Moravském poli.
1273 Rudolf Habsburský, za císaře volen, stal se protivníkem Otakarovým.
1276 Přemysl Otakar vydal císaři země Rakouské.
1278 Přemysl Otakar zahynul v bitvě.
1279 Ota Braniborský správcem zemským.
1283 Václav II. nastoupil.
1290 Záviš Falkenšteinský sťat.
1300 Václav na trůn polský povolán.
1301 Václav dal Uhrům syna svého za krále.
1304 Válka s císařem Albrechtem.
1305 Václav II. zemřel, nastoupil Václav III.
1306 Václav III. zavražděn.

Doba druhá.

Čechy pod králi z rozličných rodů.

1306—1526.

I.

Od zahynutí rodu Přemyslova až do počátku husitských bouří r. 1403.

Rudolf Rakouský volen za krále, jeho panování a smrt.

Jak mile Albrecht císař o smrti krále Českého uslyšel, ihned Čechy za propadlé leno Římské říše prohlásiv právo si osoboval té zemi nového krále dáti, což bylo patrně proti svobodám od císaře Fridricha II. uznaným, dle kterých v nynějším případu stavům zemským náleželo právo krále voliti. Albrecht ale umínil si použiti té příležitosti k zvelebení domu svého a rozšíření jeho moci, i usiloval o to, aby nejstarší jeho syn Rudolf, vévoda Rakouský, dosedl na trůn český. Pročež ihned posly své do Čech vypravil, aby stavy ku přijetí jeho za pána přiměli, zároveň pak s dvou stran vojensky do země vtrhl, on sám od Durynska, syn jeho z Rakous skrz Moravu. Zdá se, že nikde jemu nebyl odpor činěn, jakkoliv silné vojsko české, s nímž nebožtík král chtěl táhnouti do Polska, dosavad leželo kolem Olomouce; i nelze se tomu diviti v čas tako-

vého zmatku, do jakého země náhle byla uvržena nenadálou smrtí Václavovou.

Zatím byli se stavové valně shromáždili v Praze na sněmě, a tu předstoupily před ně kněžny Eliška a Markéta, dcery pozůstalé po králi Václavu II. a sestry Václava III. Ty předložily pánům jakási privilegia císařská, dle kterých prý trůn český též po přeslici zděďovati se má, a na kolenou svých prosily, aby z dědictví otcovského vyloučeny nebyly. Podle toho nejbližší právo byl by měl Jindřich vévoda Korutanský, na ten čas správce království od Václava III. při jeho odchodu ustanovený, jakožto manžel nejstarší z pozůstalých kněžen, Anny. Jindřich měl přízeň u Čechů, a kdyby byl býval povahy ráznější, snadno mohl postavení svého užiti k svému prospěchu. On ale předejíti se dal císařem, který jak hrozbami tak velikými sliby dolehal na pány zemské, aby je naklonil ke své straně. A skutečně většina jich, dílem ohrožena bezohledným jeho vystupováním, dílem nadějí se kojíc, že Rakousy jako za Otakara II. opět s Čechami spojeny budou, někteří snad i dary získáni, nedbajíc na prosby kněžen volila v říjnu 1206 na sněmě Pražském po vůli císařově Rudolfa Rakouského za krále. Někteří ovšem pánové, přídržíce se Korutanského, za krále uznati ho nechtěli, ale moc jejich byla příliš slaba, a Jindřich z Čech ustoupiti jest přinucen.

Tu králové Albrecht a Rudolf s velikou slávou v Praze jsou přijati, a Rudolf za manželku pojal Richsu čili Alžbětu, vdovu po králi Václavovi II., z kterýchžto všech věcí osiřalé kněžny české velice se rmoutily, vidouce vládnouti cizince v dědictví svém, nejvíce pak Eliška slzí prolévala. Na to k dalšímu dolehání Albrechtovu přivolili stavové i k tomu, aby v případnosti bezdětné smrti Rudolfovy náleželo nástupnictví též ostatním jeho bratřím.

Dle toho přijal Rudolf společně s nimi léno na Čechy od otce, a to v takovém spůsobu, jakoby volení stavovského ani nebylo. Zároveň musil Rakousy a Štyrsko ihned postoupiti svým bratřím, a tu viděli stavové, jak velice jsou zklamáni v nadějích svých, nepochybně od cícaře samého před volbou vzbuzovaných, a srdce mnohých hned na začátku se odvrátilo od nového krále.

Ostatně byl Rudolf moudrý a rozšafný, srdce dobrotivého a mravů lahodných, i byl by snad svým časem dovedl získati sobě lásku lidu, kdyby déle byl žil. Ale cizí rod jeho a přede vším okolnosti jeho na trůn dosednutí vzbuzovaly nechuť k němu, která ještě rozmnožována byla přílišnou spořivostí s jeho strany. Kdežto přechůdcové jeho vydržovali skvělý dvůr, jehož nádhera daleko široko byla pověstna, on všelikých zbytečných nákladů se vzdaloval a jmenovitě při tabuli na skrovném přestával, tak že vešel mnohým v opovržení, kteří mu brzo tak brzo jinak přezdívali, obyčejně *král kaše*, od oblíbeného prý jeho jídla.

Kdežto pak vždy ještě byla strana v zemi, která Rudolfa za krále neuznávajíc přidržela se Jindřicha Korutanského, bylo se obávati, aby odpor její všeobecnou nechutí k Rudolfovi nesesílil tak dalece, až by snad jemu nebezpečným státi se mohl. Pročež roku 1207 král vojensky se vypravil na pány jemu odbůjné a jal se měst i hradů jejich dobývati. Tak přitrhl též před město Horažďovice, jenž panu Bavorovi ze Strakonic náleželo, a počal je obléhati. Než v tom roznemohl se na úplavici, a nemoc v brzce tak pokročila, že Rudolf nemohl toho sobě tajiti, kterak se blíží poslední chvíle jeho života. To král cítě učinil náležité pořízení a po křesťansku nábožně k smrti se chystal. I zemřel dne 4. července 1307, maje

věku svého teprv 26 let, a tak trůn český v roce podruhé osiřal. Tělo Rudolfovo bylo na hrad Pražský přivezeno a tu v chrámě sv. Víta poctivě pochováno.

Jindřich Korutanský králem. Jeho neschopnost a zlé hospodářství. Kněžna Eliška zasnoubena Janu Lucemburskému. Jindřich vyhnán a Jan přijat na jeho místo za krále.

Po smrti krále Rudolfa byl by dle učiněných smluv bratr jeho Fridrich nastoupiti měl na trůn český, ale stavové smlouvy takové prohlásili za vynucené a tudíž neplatné, i nechtěli ani slyšeti o rodu císaře Albrechta, který nikomu nedržel učiněných slibů, a hned pro Jindřicha Korutanského poslali. Shromáždili pak se k volení nového krále na Malé straně blíž mostu v domě biskupově, a tu držán sněm hlučný, jenžto se skončil krveprolitím. Nejvyšší maršálek zemský Tobiáš z Bechyně, přívrženec Fridrichův, ač na dnu stonaje, přinésti se dal na sněm a tu horlivě hájil práva nápadníka rakouského. Z toho se strhl veliký křik, a se všech stran voláno, že nechtí žádného cizince, načež Bechyňský úsměšně prohodil: „Nuže tedy pošlete do Stadic, tam snad mezi rolníky najde se nějaký pokrevný vymřelého rodu Přemyslova, jejž byste na trůn posadili.“ Těmi slovy rozlítil se Oldřich z Lichtenburka, i dobyv meče přiskočil k řečníku a v plném shromáždění jej probodl. Tu povstala silnější strana Jindřichova proti slabší Fridrichově, a na sněmě i v ulicích Pražských zabíjeni jsou stoupenci Rakouského. Tak i bratrovec páně Tobiášův zabit jest od Hynka Krušiny z Lichtenburka, a na Starém městě Pražském blíž kostela sv. Jakuba měštěnín Hiltmar od Mikuláše Túsentmarka,

an bohatý Olbrám, Fridrichovi oddaný, jen rychlým útěkem život svůj zachrániti mohl. Uprostřed tak krvavých výjevů volen jest za krále Jindřich Korutanský.

Nový král přijat byl v Čechách od lidu s velikým plesáním, a jak mile do Prahy přijel, ihned ve smlouvu a spolek vstoupil s Fridrichem markrabětem Míšenským naproti císaři Albrechtovi, který silně na Čechy se strojil. Na císařův rozkaz vpadli Rakušané spolu s arcibiskupem Salcburským a hrabaty Gorickým a Ortenburským do dědičných zemí Jindřichových a veliké škody v nich činili; Albrecht pak sám se znamenitou mocí od Chebu a syn jeho Fridrich od rakouské strany do Čech vtrhli a vojska svá spojili. Ačkoliv král v netečnosti své nic nečinil k obraně země, při tom všem Němci málo v Čechách pořídili. Udatný Plichta z Žerotína v malé válce šťastně proti nim bojoval, čině jim znamenité škody na lidech i koních, a císař bez prospěchu dobýval Kolína a Kutné Hory, v kterémžto posledním městě opět Jindřich z Lipého a Ješek z Vartemberka statečně mu odporovali, jakkoli vší mocí o město se pokoušel a ohnivé koule do něho metal. Nic nepořídiv musil odtáhnouti se škodou; ale tu k němu se utekla Alžběta, vdova po dvou králích Českých, Václavu II. a Rudolfovi, která do těch dob meškavši v Praze mnohé nátisky tam trpěti musila. Ta vzdala města svá věnná, Hradec, Jaroměř, Poličku a t. d. Albrechtovi, který je švábskými posádkami opatřil, aby tu přes zimu vytrvaly, až by příštího roku s novým vojskem do Čech přitáhl. I jiní stoupenci Fridrichovi, nemníce se býti bezpečnými v Praze, útočiště hledali u Albrechta, jmenovitě svrchu zmíněný Olbrám a jiný vzácný měštěnín Pražský, jmenem Peregrin Puš. Nato Albrecht i syn jeho Fridrich Čechy opustili, chystajíce se na budoucí rok k novému silnějšímu vpádu.

*

Až posud byli Moravané přidrželi se strany Fridrichovy, ale nejspíše že německé vojsko jeho zle v zemi hospodařilo, počali míti nechuť k němu a přestupovati ke straně Korutanského.

Švábské posádky, které byl císař ve městech ovdovělé královny zanechal, počaly časté loupežné vpády činiti do krajin okolních, a král a nikdo jim toho nebránil. Obzvláště Hradecký a Chrudimský kraj plenily mečem i ohněm, až obyvatelé, nemohouce toho déle snésti, shlukli se na ně, vedeni jsouce Ctiborem z Uherska, a tu stala se těch Švábů veliká porážka, tak že valný počet jich zbit, jmenovitě pak devět hrabat mrtvých zůstalo. Od té doby zašlo jim na loupeže si vycházeti.

Roku 1308 v měsíci květnu uprostřed válečných příprav na Čechy zavražděn jest císař Albrecht od vlastního svého bratrovce vévody Jana, jemuž přišlému k letům, byv nad ním poručníkem, dědictví jeho vydati se spěčoval. Ze msty počíhal naň Jan s několika tovaryši a úkladně strýce svého se světa sprovodil. Tak lakotnost ohyzdným zločinem jest potrestána.

Tou příhodou ušly Čechy strojené jim válce, a brzy nato vyjednán jest pokoj mezi Fridrichem Rakouským a králem Jindřichem, ve kterémž onen penězi jest odbyt. Nato vrátila se z ciziny též královna vdova Alžběta a sídlo sobě v Hradci zvolila, od čehož nazvána jest královnou Hradeckou, město pak Hradcem Králové, kteréž jméno až posud nese.

Nyní byl Jindřich na trůnu upevněn, moha pokojně v Čechách panovati, kdyby byl uměl. Ale neměly Čechy pána méně schopného nežli byl tento, kterýžto v žádné věci sobě rady nevěda, aniž koho moudrého k své ruce

maje, všecku péči o dobro zemské mimo sebe pustil, hově sobě toliko v hodech a kvasích. Starosti panovnické byly mu obtížné, jemu dosti bylo na tom, že králem slul; opravdově jím býti neuměl. Aby jen pokoj měl, plnýma rukama rozdával, až sám, poněvadž i znamenitě zadlužen byl, nedostatek trpěl, že sotva zapravovati mohl náklad na svou tabuli.

Že pod takovým králem každý sobě dovoloval co chtěl, jest pochopitelno, všecky věci v Čechách různo šly, a poněvadž řádu žádného nebylo a práva průchodu neměla, každý sám sobě pomáhal. Tak povstaly různice a rozbroje v Čechách, jimiž země hynula; mezi těmi pak nejznamenitější byly půtky měšťanů s pány zemskými. Jak již povědíno, byl totiž stav městský za posledních časů tak velice zkvetl a takové váhy dosáhl, že vedle pánů a zemanů navštěvoval sněmy a vedl slovo v záležitostech zemských; měšťané statky zemské sobě kupovali a hrady stavěli, rovnajíce se v moci a bohactví šlechtě. Z toho vzbudila se závist u této, která výhradně svému stavu přivlastňovala práva politická, i počali šlechticové nevšímati si stavu městského při vyřizování veřejných záležitostí a co možná od sněmů jej vzdalovati; ale města bránila se proti nim, a tak povstaly třenice, které vyšlehly konečně v plamen veřejného boje. Někteří znamenitější měšťané Pražští totiž, smluvivše se s Kutnohorskými a naklonivše ke své straně krále, který obyčejně věřil tomu, kdo naposledy s ním mluvil, přepadli roku 1309 v jedné noci klášter Sedlecký a jali tam podkomořího královského pana Jindřicha z Lipého s panem Jenem z Vartemberka a Jenem ze Zvíkova, kteří tam na cestě přenocovali, i věznili je na hradě Lidici. Téhož dne jali jsou v Praze některé jiné pány a na týž hrad je odvezli. Nad takovým násilím užasli pánové

a rytířstvo, i počali jednati s měšťany, až i k narovnání přišlo, v němž šlechta uznala právo měšťanů, účastniti se zároveň s ní obecných záležitostí zemských a jmenovitě i volby krále. Smlouva stvrzena jest obapolnými sňatky, načež uvěznění pánové propuštěni jsou.

Bylyť pak toho času i mezi měšťany samými dvě strany, v jichž čele byly dvě bohaté rodiny, Olbrámovci a Velflovci. Ty již při volbě Jindřicha Korutanského byly proti sobě stály: onino co stoupenci strany rakouské, tito co přívrženci Jindřichovi. Násilí proti pánům spáchaného byli pak hlavní původcové Velflovci, kteří v Praze i v Kutné Hoře měli vládu nad obcí v rukou svých, tak že protivníci jejich Olbrámovci musili větším dílem žíti ve vyhnanství. Toho rozdvojení chytře použili pánové zemští, kteří měli málo chuti držeti smlouvu s měšťany uzavřenou, i srozuměli se s Olbrámovci proti společným protivníkům. Jen málo neděl po propuštění pánů z vazby nenadále pan Jindřich z Lipého a Jan z Vartemberka čili ze Stráže přitáhli s množstvím ozbrojeného lidu ku Praze, a vpuštěni byvše do města pomocí pozůstalých tam stranníků Olbrámových učinili náhlý konec vládě Velflovců. Přednější z těchto vyhnáni jsou z města a domy jejich pleněny od obecného lidu větším dílem českého, který měl v nenávisti panující nad ním německé měšťanstvo. Tu osadil Olbrám, jenž se byl s panem Jindřichem do Prahy vrátil, špitál křižovnický na Starém městě blíž mostu a upevnil jej, a podobně osadil pan Jindřich z Lipého věž mosteckou na Malé straně a opatřil ji pevnými hradbami. Též v Kutné Hoře strana s pány spolčená opanovala stejnou dobou nad svými protivníky, z nichž někteří upadli do zajetí. Tak pánové oplatili měšťanům, a smlouva, nedávno mezi oběma stranami uzavřená, byla tímto spůsobem zrušena.

Při té příležitosti pánové lstivě se zmocnili samého krále, jejž ze hradu odvedli do Starého města a dali pod stráž. Ale brzo strana Velflovců zmohla se zase, a ve spolku s lidem míšenským králi na pomoc přišlým vrazila do Prahy a vybavila Korutanského. Tu jsou krvavé půtky sváděny po městě, bez rozhodného však jedněch neb druhých vítězství. Konečně zprostředkováním některých knížat říšských pokoj mezi stranami jest ujednán a král vrátil se na hrad.

Ale zpozdilý Korutanský výminek nesplnil, nýbrž proti úmluvě vložil míšenskou posádku do hradu, ostatnímu pak vojsku míšenskému po kraji úplně pustil uzdu, kteréž hospodařilo nyní v Čechách nejinak než jako před 30 lety lid braniborský, hubíc obzvláště okolí Pražské a zhovadilé ukrutnosti provozujíc. Tu jako druhdy za Oty Braniborského pánové brannou mocí stíhali ty lupiče, nejstatečněji pak je potíral pan Vilém Zajíc z Valdeka, držitel Křivoklátu. Než i k vlastnímu obohacení použilo panstvo té vhodné příležitosti, neboť považujíc bezmocného krále za zjevného nepřítele svého dalo se po celé zemi v rozchvacování korunních statků a důchodů, berouc hrady a vsi, jakž komu bylo při ruce. Dvůr královský, obmezený skoro jen na hrad Pražský, byl tím uveden v takovou bídu, že se často nedostávalo na stravu, ač jestliže nenakořistili Míšňané, čeho potřebí, i pro krále, aneb nezastavil-li prý „pasu neb nože neb klobouka neb čepice, aby se vydlužil peněz.“ *)

Tu patrně ukázala se Jindřichova úplná neschopnost k vládnutí aneb zlá vůle, i počali býti Čechové přesvědčeni, že ničeho s ním nesvedou a že delší panování jeho bylo by zkázou koruně. Pročež pomýšleli na to, koho by

*) Tomkův *Dějepis města Prahy*, I. str. 475.

na jeho místě sobě za krále obrati měli, a tu zřetel obrátili na kněžnu Elišku, pozůstalou dceru po Václavovi II., kteráž zpanilostí a vlídností svou všechněch srdce nakloniti sobě uměla a často hořké slzy prolévala nad záhubou milované vlasti. Té vybrati chtěli manžela, k čemuž nejvhodnější zdál se jim býti mladý Jan, syn nově zvoleného císaře Jindřicha VII. hrabí Lucemburského, kterýž beztoho jevil chuť neuznávati Jindřicha Korutanského co krále Českého, nýbrž království toto potáhnouti k sobě jakožto uprázdněné léno říšské. I počali tajně vyjednávati s císařem, o čemž Korutanský zvěděv zbaviti se chtěl Elišky, která dosavad při jeho dvoře žijíc čas svůj nejvíce uprostřed svých panen při řemeslných pracích ženských trávila, i vnucoval jí za manžela jednoho ze skrovného počtu svých přívrženců mezi šlechtou českou, pana z Bergova. Toho když rozhorleně zamítla, zakoušeti musila od svaka svého rozličného příkoří, ba jednoho času roztrousila se pověst, že jí dáno jedu, který však silné přirozenosti kněžnině nic neuškodil. Konečně i jako u vězení střežena jest, ano hrozilo prý jí nebezpečenství ještě větší, než ona výstrahu majíc pomocí některých pánů, jmenovitě Jana probošta Vyšehradského, přirozeného svého bratra (Václava II. postranního syna), za starou ženu převlečena z Prahy do Nimburka uprchla, kdežto měšťané se zápalem ji přijavše v ochranu svou ji vzali (1310).

Zatím byl král na pomoc povolal z Korutan žoldnéře pod správou Jindřicha a Kunráda bratří Aufenšteinských, kteří v zemi řádili neméně ukrutně nežli Míšňané. Po útěku Eliščině obě strany setkaly se u veřejném boji. Korutané útokem hnali na bránu mosteckou, kterou Jindřich z Lipého obsazenu držel, nejenom z ulice, nýbrž i s oken a střech okolních domů šípy, kameny i oheň metajíce, a boj ten trval několik dní po sobě, až konečně

Korutané obložili věž vůkol hořlavými látkami, jež zapálili, aby tak plamenem a kouřem vzhůru jdoucím přinutili posádku se vzdáti. Ale hajitelé věže nedali se ničím zastrašiti a tak statečně se bránili, že Korutané musili upustiti od dobývání věže a ustoupili z města na hrad. Nyní král už málo více mimo hrad Pražský držel, kteréhož pánové zemští jali se dobývati, a tu jest na Pohořelci svedena krutá bitva, v které Čechové vítězi zůstali a Jindřicha Aufenšteinského jali. Bezmála by se spolu s utíkajícími na hrad byli dostali, kdyby most pod nimi tíží lidstva se nebyl zlomil. Na tuto porážku svého lidu král sám hleděl z okna se dívaje.

Nyní Korutanský zavolal na pomoc samého Fridricha mladého markrabí Míšenského, který také přijel k němu. Ale mezi tím, co se s ním smlouval, sjeli se pánové zemští na sněm do Prahy, kamž i kněžna Eliška opět přijela, a odtud vypravili dvanáct poslů k císaři Jindřichovi, aby syna jeho Jana za krále požádali. Bylit v tom poselství tři opatové: Sedlecký, Zbraslavský a Plaský, tři páni a měšťanů šest. Ti císaře ve Frankfurtě, kde právě sněm říšský držel, zastihli a svou prosbu jemu přednesli. S počátku navrhoval jim císař za krále bratra svého Valráma, jelikož Jan jeho syn byl teprva v patnáctém roce svého věku; když ale poslové na svém stáli, žádného jiného nechtíce než Jana, tu svolil císař a ve shromáždění říšských knížat na přednešenou stížnost Čechů Jindřicha Korutanského s království ssadil a syna svého za krále Českého vyhlásil.

Téhož roku ještě od stavů království slavně vypravena jest Eliška ke dvoru císařskému, an na to Korutanský se svými hleděl a nemoha ubrániti hanlivými slovy za ní pokřikoval. Ve Špýru, kde tehdáž dvorem byl, přijal ji císař co vlastní dceru, a tu slavena jest svatba Jana s Eliškou s velikou skvostností, a Jan v léno vzal od otce

království České. Nejvíce divili se všickni kráse a zpanilosti nevěsty a drahému, přeuměle od ní samé vyšívanému rouchu svatebnímu; neméně též ku podivu byla všem udatnost rytířů českých, již při kolbách tu držaných dokazovali, nad jiné vynikajíce. Nato vypravil císař syna svého s vojskem do Čech, co rádce mu přidav Mohuckého arcibiskupa Petra Aspelta, který bývav někdy proboštem Vyšehradským dobře znal poměry a potřeby Čech, pak hraběte Bertholda z Henneberka s jinými rozšafnými muži; sám pak do Říma táhl, chtě se dát na císařství korunovati.

V tom čase, co se toto u dvora císařského dálo, byl však Fridrich Míšenský vtrhl do Čech s vojskem novým svému spojenci na pomoc, a zmocnil se nejprv Kutné Hory a potom i Prahy tajným dorozuměním s odpornou stranou měšťanstva. Tu vrátili se do Prahy Velflovci a opět vládu v obci do svých rukou vzali, otrhaní pak vojáci Mišenského všeliké nešlechetnosti tropili po městě, loupíce a drancujíce, a všecko rub na rub obraceli hledajíce skrytých pokladů.

Jan teprva ku konci října s vojskem německým vešel do Čech přes Cheb, a odtud dále táhl, posilován jsa branným lidem pánů zemských, mezi nimiž i Pražský biskup Jan s vojenskou čeledí svou k němu přirazil. Král Jan umínil si nejprvé pokusiti se o Kutnou Horu, ale prudký útok, dne 19. listopadu na ni učiněný, odražen jest statečně od Jindřicha Aufenšteinského ve městě velícího. Ani Kolína Jan zmocniti se nemohl, jehož měšťané odpověděli, že se říditi budou podle hlavního města. Když pak ku Praze přitrhl Jan a před Starým městem se položil, tu počala býti tuhá zima a nedostatek potrav, Prahy pak dobyti nebyla naděje, an Míšenský statně se bránil a město znamenitě bylo upevněno. Již chtěli se bez poří-

zení domů vrátiti Němci Jana provázející, ale arcibiskup Mohucký ráznou domluvou od úmyslu jejich je odvrátil. Tu jest od Olbrámovců ve vojště Janově se nacházejících saženo k témuž prostředku, jehož předtím použili proti nim jejich odpůrcové Velflovci, i hleděli se srozuměti s přátely svými ve městě o pomoc ze vnitřka. Prostředníkem byl starý Berengar, kaplan Eliščin, který umluvil s arcibiskupem Petrem znamení trojím udeřením na veliký zvon Tejnský. Na znamení to mělo z venčí útokem hnáno býti k městu, a zároveň uvnitř měli přátelé Janovi chopiti se zbraně a otevříti Lucemburským přístup. Tak skutečně stalo se de 3. prosince, kněz Berengar odebral se v tajnosti s několika druhy svými na věž při kostele Tejnském a dal znamení na zvon. Tu se všech stran obořili se Lucemburští na zdi městské, obrana však byla statečná, i byli by musili ustoupiti s nepořízenou, ale v tom sousedé uvnitř města pro krále Jana povstali obořili se na bránu blíž kostela sv. Františka, *) vypáčili ji s mnohou prací sekerami a vpustili tudy oblehající. První vrazili takto do města lidé biskupa Jana, a za nimi jakož i přes příkopy a zdi v tom místě hrnuly se jiné zástupy. Spatřivše to Korutanští dali se ve zmatku na útěk, a již vjel král Jan s celým vojskem svým, a z rozkazu jeho voláno všude po ulicích: „Pokoj, pokoj!“ neb nemělo se nikomu ublížiti.

Míšňané a Korutané s králem Jindřichem, jakož i měšťané s nimi držící vzali útěk přes most na Malou stranu. Hned nato začalo se vyjednávati mezi oběma králi, ale pět dní jednalo se nadarmo. Teprv 9. pro-

---

*) Od kostela toho má jméno nynější František, a brána ta vedla tedy na půlnoční straně k řece.

since dal se Jindřich okolo půlnoci s manželkou svou Annou a se vší svou čeledí tajně na cestu z hradu Pražského a spěchal jak nejvíce mohl k hranicím bavorským, veza s sebou některé vzácnější osoby měšťanské jako rukojmě. Na cestě však udeřil naň pan Vilém Zajíc z Valdeka, i odňal mu tyto vězně a přivedl zpátky do Prahy. Nazejtří, když se brány hradu Pražského nalezly otevřeny, vjel král Jan bez překážky a v pokoji do něho, navštívil kostel k vykonání pobožnosti a uvázal se v panství. Ještě snad zdrželi se několik dní Míšňané v zemi, provozuje loupeže na zpátečném tažení svém. Pan Zajíc pak, poslán za nimi spolu s vojskem měšťanů Pražských, dohonil je někde na Labi a porazil je v boji svedeném v noci na boží hod vánoční. Tak země všecka, prosta jsouc nepřátel, radostně uznala krále Jana za pána svého.

Nepokojné panování krále Jana. Jeho jízdy a války.

První skutek Janův po jeho nastoupení byl, že obnovil radu města Prahy, osadiv ji na větším díle muži té strany, která byla držela při něm proti Korutanskému, nad stranou pak protivnou držel veřejný soud na rynku Staroměstském, kdež za neplatná prohlásil všeliká obdarování, která jí byl učinil Jindřich. Potom ku konci roku na sněmě do Prahy svolaném páni a zemané četně shromáždění složili novému králi přísahu věrnosti, začež on potvrditi slíbil stavům jich práva a svobody, jmenovitě že nejsou povinni k vojenským výpravám za hranice Čech a Moravy; též zavázal se nedávati cizincům žádných úřadů v zemi, aniž dopouštěti, aby tu dědili neb se zakupovali. Nato 7. února 1311 král Jan slavně jest od arcibiskupa Mohu-

ckého v chrámě sv. Víta na hradě Pražském i s manželkou svou Eliškou korunován (což nebylo se stalo již za tři předešlých králů), potvrdiv dříve stavům zmíněné jich svobody a výsady. Hostina korunovační držána pak s velikou nádherou v refektáři mnichů minoritů u sv. Jakuba na Starém městě.

Téhož roku v květnu král cestu nastoupil do Moravy, aby přijal slib poslušenství též od tamějších stavů, a tu v Olomouci a v Brně s plesáním všeho lidu přijat jest. Poněvadž pak za posledních nepokojných časů i v té zemi všelijaké neplechy byly vznikly, král, aby pořádek učinil, sněm do Brna povolal, a tu o dobro zemské jest rokováno, práva stavů potvrzena a mír zemský prohlášen. Navrátiv se zase do Čech jezdil král po zemi a uvazoval se v hrady a statky za Korutanského od pánů uchvácené, při čemž zde onde bylo potřebí užiti moci; zároveň podnikal výpravy proti loupežníkům, kteří se byli zahnízdili v některých krajinách v čas velikých předešlých nepořádků. Několik zámků, s nichž provozovali pleny, jest mocně dobyto a rozvaleno. Podobným spůsobem pokořil král zhoubce zemské i na Moravě, kamž obrátil se po díle v Čechách skončeném, a pobořiv několika pánům loupeže provozujícím hrady jejich mocí je sobě v poslušenství uvedl. Odtud se potom odebral do Vídně, kdež měl jednání s vévodou Rakouským Fridrichem, které nepochybně týkalo se práv, jež tento sobě osoboval k České koruně.

Při všem snažení králově nevrátil se však zemi žádoucí mír tak hned, jmenovitě nepřestali se někteří pánové svářiti s mnohými měšťany Pražskými, až i vraždy z toho povstaly a obě strany proti sobě se zbrojily. Tu král musil se mezi to vložiti a narovnání spůsobiti, jímž pokuty a kajicné skutky uloženy jsou výtržníkům, načež rozbroje ty přestaly.

V ty doby zrušen jest pověstný řád templářský nařízením papežským, a ty statky, které v Čechách držel, připadly rytířskému řádu svatojanskému, trvajícímu doposavad pod jmenem řádu maltezského.

Roku 1313 král Jan s českým i německým vojskem otci svému do Vlach na pomoc táhl, ale na cestě dostav smutnou zprávu o jeho nenadálé smrti nazpět se obrátil a v říši Německé dlouhý čas se zdržoval, chtě vymoci na kurfirštech, aby jej na místě otce jeho za císaře zvolili. Tu ale měl soka mocného, Fridricha Rakouského, a vida, že sobě pro nezletilost svou nemůže získati tolik hlasů, aby nad ním zvítězil, při tom pak v uvážení vzav, že kníže ten, kdyby císařem se stal, nebezpečným by mu býti mohl za příčinou osobování sobě práva na království České, raději všecko vynaložil, aby Ludvík Bavorský, který též o císařskou důstojnost se hlásiti počal, té hodnosti došel. A tu zvoleni jsou dne 18. října 1314 od nesjednocených kurfirštů císařové dva, Fridrich a Ludvík, z čehož napotom krutá válka mezi oběma vznikla.

Zatím v nepřítomnosti královĕ spravovali zem Českou arcibiskup Mohucký s jinými Němci, což pánům zemským nemálo proti mysli bylo: předně že nejvyšší úřadové mají svěřeni býti cizozemcům, kteří se jimi na ujmu domácím obohacují, a pak i z jiných příčin, mezi nimiž nejhlavnější byla ta, že správcové zemští všemožně hleděli navrátit ke koruně statky, v jichž držení vždy ještě nacházeli se mnozí pánové bez dostatečného práva, nadto pak dluhy od předešlých králů učiněné nespláceli tak rychle, jak sobě mnozí věřitelové z panstva přáli. Tedy pánové srozuměvše se brzo po navrácení krále do země předstoupili před něj a tyto své stížnosti mu přednesli a za odstranění cizinců od správy zemské žádali. K lepšímu důrazu přidali hrozby, ukazujíce na nespokojenost,

která z toho v zemi vzniká, až král konečně přinucena se viděl jim povoliti a všecky své rady německé propustil ze země s hojnými dary. Na jich místě postavil za nejvyššího vladaře v Čechách pana Jindřicha z Lipého, podkomoří a maršálka zemského, nejmocnějšího tehdáž mezi pány, a v Moravě pana Jana ze Stráže jinak z Vartemberka.

Téhož roku podnikl král tažení do Moravy proti Matoušovi Trenčínskému, který drže severní část Uher co panství samostatné, od krále Uherského neodvislé, časté nájezdy činil do té země a velice ji sužoval. Král Jan sebral silné vojsko proti němu, a více hradů mu odejmuv zvítězil nad ním v krvavé bitvě u Holíče. Při tom boji největší zásluhu měl správce království Jindřich z Lipého, který Čechy již utíkající slovem a příkladem k tomu přivedl, že obrátivše se na novo se obořili na Uhry, kteří již umdleni jsouce nemohli jim na dlouho odolati, nýbrž s velikou ztrátou lidu z pole ustoupili, na všecky strany se rozptýlíce. Potom Matouš o pokoj žádal, o kterýž obě strany se smluvily.

Jestliže dříve páni byli nespokojeni s cizími vladaři, měl král dostatečnou příčinu býti nespokojen s nynější zeměsprávou. Z důchodů korunních velmi málo se dostávalo králi samému pro potřebu, vše obracovalo se do rukou panstva, které mělo za korunou co žádati, aneb zůstávalo také v rukou nových vladařů a jejich přátel v úřadech, kteří si nepočínali o mnoho poctivěji než předtím rádci němečtí. Ze stříbrných dolů Kutnohorských odváděl pan Jindřich z Lipého ke dvoru královskému týhodně na místě dosavadních pěti neb šesti set hřiven často jen šestnáct hřiven neb o málo více; z ostatního dostávala se veliká část jemu samému jakožto jednomu z předních věřitelů. Též hradů královských dostalo se za jeho správy na novo více do cizích rukou, dílem jeho vlastních.

An dvůr královský takto nouzi trpěl, zastiňoval jej mocný vladař leskem svého komonstva. Záležitosti zemské spravoval pan Jindřich z Lipého docela libovolně, zmocniv se nad králem jakéhosi poručenství, kteréž tento velmi těžce nesl. Také královnu nemálo urážello počínání páně Jindřichovo, když nad to vše získav sobě podezřelou náklonnost tak zvané královny Hradecké, s níž ona od dávných časů v nevoli žila, ke vší službě se jí ochotným prokazoval. Nescházelo také podněcování se strany některých pánů zemských, buď závistníků Jindřichovy moci, buď snad i upřímných přátel vlasti, kteří v takové libovládě jednoho muže spatřovali nebezpečenství pro zem. Výstrahy s té strany dávané docházely místa obzvláště při královně Elišce, která co dědička staroslavného rodu domácích knížat chovala vřelý cit pro blaho rodné země, jíž hrozilo záhubou snížení královské moci. Bylit tedy oba královští manželé netrpěliví poručenství páně Jindřichova, a když nešetrnost jeho tak daleko zašla, že bez optání se krále nejmladší dceru Václava II., Anešku, zplozenou s královnou Alžbětou, zasnoubil Jindřichovi knížeti Javorskému, upsav mu město Hradec, tu si umínili zbaviti se ho krátkým spůsobem. Panu Vilémovi Zajíci bylo uloženo, aby Jindřicha z Lipého zajal, což vykonáno jest od něho šťastně 26. října 1315, a Jindřich odvezen na Týřov do tuhé vazby. Vilém Zajíc v odměnu za to ustanoven jest na jeho místo a obdržel nad to úřady maršálství a podkomořství, Jindřichovi odňaté.

Z toho však povstala vnitřní válka, an četní přátelé a stoupenci Lipského zbraně se chopili a veliké vojsko proti králi sebrali. Král sice, podporován stranou v panstvu, která mu byla věrna zůstala, a také od Pražanů, dosti šťastně bojoval proti povstalcům, nic-

kovém stavu, že v něm dvůr nemohl slušně přebývati. Karel tedy prozatím ubytoval se na Starém městě v domě někdy matce jeho náleževším; byl to nepochybně dům vedle nynější Prašné věže, nazývaný v pozdějších časích vůbec Dvorem královým, poněvadž i dále někteří panovníci čeští přebývali raději zde nežli na hradě Pražském. Za desítiletého nebytí ve vlasti byl Karel zapomněl jazyk český, mluvil toliko německy, latinsky, francouzsky a vlasky, se stejnou hbitostí v řeči a v písmě; i musil se tedy znova učiti jazyku svému mateřskému, jejž vkrátce zase přiosobil si tak dokonale, že česky jako jiný Čech mluvil i také psal.

Pohled na zpustlé království Karla k veliké činnosti povzbudil, i počal toho velmi pilen býti, aby je opět zvelebil a k náležitému pořádku a předešlému květu přivedl. Výborně posloužila mu k tomu zkušenost nabytá ve Francii, zemi to tehdáž v Evropě nejvýtečněji spravované a požívající v plné míře bezpečnosti práva a blahobytu obecného. Dle tamějších vzorů se řídě obrátil Karel přede vším zřetel svůj k tomu, aby moc a vážnost královská se obnovila, pročež když mu stavové na zřízení slušného dvoru velikou berni povolili, větší díl peněz vynaložil na vykoupení hradů a statků královských, tak že ještě téhož roku v Čechách i na Moravě mnoho měst a hradů opět s korunou spojil. Karel jezdil pilně po krajích v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, dohlížel všude sám k stavu věcí, obnovoval soudy a napravoval co bylo potřebí. Tím vracela se v zem veřejná bezpečnost, a lid s láskou a důvěrou pohlížel k vladaři tak pečlivému o jeho dobro.

Ovšem ale se takové počínání nelíbilo těm, kteří předešlý nepořádek byli obracovali ve svůj prospěch, a to byli hlavně mnozí pánové zemští, kteří nyní nerádi se podrobovali zákonům, jichž dříve beze všeho trestu mohli

nešetřiti. Avšak i ty uměl přivinouti k sobě Karel výhodami jim poskytovanými. Župní úřady přestaly již dávno býti podporou královské moci, tak že Karel neviděl příčiny, proč by měl usilovati o jich opětné vzkříšení z nynější sešlosti. I podporoval tedy vytrhování se šlechty z jich moci tím způsobem, že kdokoli z pánů neb rytířů statky své králi v léno vzdal, vyjmut byl od obyčejných cud a nadto sám moc soudní nad svými poddanými obdržel, kteréž před tím neměl. Zato ale zavázal se takový šlechtic na povolání královo se svými hotov býti, a tak královská moc v těchto manech svých veliké podpory nalézala. Jelikož pak práva, která Karel takovým pánům, jenž chtěli královi manové býti, uděloval, znamenitější byla než břemena na ně uvalovaná, pospíchali sobě přemnozí v léno vzdáti své statky králi, a od těch časů ještě více hynuly cúdy, až i konečně přestaly. Feudální řády obdržely vrch, a jmenovitě vyvinula se z nich patrimoniální právomocnost vrchností, která trvala až do nedávna. Pro many královské pak zřízen jest soud zvláštní, *dvorským* nazvaný, podobně jako za Otakara II. byl povstal soud *zemský*, a brzo nalézáme mezi nejvyššími úředníky království nového *sudího dvorského*.

Brzo po svém příjezdu začal Karel také na hradě Pražském obnovovati zanedbané sídlo králů Českých. Jalť se na zbořeništi starodávného paláce královského stavěti palác docela nový způsobem francouzským. Práce šla rychle ku předu, a po vykonání nejpotřebnějších staveb a jiných příprav ve svém sídle Pražském dal Karel roku 1334 mladistvou manželku svou přivezti do Čech. Byl totiž ještě v pacholetství svém oddán s Blankou, sestrou potomního krále Francouzského Filipa VI., kterýžto sňatek nyní při dospělosti obou měl ve skutečnost

vstoupiti. Blanka jest od obyvatelstva Pražského slavně uvítána, a brzy sobě zpanilostí a vlídností svou všeobecnou lásku získala. Litováno jen, že s Čechy česky mluviti neuměla, neboť rozprávěla pouze francouzsky. I počala se sice přiučovati češtině, ale ještě pilněji učila se jazyku německému, jímž se mluvilo při dvoře královĕ, jakož i před Karlem, dokud se opět česky nenaučil. Však tehdáž netoliko při dvoře, než i ve všech téměř městech země České více německy než česky bylo slyšet mluviti.

Téhož roku Karel mnohým vynasnažením dopomohl na uprázdněné biskupství Olomoucké Janovi proboštovi Vyšehradskému, pobočnímu bratru a věrnému příteli své nebožky matky.

Brzy po svatebních radovánkách dvorských stal se v Praze ten podivný příběh, že zbouřili se proti sobě mniši a světští duchovní; neboť tito chtěli oněm zakazovati, aby nekázali, dětí nekřtili a mrtvé nepochovávali, mniši zase světským jich zhýřilý život vytýkali, pravíce že úřady své zanedbávají. Ne bez obtíže spůsobil biskup Jan, že obě strany se utišily, rozsoudiv při jejich tak, aby mnichům nebráněno bylo kázati, jedině aby se zdržovali od vykonávání takových obřadů, které ku příjmům kněžským náležejí, a tak světským duchovním neškodili.

Na začátku roku 1335 přišla neočekávaná zpráva z Francouz, že se král Jan podruhé oženil, pojav za manželku Beatrici čili po česku Blaženu, dceru vévody Bourbonského. K oslavení svatby své dával turnaj v Paříži, při kterém ale zraněn byl tak, že toho několik měsíců odležel. Stejným časem vdávala se také Janova nejmladší dcera Anna, teprv dvanáctiletá, za Otu vévodu Rakouského. Svatba slavena jest ve Znojmě

s mnohými radovánkami, a Karel skvostně častoval hosti, kteří se byli u velikém počtu sjeli.

Zatím byl umřel Jindřich Korutanský, a císař Ludvík a vévodové Rakouští dle úmluvy mezi sebou učiněné hleděli se rozděliti o jeho země, nedbajíce pozůstalé Jindřichovy dcery Markéty, kterou měl za manželku Jan, druhý syn králův. I poštěstilo se Rakušanům Korutany opanovati; Tyrolsko zachováno jest věrností národu.

Za příčinou těch věcí přijel král Jan ku konci července 1335 do Prahy, a tu hned prohlásil válku proti císaři a vévodám Rakouským. Aby pak od jiných stran pokoj měl, učinil přátelské narovnání s králi Uherským a Polským, při čemž od titule polského upustil, a Kazimír král Polský 20.000 kop grošů Pražských za to mu dáti slíbil. Král Kazimír sám přijel do Prahy, a byl tu po devět dní ctěn všelijakými slavnostmi. V ten čas zemřel poslední kníže Vratislavský Jindřich VI., a král Jan vyslal do Slezska syna svého Karla, aby se uvázal v jeho země, což se také stalo bez všeliké obtíže.

Vždy ještě nescházelo lidí, kterým se rozšafné vladaření Karlovo nelíbilo, poněvadž bylo proti jejich prospěchu, jmenovitě vyvazování korunních statků bylo velice protivné pánům, kteří statky tyto mínili navždy podržeti ve svých rukou. Ti ve spolku s lucemburskými dvořany Janovými namluvili lehkověrnému králi, podobným spůsobem jak druhdy byli osočovali královnu Elišku, aby se měl na pozoru před synem svým Karlem, který sobě zjednal tolik statků a přívrženců v zemi a všechen národ k sobě láskou naklonil, i mohl prý by jakožto dědic království z pokolení starých panovníků snadno jej vyhnati co cizozemce a sám dosednouti na trůn. Král Jan uvěřiv jim odňal synu svému vladař-

ství i všecky vyplacené statky, brzo pak nato jej poslal do Tyrol na pomoc mladšímu jeho bratru Janovi, an sám chystal se k vojenskému tažení do Rakous. Peníze na tuto válku jal se vydírati svým obyčejným spůsobem na městech, klášteřích a židech, ba i kopati dal v kostelích po skrytých pokladech, ale nenalezl nižádných *).

Válka vedena jest se strany krále nejprvé v Rakousích, potom i v Bavořích proti císaři, ale nejvíce jen pleněním země, k rozhodné bitvě nepřišlo. Týmž spůsobem se mstil Karel v Korutanech pánům, kteří byli zem Rakušanům vzdali, a mnoho hradů na nich dobyl. Mezitím ale rozkmotřili se vévodové Rakouští s císařem, a když ten od nich odstoupil, dali se do vyjednávání s králem Janem, z čehož přišlo k míru, jenž uzavřen jest v Enži 9. října 1336. Dle smlouvy té měli vévodové Rakouští podržeti Korutansko, začež slíbili králi zaplatiti 10.000 hřiven stříbra; Tyrolsko mělo

---

*) Prostředky, jakými si král Jan zaopatřoval peníze od svých poddaných, jsou i v naší době finančních nesnází neslýchané, vrhajíce truchlivé světlo na ubezpečenost majetku i osoby za oněch časů. Odjímat někomu (obzvláště klášterům) statky a zastavovat je nebo prodávat, s jalovým slibem budoucí náhrady, bylo při Janovi něco obyčejného; nový pak a na všechen spůsob velmi důmyslný byl spůsob, jakým tenkráte vydřel peníze na Židech. Bylo mu totiž doneseno, že Židé Pražští mají v syngoze své poklad na tajném místě skrytý, i kázal tam tedy kopati, a skutečně nalezeno jest asi 2000 hřiven ve zlatě i stříbře. Ty peníze netoliko že král dal pobrati, ale nadto rozhněvaným se stavě, kterak Židé směli se před ním s nimi skrývati, na pokutu dal všecky Židy v Praze i v celém království zjímati, z kteréhožto zajetí musili se pak značnými sumami vykupovati. Potom i v kostelích křesťanských zkusil štěstí svého vyhledáváním pokladů, zejmena kopati dal v kostele sv. Víta na hradě Pražském u hrobu sv. Vojtěcha, ale bez výsledku. Že to vše dálo se k nemalému pohoršení lidu, snadno sobě pomysliti.

zůstati Markétě a jejímu manželu Janovi. Ale synové královi nechtěli nic slyšeti o takovém narovnání, pravíce, že otec jejich nikdy práva neměl Korutan postoupiti. Karel sice později pohnouti se dal, že ke smlouvě Enžské i svou pečeť přivěsil, ale bratr jeho Jan, pokud Tyroly držel, vždy tomu odporoval.

Po uzavřeném míru král do Prahy se vrátiv počal nanovo peníze sháněti, a mezi jiným zastavil též dvanáct stříbrných soch apoštolů, jimiž Karel dílem na svůj náklad dílem z darů v diécesi Pražské sebraných byl ozdobiti dal hrob sv. Václava na hradě Pražském.

Téhož roku ještě ku konci prosince vydal se král na nové křížové tažení do Litvy, na kterémž provázel ho i markrabě Karel, po ukončení války z Tyrol nazpět povolaný, pak několik jiných knížat a četného panstva. Že však byla zima měkká a bahna nezamrzla, účel výpravy té zmařen jest a vojsko bez pořízení se vrátiti musilo. Ale ostré noční mlhy těch krajin uškodily očím královým, i dal se ve Vratislavi léčiti jistému Francouzovi, ten ale zhoršil mu neduh, a Jan kázal jej ve zlosti utopiti v Odře. Dne 4. dubna 1337 navrátil se král i se synem Karlem do Prahy, kdež povolal k sobě lékaře arabského. Ani tento však, dav si dříve ubezpečiti svobodný odchod, aby ho nestihl osud lékaře francouzského, nic králi nepomohl, který na pravé oko docela oslepl. Tuto nehodu královu přičítal obecný lid trestu božímu za spáchanou od něho svatokrádež.

Za nepřítomnosti královy v čas tažení litevského porodila královna Beatrix v Praze syna, jemuž na křtu dáno jméno Václav, a ten potom byl vévodou Lucemburským. V květnu pak téhož roku dal král Jan tuto manželku svou v kostele sv. Víta korunovati, kterážto slavnost ale nevyrovnala se ani nádherou ani veselostí korunovacím přede-

šlým. Král sám přítomen tu byl bez koruny a bez oděvu královského, což všecko již také měl zastavené. Potom na začátku července tajně v noci odjel z Prahy, jmenovav dříve zemským hejtmanem probošta Vyšehradského Bertolda z Lipého. Odebralť se tenkráte přímo do Francouz, kdež byla vypukla válka s Angličany.

V tomto posledním čase opět nebyl markrabě Karel v dobrém srozumění se svým otcem, který to těžce nesl, že všecka láska národu obracela se ke Karlovi, kdežto nechuť k němu samému jenom špatně se tajila. Aby se vyhnul hněvu otcovu, odebral se Karel již v dubnu s valným počtem Čechů, kteří dobrovolně s ním šli, do Tyrol k bratru svému Janovi, jenž obklopen četnými nepřátely potřeboval pomoci. Aby se vyhnul vévodům Rakouským, s kterými dosavad nebyl smířen, jel přes Uhersko a Charvátsko, chtěje po moři do Vokleje se dostati, ale tu stěží jen ušel Benátčanům naň číhajícím. Tu po delší čas dobrodružil Karel v Tyrolsku a v Lombardii, vkládaje se do rozepří a bojů mezi Benátčany a jinými tamějšími pány a městy. Činil to dílem z potřeby pro vyživení své, neboť král Jan zapověděl mu čeho nejmenšího posílati z Čech, tak jako někdy matce jeho za přebývání jejího v Bavořích. Za to zraky veškerého národu Českého toužebně pohlížely ku Karlovi v těkavém jeho vyhnanství, co k jediné naději budoucích lepších časů.

Avšak již v říjnu opustil Karel Tyrolsko, nechav bratru svému k ruce Jana z Lipého a jiné pány české, a navrátil se do Čech, kdež nanovo — neznámo zdali o své ujmě anebo s povolením otcovým — opět ujal se vladařství. Dost možná, že Karel nemohl se déle dívati zlému stavu země a zmáhající se nespokojenosti lidu, i uvázal se ve správu sám, čemuž pak Jan déle se neprotivil, uznávaje snad sám nemožnost, aby při popuzenosti

veřejného mínění ještě dále vedl vládu posavadním způsobem.

Nové vladařství Karlovo potkalo se s částečným odporem té strany, která ze zlého hospodářství Janova byla zvykla kořistiti pro sebe. Jmenovitě to byl Mikuláš z Potšteina, který Karlovi brannou rukou odporoval a mnohé loupeže v zemi tropil. I musil vladař na jaře 1338 proti němu vojensky táhnouti, a dobyl hradu jeho Chocně i jiných pevných tvrzí, jež pobořiti dal. Tím však nebyl ještě zkrocen zbůjník, a když nikterak se nechtěl markraběti pokořiti a od lupictví upustiti, Karel následujícího roku ještě jednou proti němu pole sebral, Potštein sám oblehl a po devítinedělním dobývání jej útokem vzal, při čemž Mikuláš, s věže jedné zoufale se bráně, když Karel ji podkopati dal, v sutinách jejích zahynul.

Zároveň s pokořováním svých odpůrců a trestáním zhoubců zemských jal se Karel nanovo zaváděti přísnou spravedlnost a vyvazovati statky korunní Se sousedy pak říše otcovské hleděl pilně svazků a spolků pokojných, jmenovitě s novým králem Uherským Ludvíkem, jemuž zaslíbil v manželství dceru svou Markétu, teprv tříletou.

Téhož roku 1338 v létě objevily se v Čechách egyptské *kobylky*, úkaz to neobyčejný, od žádného ze souvěkých lidí nevídaný. Hejno jejich, mající několik mil zdélí a zšíří, bylo tak husté, že zakrývaly slunce na způsob mraků, pro chřest křídel jejich nebylo slyšet ani zvonění zvonů, a puch veliký šel od nich. Kdež pak koli spustily se na zem, tam požraly trávu, seno, obilí, všecko nač padly, i bývalo jich na sobě tolik, že šlo koni až po kolena. Na zprávu o jich přívalu z Rakous drželo v Praze duchovenstvo s lidem procesí a modlení za odvrácení toho zlého. Kobylky přiblížily se až ku Praze, nejspíš ale již zřídlé pojitím mnohých; neboť ptactvo, které jindy ze

strachu před nimi zalézalo do děr a v nich mřelo hladem, zde postavilo se na odpor: veliká hejna havranů, vran, kavek, strak ve množství podivném shlukla se a dala se srdnatě do kobylek, až přinuceny jsou k letu jinou stranou.

Také na Židy přišla toho roku jedna z oněch pohrom, jaké v onom věku panujících pověr a náboženského fanatismu tak často se opakovaly. V Kouřími totiž roznesla se pověst, že někteří Židé zneuctili velebnou svátost a tělo boží trýznili až prý krvácelo, a tu hned luza obořila se na ně a počala je bíti a domy jejich vytloukati, kteréžto pronásledování rozšířilo se brzy na celou zem, i páchány jsou mnohé ukrutnosti na Židech, kterých valný počet jest všelijak usmrcen, jiní pak ze statků svých oloupeni, dříve nežli bouřka tato mohla utišena býti.

V Praze stalo se téhož roku založení zvláštní kapituly při kapli Všech svatých na hradě Pražském od markraběte Karla, obec pak Pražská zřídila sobě radnici — jaké před tím nebylo, neb musili se dosavad konšelové a starší obecní scházeti ku poradám svým v domech soukromých — zakoupením k tomu konci zvláštního domu na velikém náměstí Staroměstském, na témž místě kde stojí radnice nynější.

V máji roku 1339 přijel král Jan zase do Prahy pro peníze, jichž také přímluvou markraběte Karla obdržel jak na českých tak i na moravských stavech k zaplacení dluhů, jež byl učinil v čas války s vévodami Rakouskými a s císařem. Potom chtěl potrestati Mikuláše II. knížete Opavského za přílišné utiskování svých poddaných i rozličné výstupky, jakých se byl dopustil, odejmutím mu zemí, jež měl v léno od koruny České; ale přímluva Karlova a Mikulášovo podání se na milost spůsobily, že se dal smířiti odstoupením skrovného území a obnoveným slibem věrnosti.

Potom král se synem svým Karlem jeli společně do Slezska, kdež pobytí jejich ve Vratislavi stalo se památným pro spor s tamějším biskupem Nankeřem. Již dříve totiž byl žádal král na biskupovi a kapitule Vratislavské, aby mu postoupili hradu Miliče, který měl strategickou důležitost jakožto pomezní pevnost proti Polsku, podávaje za něj slušnou náhradu. Ale biskup ani kapitula nechtěli o tom slyšeti, a když i nyní setrvávali při svém odporu, král Jan vojensky táhl proti Miliči a dílem mocí dílem úskokem se hradu toho zmocnil. Nankeř marně napomínal krále, aby mu hrad vrátil, i sáhl konečně ke zbrani církevní. V biskupském ornátě, od kanovníků provázen, vedral se ku králi a po třikráte slavně jej vyzýval k navrácení hradu Miliče, když pak král odepřel, ujav krucifix vyřknul klatbu nad králem i jeho radami. Nad smělým počínáním takovým ustrnuli knížata a pánové tu přítomní, jenom král pravil chladně: „Ejhle toho kněžoura! ten by se asi rád stal mučeníkem, kdyby jen bylo někoho, jenž by ho tím udělal!“ Ještě větší bylo pohoršení, když biskup i radu městskou, domlouvající mu pro tak příkré vystupování proti králi, do klatby dal, načež ovšem nemohl déle zůstati ve Vratislavi, nýbrž i s kapitulou svou odstěhoval se do Nisy, kdež potom přebýval do své smrti. Král za trest mu odejmul statky jeho, rozděle se o ně s knížaty slezskými. Z toho povstal boj mezi církevní a světskou mocí ve Slezsku, v kterémž měšťané Vratislavští rozhodně stáli při straně královské, nedávajíce v městě svém žádného průchodu vyslovenému nad ním interdiktu. Teprv po dvou letech přišla rozepře tato k vyrovnání prostřednictvím dvora papežského.

Ze Slezska odebral se král se synem svým do Lužice, odtud pak ku konci srpna odjel do Francouz. Karel jenom na krátko vrátil se do Prahy, kdež pana Petra z Rožm-

berka v Čechách a Čeňka z Lipého na Moravě vladařem ustanoviv, pospíšil za otcem. Byla totiž v ty doby vypukla válka mezi králem Anglickým a Francouzským, kterémužto poslednímu jakožto svému příbuznému otec i syn přispěli na pomoc. Ale toho roku od žádného vojska nic znamenitého není vykonáno, a král Jan odebral se pak do Montpelieru, kdež byla pověstná škola lékařská, doufaje tam pomoci nalezti proti svému očnímu neduhu; tu ale teprv i na druhé oko oslepl. To neštěstí s počátku ducha jeho zarazilo, tak že začal býti mírnější a pobožnější, nepokojnost však jeho tím nikoliv nebyla skrocena.

Tou dobou i markraběti Karlovi zachtělo se dobrodružení, a v tom čase, co otec jeho meškal v Montpelieru, chystal se táhnouti do Španěl proti Maurům granadským, i vyslal již napřed své komonstvo; než otec jeho v truchlivém stavu svém nepustil ho od sebe. Na začátku pak roku 1340 jeli oba spolu ke dvoru papežskému do Avinionu za příčinou rozličného pilného řízení, a tu Karel obnovil dávné přátelství své s kardinálem Petrem Rosierským, někdejším vychovatelem svým v Paříži. Potom jel markrabě Karel s mladším svým bratrem Janem nejprvé do Čech, a pak ku králům Polskému a Uherskému, přátelství s nimi tvrdě. Ale dostavše mezitím výstrahu, že Markéta, manželka Janova, kuje v Tyrolsku pikle k zapuzení svého manžela, vrátili se tam, i poštěstilo se jim zmařiti strojené pikle, načež Markéta na hradě Tyrolu dána pod stráž.

Ku konci roku 1340 přijel král Jan opět do Prahy, a jakkoli nyní docela osleplý, ujal se zase sám vlády. V červenci pak následujícího roku držel sněm v Praze, ku kterémuž sešli se preláti, páni, rytířové i též stav městský, zejména ponejprv také poslové města Vratislavi ze Slez-

ska, i žádal král, aby stavové uznali jeho syna Karla za nástupce trůnu, což oni také ochotně učinili.

Brzo nato stihlo krále k slepotě jeho druhé neštěstí, že totiž zemřela mu v Praze nejmilejší dcera jeho Markéta, zpanilá mladá vdova po Jindřichu vévodě Bavorském a nevěsta krále Polského Kazimíra, který byl právě přijel do Prahy slavit s ní svatbu.

Všeobecné mínění lidu bylo, že sám Bůh těmi nehodami trestá krále pro veliké hříchy jeho, a zdá se že sám Jan neubránil se citu podobného. Spatřujemeť jej, který dosavad vedl živobytí pusté, najednou nakloněna ku konání skutků pobožných. Nejdříve založil na Smíchově klášter Kartusiánů a potom učinil bohaté nadání k chrámu sv. Víta na hradě Pražském, mající za účel jeho důstojné obnovení rozšířenější budovou a velikolepým nádherným okrášlením.

V Tyrolsku zatím stal se nový obrat věcí. Markéta, příjmím Hubatá, manželka mladšího syna králova Jana, provedla konečně přece zamýšlenou zradu nad chotěm svým, jejž líčenou oddaností v posledním čase docela v bezpečnost ukonejšila. Jan měl teprv devatenáct let svého věku, Marketa pak mnohem byla starší a frejířka pověstná. Což divno, že mladým manželem pohrdajíc po jiném muži dychtila? I vrhla své oči na markraběte Ludvíka, syna císařova, který však, poněvadž byla škaredá, ani slyšet o ní nechtěl. Ale císař, dychtiv jsa připojiti k zemím své rodiny hrabství Tyrolské, naléhal na syna, až tento svolil býti manželem Markétiným. Tato nyní jen příhodné chvíle čekala, aby se manžela svého zbavila, a mezitím v tajnosti vše ku provedení úmyslu svého připravovala. Tu jednoho dne, když Jan s několika služebníky z hradu Tyrolu, kde sídlo své měl, na procházku vyjel, vrátiv se hrad před sebou zamčený nalezl a komon-

stvo své z něho hanebně vyhnané. A tak nepustili ho ani do jiných hradů, i jest přinucen útočiště vzíti k patriarchovi Voklejskému, kdež celých pět měsíců se zdržoval, čekaje na účinek žaloby své u stolice papežské. Ale Markéta málo dbala na výhrůžky papežovy, že nad ní bude vyřknuta kletba pro cizoložství, a vydávajíc se ještě za pannu bez ostýchání zasnoubila se synu císařovu, učiníc jej pánem Tyrolska. Nato mladý Jan, vida naděje své zmařené, odebral se do vlasti své a v měsíci dubnu 1342 přijel do Prahy.

Asi ku konci června téhož roku král Jan zase opustil Čechy, ubíraje se do svého hrabství Lucemburského. Vladařství nad Čechami i zeměmi přivtělenými postoupil synu svému Karlovi na dvě léta, vyminiv si za celý ten čas toliko 5000 hřiven stříbra, a zavázav se, že před uplynutím té lhůty nevrátí se do země. Tak daleko tedy bylo přišlo, že musilo vysloveno býti, kterak přítomnost králova v jeho říši jest neštěstím pro národ, a že lehkomyslný, marnotratný otec musil vypovězen býti od vlastního syna. K snižujícímu kroku takovému zavdal král Jan příčinu tím, že vrátiv se ku předešlému nehospodářství svému jal se znova rozptylovati statky královské, což Karel o blaho země pečlivý nikterak mu trpěti nechtěl.

Tato různice mezi otcem a synem jevila se také v nastalém nato vyjednávání s císařem strany Tyrol. Císař Ludvík tak hanebným činem, jako byl cizoložný sňatek syna jeho s Markétou Hubatou, spůsobil u veškerém křesťanstvu nemalé pohoršení, a netoliko duchovní, nýbrž i světští knížata, jimž mladý Jan křivdu svou žaloval, odvraceli se od něho. Sami dosavadní věrní přátelé a stoupenci jeho s takovým jeho jednáním nespokojenost jevili a jeho se vzdalovali, ano v říši počala se ujímati myšlénka

na jeho sesazení. Císař octnul se takto v postavení nesnadném a dosti nebezpečném, pročež hleděl se v dobrotě vyrovnati s králem Janem a jeho syny, používaje chytře roztržky, jaká na ten čas panovala v rodině Lucemburské. I vyjednával zvlášť s králem Janem a zvlášť s jeho syny; ale k čemu svoloval otec, k tomu nechtěli přivoliti synové, a co zase tito s císařem vyjednali, toho nechtěl potvrditi otec. Bylotť pak tím menší naděje na mírné vyrovnání toho sporu, an tomu nyní překážeti se jal i nový papež.

Roku 1342 byl totiž zemřel dosavadní papež Benedikt XII., a na jeho místo zvolen jest někdejší vychovatel a vroucí přítel markraběte Karla, svrchu zmíněný kardinál Petr Rozierský, který přijal jméno Klimenta VI. Ten přísněji pojal dosavad trvající spor císaře Ludvíka s církví, a myšlénka o jeho sesazení a nové volbě krále Římského nacházela u něho ochotného místa. K vyvedení toho zámyslu umínil si použiti vítaných mu rozepří mezi domem Bavorským a Lucemburským, a přízeň, jakou choval k svému vychovanci, ukazovala mu v markraběti Karlovi nejspůsobnějšího knížete ku provedení nesnadné úlohy, strhnouti císařskou korunu s hlavy Ludvíkovy. Protož všemožně k tomu působil, aby vyjednávání císařovo s králem Českým a jeho syny nevedlo k žádnému výsledku, zároveň pak hleděl vyrovnati roztržky v rodině Lucemburské, aby král Jan a syn jeho Karel svorně s ním k jednomu cíli směřovali.

Účinek takových snah papežových byl, že v únoru 1344 jel Karel k otci svému do Lucemburku, odkudž odebrali se společně do Avinionu ku Klimentovi VI., který z jich příští měl takovou radost, že všecky své kardinály poslal jim naproti míli cesty. Tu sprostředkoval papež úplné a konečné smíření mezi otcem a synem, pak učiněny jsou úmluvy proti císaři Ludvíkovi jakožto spole-

vida an proti němu tak nebezpečná bouře se stahuje, vzal útočiště k dávné praktice své a všelijakou chytrostí hleděl sousedy krále Českého získati ke spolku proti němu, což se mu také, nevíme jakými prostředky, v té míře podařilo, že v krátkém čase král Jan a markrabě Karel samými nepřátely byli obklopeni.

Mezi císařovými spojenci byl také král Polský Kazimír, který ještě nedávno byl osvědčoval přátelství s královským rodem českým, nyní pak první zrádným skutkem proti němu vystoupil. Po skončeném totiž tažení do Litvy, kdežto král Jan přímo přes Branibory do Lucemburku odjel, ubíral se markrabě Karel, nic zlého netuše, domů přes Polsko. Tu jest v Kališi z rozkazu krále Polského zastaven a v zajetí držán, z kterého však podařilo se mu lstí vyváznouti. Jak mile o tom přišla zpráva králi Janovi, ten ihned pospíšil do Prahy a na jaře 1345 táhl se synem svým Karlem do Slezska na knížete Svidnického, který byl činil prostředníka mezi císařem a Kazimírem Polským, strýcem svým, nyní pak sevřen vojskem českým, jenž velikých škod natropilo v jeho zemi, za příměří prositi musil. Toho se mu dostalo, a král Jan a markrabě Karel vrátili se s vojskem do Čech.

Tu pak v jednom týdnu došly odpovědné listy od králů Polského a Uherského, od vévod Rakouských, od markrabí Míšenského a jiných sousedních knížat, až král Jan tak velikého nebezpečenství se ulekl. I chtěl tedy vyjednávati s císařem, ale když ten v spupnosti své návrhy jeho zamítl, král Jan, i v slepotě své rytíř statečný, „s Pánem Bohem!“ zvolal, „čím více jest nepřátel, tím více kořisti; i dokládám se Kristem, že nejprvnějšího, kdo mne napadne, tak přivítám, až ostatním chuť zajde.“ První, jenž do zemí jeho vpadl,

byl Kazimír král Polský. Král, jsa tehdáž v Kutné Hoře s mnohými pány, vybízel jich, aby se vší mocí svou do Slezska proti Polanům s ním táhli; oni pak vymlouvajíce se, že mimo Čechy bojovati povinni nejsou, odepřeli mu. „Nu!“ zvolal Jan, „tedy sám potáhnu, i uvidím, kdo za králem svým pozadu zůstane.“ Odvolání se k udatnosti české pomohlo, a král mohl četné vojsko vésti proti Polákům. Tito, ač byli pomoc obdrželi z Uher a z Litvy, neodolali prudkému útoku Čechů, nýbrž sehnáni jsouce s pole ustoupili až ke Krakovu, kteréžto hlavní město Polska král Jan oblehl. Tu dopustil se král Kazimír té nestydatosti, že „pro ukrácení války“ vyzval na souboj svého slepého protivníka, načež Jan trefně odpověděl jemu, dá-li si obě oči vypíchnouti, že s ním rád bojovati chce. Král Kazimír ve sklíčenosti své musil pak prositi o příměří, a když se nato papež mezi strany válčící vložil, vyjednán jest pokoj s peněžitou ztrátou krále Polského. Ve smlouvu tu uzavřeni jsou také ostatní nepřátelé Janovi, kteří po jeho vítězství nad Poláky netroufali si nic dalšího proti němu podniknouti. Tak nebezpečenství Čechám hrozící odvráceno jest odhodlaností královou, a císař zůstal zase bez pomocníků.

Asi na začátku března 1346 odebrali se Jan a Karel podruhé spolu do Avinionu k papeži, kdež staly se proti císaři určitější úmluvy nežli předešle. Vedle toho jednány také rozličné věci Čech se týkající, z nichž nejpřednější bylo obmýšlené od Karla založení vysokých škol v Praze, k čemuž tehdáž bylo potřebí svolení papežského. Následkem smluv Avinionských sešli se pak v městě Rense kurfirštové papeži přichylní, a tu jest 11. července téhož roku volen od nich markrabě Karel za krále Římského.

Dříve však nežli Karel obrátiti se mohl proti Ludvíkovi, aby se pokusil o jeho vytisknutí z říše, účastnili se otec i syn ve válce, kterou v ten čas zdvihl král Anglický proti králi Francouzskému, příbuznému jejich, mocným vtrhnutím do jeho zemí. Jan i Karel pospíchali do Paříže, vedouce králi Filipovi na pomoc značný počet branného lidu. Tím obdrželo vojsko francouzské převahu počtu nad anglickým, které nyní ustupovati počalo. U Křešťáku (Crecy) však přinuceni jsou Angličané přijmouti bitvu dne 26. srpna. Francouzové, na množství svého vojska spolehajíce, nerozvážlivě ji začali, proti radě krále Českého bujně a v nepořádku útokem ženouce na nepřátely, kteřížto prý zde ponejprv užívali v poli střelby dělové. Bylić pak při vojště anglickém sám král Eduard III. a pověstný pro statečnost syn jeho, nazvaný černý princ. Ti vojsko své příznivě rozestavivše první útok Francouzů odrazili, načež sami se na ně obořice velikou porážku mezi nimi spůsobili, tak že bez kázně a šiku bojující Francouzové na útěk jsou obráceni.

Král Jan, který byl při zadním voji, zvěděv že Francouzové utíkají, se svými ku předu postoupil; ale poněvadž patrno bylo, že již nepřátelům vítězství upříti nelze, prosili jej pánové čeští, aby života svého ušetřil. I odpověděl jim král slovy pověstnými: „Tohoť bohdá nebude, aby král Český z bitvy utíkal,“ poručil koně svého přivázati ke koňům dvou udatných rytířů, a napomenuv pány, aby jen o syna jeho péči měli, prudkým útokem hnal na nejhustější zástup nepřátel. Heslo Čechů bylo: „Praha“, i prorazivše šik Angličanům prodrali se až k černému princovi, kdežto nastala seč přeukrutná. Tu mrtvoly pánů českých hradbu činily okolo krále, který, i když všickni věrní jeho byli padli, vsle-

potě své udatně kolem sebe sekal, až ze mnohých těžkých ran krváceje s koně klesl. I nalezli jej pak Angličané uprostřed jeho rytířů, a do stanu krále svého, an ještě dýchal, jej odnesli. Ale ještě té noci ducha vypustil, a král Eduard, nemoha slze zdržeti při pohledu na mrtvé tělo, zvolal: „Zajisté dnes klesla jest koruna rytířstva, neboť nikdy nebylo na světě rovného tomuto králi Českému.“ A na památku toho dne vzal tři pštrosí péra, jenž krášlila přilbici Janovu, a dal je synu svému, černému princi, který je přijal do svého erbu spolu s heslem Janovým: „Sloužím“, kterážto péra i heslo až posud zdobí znak princů Waleských. Král Římský Karel neméně statečně bojoval, i musili ho již raněného násilím vytrhnouti z davu a na bezpečné místo odvésti.

Král Jan pochován jest pak v dědičné své zemi Lucemburku; ale jakož za živobytí svého nikde stání neměl, tak i kosti jeho v pozdějších stoletích z místa na místo jsou vlečeny, a teprva za našich dnů stálého odpočinutí se jim dostalo.

Smrtí svou hrdinskou, kterouž tak velice proslavil jméno české, smířil král Jan národ Český se všemi svými chybami, jimiž tak velice byl trpěl, a potomstvo, zapomenuvši na svízele jeho panování, kterých samo nezakoušelo, připomíná sobě jméno jeho s chloubou jakožto jednoho z nejrekovnějších panovníků českých.

Trefně líčí povahu Janovu, ač skoro příliš v jeho prospěch, náš Palacký, porovnávaje ji s opačnou povahou jeho syna Karla, těmito slovy: „Rytířsky udatný, přitom však poněkud ješitný Jan podával se obyčejně své čilé, nestálé, ale k šlechetnému směřující letoře; přede vším miloval zbraň, jak v opravdovosti tak ve hře, vyhledával války a turnaje, byl více žádostiv slávy než zisku, vyhazoval více než měl, doveda také více dobyti nežli udržeti;

při snahách velikých upadal často v malichernost, poněvadž neuměl počítati. Naproti tomu učený a vážný jeho syn jevil při všem úplné přemáhání sama sebe, ve všech řízeních jednal dle plánu a vypočtení; kde to být musilo, bojoval sice také udatně, avšak raději nastupoval cestu mírného vyjednávání, vedl spořádané hospodářství, osvědčoval výtečnou schopnost panovnickou, a získal mnohem více uměním diplomatickým, nežli by byl kdy mohl dobyti zbraní. Jan sotva tajil skrovnou svou náklonnost k zemi a národu Českému; u Karla zdála se láska k nim býti jedinou jeho náruživostí. Onen dle toho považoval svou říši pouze za něco, co mu poskytovalo titule, peněz a moci; nepečliv o její budoucnost hleděl pokaždé, byť i zmařením přirozených pramenů, jen pro to okamžení co možná nejvíce vyssáti, jakkoliv tím vážnost a moc jeho hynuly ještě rychleji nežli blahobyt lidu. Tento jednal tak, jakoby země a národ byli vždy jeho prvním a jediným účelem; přesvědčen, že moc panovníkova spočívá předně na osvětě, mravnosti a blahobytu jeho poddaných, hleděl přede vším toto vše založiti a rozšířiti, aby zároveň onu trvale upevnil."

Za krále Jana připomínají souvěcí letopisci uvedení do Čech rozličných cizích obyčejů, následkem častých jízd po světě mládeže české krále provázející, zejmena úzkého kroje francouzského, který lidem usedlým a moudřejším byl prý k nemalému posměch a pohoršení. Neboť počali kabáty a nohavice tak těsné nositi, že kdo se v takový šat obléci chtěl, potřeboval k tomu pomoci dvou pacholků, a tyto šaty tak na sobě upínali, že se v nich nikdo ani volně hýbati ani bez obtíže dýchati nemohl. Střevíce pak nosili špičaté a nahoru ohnuté, podobající se ptačímu zobáku, což bylo podívání nad míru směšné. Také jali se Čechové vedle němčiny, v zemi, obzvláště ve

městech, valně rozšířené, přiučovati se ještě jiným cizím jazykům, jako vlaštině, mnohem pak více ještě frančině. Vůbec počínali Čechové dále se rozhlížeti po světě a seznamovati se u vyšší míře než předtím s národy jinými a s mravy u nich panujícími, a to zajisté k nemalému svému prospěchu.

Nastoupení Karla I. (IV.) a nesnáze jeho. Korunování jeho na království České. Opravy a nová založení: Majestas Carolina, vysoké školy Pražské, Nové město, klášter slovanský, hrad Karlštein a t. d. Černá smrt, mrskači. Jan markrabě Moravský. Říšské svátosti v Praze. Cola di Rienzo. Rozmnožování říše. Karlovo korunování v Italii. Povstání v Pise. Navrát císařův.

Po bitvě u Křešťáku vzal Karel, nyní král Český toho jmena *první*, co král Římský pak *čtvrtý*, útočiště své do kláštera Ourschampského, kdež delší čas rány své hoje uvažoval nesnadné postavení své. Dle jména pán dvou říší nalézal se bez peněz, bez vojska, vzdálen pramené své moci, na blízku silných nepřátel. Ale Karel nezoufal, aniž v nynějším opuštěném stavu svém upustil od vysoko čelících zámyslů svých.

Jakmile se pozdravil, odebral se bez meškání do Lucemburku, kdež uvázal se ve správu země. Odtud jel do Bonnu, kdež ho dne 26. listopadu 1346 prastrýc jeho, Kolínský arcibiskup Balduin, korunoval na království Římské u přítomnosti mnohých knížat říšských, obzvláště duchovních. Sok jeho císař Ludvík žádných překážek mu v tom nečinil, a toliko na začátku roku 1347 poslal mu list plný sprostých, surových urážek, jenž mohl spíše vzbuditi útrpnost nežli popuditi k hněvu.

)(

požíval u veliké míře důvěry královy. Toho zvolili roku 1513 za správce svých věcí v rozepři se šlechtou. Kníže odebrav se ke králi do Uher dovedl přesvědčiti Vladislava o křivdě, jaká se dála městům; a když pak tato zavděčila se králi značnou pomocí vojenskou, poslanou jemu ku potlačení nebezpečné zpoury v Uhřích vzniklé, tu král Vladislav proměnil mysl svou i naklonil se zcela k městům. Od té doby netoliko zasazovati se počal o přátelské narovnání jejich rozepře s vyššími stavy, často o to posly do Čech vysílaje, nýbrž propůjčoval se městům i udělováním nových svobod, na další újmu královské moci. Mezi jinými obdrželi Pražané roku 1514 právo, aby za nepřítomnosti královy směli sami sobě voliti konšely bez všelijakého vlivu králova. *) Roku 1515

*) „Sama obec aby se sadili skrze volence na to volené, obyčejem Normberským a jiných měst říšských.“ (Staré letop. str. 377.)

Ponejprv obnovena jest rada tím spůsobem roku 1514, a běh, jakým se to dálo, jest nemálo zajímavý. Volenců, kteří měli jmenovati novou radu, ustanoveno do počtu osm, i vybráni jsou dílem volbou dílem losem takto: stará rada volila 8 osob ze starších obecních, starší z veliké obce (t. z měšťanstva) 12 osob, a obec ze staré rady 4, všeho dohromady 24 osob. Potom vzato 24 cedulek, z nichž na osmi psáno bylo slovo „volenec“, an ostatní byly prázdné. Ty cedulky vzav kancléř staroměstský (který tenkráte zastupoval nejvyššího kancléře království Českého, jemuž vlastně náleželo vykonávání této funkce) uvrhl do košíku a několikrát jimi zamíchal, načež vyjímal po jedné cedulce a dával oněm 24 osobám, počav od starších konšelů. Kde měl na své cedulce napsáno „volenec“, odstoupil do světnice šestipanské, ostatních 16 šlo mezi obec. Těch 8 volenců, složivše dříve přísahu, že chtí spravedlivě učiniti, zůstalo pohromadě tak dlouho, dokud se neusnesli o nové konšely, jichž 18 jmen napsali na list a zapečetili. Vyšedše pak ze světnice šestipanské zapečetěný ten list položili na místo královské (na trůn, kde sedával král, když osobně radu obnovoval), a purkmistr položil pečeť městskou na témž místě. Potom z volenců jeden vzal tu ceduli a dal ji kancléři pražskému, a ten po jednom jmenoval všech osmnáct osob, načež noví konšelé vzati jsou pod přísahu.

sice kníže Bartoloměj nešťastnou náhodou utonul blíž Haimburka v řece Dunaji, k velikému zármutku měst, jichžto věc tak šťastně byl vedl při králi Vladislavovi; ale města volila si na jeho místo za ochrance a správce bratrance jeho knížete Karla Minsterberského, který je pak u krále neméně horlivě zastupoval.

Téhož roku měli slavný sjezd ve Vídni král Vladislav Český a Uherský, bratr jeho Sigmund král Polský a císař Maximilian, kdež kromě spolku všech tří mocnářů těchto proti Turkům umluven jest dvojí sňatek, krále Ludvíka totiž, syna Vladislavova, s arcikněžnou Marií, vnučkou císařovou, pak arciknížete Ferdinanda, mladšího ze vnuků císařových, s Annou dcerou Vladislavovou. Umluveno při tom mezi mocnáři, aby po Ludvíkovi Anna byla dědičkou trůnu českého a uherského, ač scházelo k tomu svolení stavů obou království.

Nedlouho nato, 13. března 1516, zemřel v Budíně král Vladislav, maje věku svého let 60, a pochován jest vedle choti své v Bělehradě Stoličném jinak Královském.

Povaha jeho dostatečně vysvitá z našeho vypravovování: pro samu dobrotu neschopen byl ku panování, i zůstavil oboje království své, jež byl přijal spořádané, v největším zmatku. Také jemu samému panování nad tak rozlehlými zeměmi málo které utěšené chvíle poskytovalo, zvlášť od té doby, co sídlo své do Budína přeložil. V Uhřích zajisté mocní a nepokojní velmožové více panovali nad slabým Vladislavem než on nad nimi, ano často jej nechávali i v nedostatku denních potřeb, tak že někdy ani nebývalo kuchyňských zásob na ta-

Takovýmto spůsobem ještě vícekrát za panování Vladislava a syna jeho Ludvíka Pražané sami obnovili radu svou, jakož se to v Star. letop. připomíná jmenovitě o letech 1515, 1516, 1518, 1520 a 1524.

buli královskou, a Vladislav, chtěl-li se napiti vína, po láhvích musil si ho vyprošovati od některého magnáta. Ba roku 1514, dvě léta před jeho smrtí, střeleno bylo z dvou ručnic do komnaty Vladislavovy, čímž okna jsou roztříštěna a obě kulky ve stěně uvázly. Na štěstí nebyl té doby král v komnatě své, pozdržev se o něco déle v kostele, tak že v plném slova smyslu pobožnost jej zachránila od smrti. Úklad zůstal nepotrestán, neboť původové jeho nemohli býti vypátráni.

Jak truchlivý pohled poskytuje slaboch na výši trůnu!

Ludvík.

Stav země. — Smlouwa Svatováclavská. — Jednota Starého a Nového města. — Krvavé různice v zemi. — Ludvík v Čechách. — Nové rozmíšky náboženské. Havel Cahera. — Pašek z Vratu a Hlavsa z Liboslavě. — Zdeněk Lev z Rožmitála. — Zmatky v celé zemi. — Zpoura proti králi. — Válka s Turkem, zahynutí královo.

Ludvíkovi bylo teprv deset let při smrti otcové, který mu za poručníky ustanovil císaře Maximiliana a bratra svého Sigmunda krále Polského, jimž však stavové čeští nedopustili žádného skutečného vykonávání moci v zemi své. Správu zemskou vedli na ten čas nejvyšší úředníci zemští a několik tak zvaných regentů, přidaných k nim z prostředka stavů. V jich čele stál nejvyšší purkrabí, Zdeněk Lev z Rožmitála, muž bedlivější vlastního prospěchu nežli obecného dobra, jehož příkladem též ostatní se řídili. Stav země byl velmi neutěšený. Za předešlé slabé vlády byla se koruna Česká

značně zadlužila, a hlavními věřiteli jejími byli právě titéž nejvyšší úředníci, v jichž rukou se nyní nacházela nejvyšší správa. Ti vedli zlé hospodářství, obracujíce pod tou záminkou důchody korunní nejvíce k svému užitku, a nadto v úřadech svých všeliké neřesti provozujíce. Veřejná bezpečnost nebyla o nic lépe opatřena než v posledních létech Vladislavových, a spor měst se šlechtou, dosavad neurovnaný, mohl každou chvíli nepatrným podnětem vypuknouti poznovu v krvavé zášti.

Všeliké usilování Vladislavovo v posledních letech jeho panování, aby tuto rozepři mezi stavy přivedl k mírnému narovnání, bylo se prokázalo marným, teprv rok po jeho smrti podařilo se snahám několika mužů vlasteneckého smýšlení, mezi nimiž na prvním místě sluší jmenovati starého pána Viléma z Pernšteina, ukončiti ji tak zvanou smlouvou Svatováclavskou, na sněmě o sv. Václavě, kdež obě strany se shodly a sobě ruce podaly. Města upustila od výhradního práva k vaření piva, panstvo a rytířstvo od nově vymyšlených půhonů a jiných novot, tak že příslušnost soudu zemského i městského přišla zase v dávnou svou platnost; i jinak vše spořádáno dle předešlého stavu věcí, jmenovitě pak zachována města při třetím hlase svém na sněmích, od šlechty jim dříve popíraného.

Roku 1518 stal se jiný důležitý skutek, totiž provedení jednoty Starého a Nového města Pražského. Mezi oběma městy byla dosavad panovala řevnivost, snadno vysvětlitelná při dvou sousedech, z nichž každý závidí druhému přednosti a výhody jeho postavení. Dílem byla tato řevnivost tradicionální hned od doby založení Nového města Karlem IV., kdež obyvatelstvo obou měst v nejednom ohledu tvořilo protivu k sobě; dílem udržována byla přistupováním hmotných zájmů, když každé

město výsady své vykládalo k největšímu prospěchu svému a na ujmu městu druhému. Z toho, jak od nás na nejednom místě vypravováno, povstávaly časté rozepře, ba i krvavé boje mezi oběma stranami, k největší škodě a na zkázu obou. Ovšem, kdykoli šlo o hájení společných zájmů, tu Staré i Nové město, sporů svých zanechavše, vystupovala sjednoceně, což jmenovitě platí o často dotčené rozepři měst s vyššími stavy, a byla to právě urputnost této rozepře, která při Pražanech vzbuzovala přání, aby toto sjednocení bylo trvalé. Proto již za panování Vladislavova mužové o blaho obojí obce pečliví snažili se všemožně způsobiti jednotu obou měst takovou, aby budoucně všickni rozdílové mezi nimi přestali, a Staré i Nové město společným úřadem konšelským se řídila. Ale nedozrála tehdáž ta věc, až teprv nyní neunavným o to usilováním Jana Paška z Vratu, což nestalo se bez velikých bojů, neboť byla vždy jistá strana v každém městě, která nechtěla se spustiti svých privilegií a v navrhované jednotě viděla zkrácení pro sebe. Teprv když hlavní protivníci jednoty v příliš slepém horlení svém na špatné cesty se byli dali a ze stavu městského se vytrhše se šlechtou ve spolky vcházeli, a proto dílem z města utéci musili, dílem vypovězeni ba i na hrdle trestáni jsou: tu po přemožení posledního odporu dne 30. srpna obce obou měst svolily jsou býti za jedno, načež sadili společnou radu, a Jan Pašek, původce jednoty, stal se prvním primasem spojeného města. Přitom arci neohlíželi se Pražané na to, že bez svolení královského nesluší jim měniti privilegií daných každému městu zvláště, nýbrž právě tak sobě počínali, jakoby žádného pána nad sebou neuznávali, což když jim prošlo, vedlo napotom Paška, jak uvidíme, příliš daleko, až k neposlušnosti a zpouře proti králi.

Jednalo se nyní o to, aby králi Ludvíkovi, ačkoliv byl teprv dvanáct let stár, jako se to již v Uhřích bylo stalo, udělena byla právní léta a on sám panování se ujal. Stavové tomu neodporovali, však pod výminkou, aby král prvé přijel do země a učinil přísahu na práva a svobody zemské, poněvadž při korunování svém, byv ještě dítě, učiniti toho nemohl. Příjezd králův měl však dlouho překážky všelijaké, a protož vladaření úředníků tehdejších, všem stavům čím dál tím více odporné, déle se protáhlo. Kdykoli král posílal do země z Uher žádat stavy o bernu k zapravení potřeb svých, spěčovali se páni a rytíři i tím více města, protože nevěřili úředníkům těm, aby peněz povolených neobrátili jinam než k určenému účelu.

Mezitím opět vyskytovali se v několika stranách zhoubcové zemští stavu šlechtického, spolehající se na strannost úředníků zemských proti stavu městskému; ale města, trvajíce napořád v úzkém spolku, sebrali roku 1520 pole, dobyli a rozbořili několik tvrzí a loupežníky dali popraviti bez ohledu na jich stav zemanský. Z toho se nové různice strhly mezi městy a šlechtou, ano nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev vydal půhon na Pražany a druhá města co na rušitele míru zemského. Města však nestála k soudu zemskému a pan Lev neměl moci je přinutiti, ano sám na ně péči míti musil a jmenovitě v Praze ani ukázati se nesměl.

Ke zmatkům těmto v řízení zemském přišly ještě nové různice o náboženství. V Němcích byl totiž proti katolické církvi povstal Martin Luther, hlásaje nové učení, které nečelilo pouze k opravám nepořádků v církvi, jako někdy kázaní Husova, nýbrž k úplnému odtržení se od Říma a založení církve zvláštní. Ihned vyskytli se hlasatelé nového učení také v Praze a v jiných mí-

stech království Českého, dílem cizí dílem domácí. Tu mnozí z utrakvistů, rozmrzeni nad beznadějností svého dosadního řádu, kdež ani úplné samostatnosti se nemohli dodělati ani smíření dosáhnouti s církví římskou, spatřovati počali v novém učení cestu k vybavení se z posavadních nesnází o stvrzení kompaktát papežem. I stalo se roztržení v straně podobojí, neboť jedni přilnuli ochotně k učení Lutherovu, kdežto jiní, nazývajíce je náboženstvím německým, nepřestali se přidržovati starého řádu. Nejhorlivěji chytali se nové víry němečtí obyvatelé koruny České, a ve Vratislavi, v Jihlavě a v jiných městech slezských a moravských, kdež za krále Jiřího z národního zášti nejvíce se bylo horlilo proti kacířství českému, následovali nyní ochotně kazatelů nového učení, jakožto z Němec přicházejícího, a proti katolickému kněžstvu dály se tam hrubé, násilné výstupy. Takovým odpadáváním Němců strana katolická velice jest seslabena, i tvořila čím dále tím nepatrnější menšinu v zemi.

Roku 1519 byl zemřel císař Maximilian, a po něm nastoupil jak v Němcích tak i v zemích Rakouských vnuk jeho Karel (co císař toho jména V.) král Španělský, k jehož říši náležely v Evropě Sicilie a bohaté země Burgundské, v nově pak objevené Americe rozsáhlé krajiny stříbrem a zlatem oplývající. Ten dosavadní panství Rakouské, zděděné po Maximilianovi, postoupil mladšímu bratru svému Ferdinandovi, zaslíbenému ženichovi kněžny Anny, sestry krále Ludvíka, s kterou on hned po svém nastoupení se dal oddati. Zároveň i král Ludvík slavil zasnoubení své s arcikněžnou Marií, sestrou Ferdinandovou, dle úmluvy učiněné mezi císařem Maximilianem a králem Vladislavem na sjezdu Vídenském svrchu připomenutém.

Konečně roku 1522 přišel král Ludvík do Čech a učinil obvyklou přísahu na práva a svobody zemské, načež také manželka jeho Marie korunována jest na království. Přítomnost jeho dobře působila k upokojení stran, a sněm jednohlasně povolil bernu na částečné zápravení dluhů korunních a na potřebu dvoru králova, jakož i vojenskou pomoc proti Turkům, kteří nedávno se byli zmocnili silné pevnosti Bělehradu, této hradby křesťanstva a klíče k zemi Uherské. Znamenaje pak, že jedna z hlavních překážek lepšího stavu země záleží v soběctví a zištnosti posavadních vladařů, ssadil král všecky nejvyšší úředníky zemské, ustanovil na jich místo jiné a nejvyšším správcem království učinil Karla knížete Minsterberského. Zároveň obnovil radu spojeného většího města Pražského, potvrdiv tím skutkem uzavřenou jednotu, a na místě Paškově učinil primátorem Jana Hlavsu z Liboslavě. Nato, pobyv bezmála rok v Praze, navrátil se král do Uher, kde všecko chystalo se k válce proti Turkům.

Noví úředníci zemští i noví konšelé v Praze byli větším dílem příchylni Lutherovu učení i hleděli mu zjednati volný průchod. V Praze vypovězeni jsou z města kněží, kteří hanlivým kázáním proti novotářům lid bouřili, hájíce starý řád přijímajících podobojí. Potom svolán jest sjezd strany podobojí do Prahy ke dni 25. ledna 1524, jehož usnešením novému učení puštěna volnost, administrátorem pak jmenován farář Týnský Havel Cahera, osobní přítel Lutherův a hlavní rozšiřovatel jeho učení.

V Praze o vládu zápasili dva mužové, z nichž každý měl část měšťanstva na své straně; byl to Jan Pašek z Vratu, původce jednoty města, který těžce nesl své odstrčení od primátorství, a Jan Hlavsa z Liboslavě,

ustanovený od krále na jeho místě, horlivý přítel nového učení Lutherova, které čím dále tím více šířilo se ve všech zemích koruny České. Na to král Ludvík nemile hleděl, poněvadž mu velice záleželo na přízni papežově, od něhož doufal vydatné pomoci proti Turkům Uhersku hrozícím. Proto vystupoval přísně proti luteránství v Uhřích, kamž nové učení též bylo vniklo a mezi všemi stavy přívrženců nacházelo. Vidouce takové smýšlení královo použili ho Pašek i svržení úředníci zemští k svému prospěchu, aby se opět dostali na svá předešlá místa. I spolčili se mezi sebou a spojeným vlivem svým nejprv toho dosáhli, že když 14. března 1524 v nepřítomnosti královĕ Pražané sami obnovovali radu svou, učiněn jest Pašek zase primasem. Ten nemeškal užiti nové moci své ku potření strany svých protivníků, i získal k tomu konci také administrátora Havla Caheru, který toče plášť podle větru z horlivého velebitele Martina Luthera stal se najednou tupitelem jeho učení a jizlivě jal se pronásledovati všecky, kdo se ho přidrželi. Jednoho dne (9. srpna) Pašek pod předstíráním, že luteráni strojili úklady k zavraždění hajitelů staré víry ve městě, dal zatknouti konšely a několik jiných znamenitějších měšťanů, kteří se přídrželi nového učení, a učinil nad nimi soud se stranou svou, kterým, ač jim žádná vina se nedokázala, nicméně vypovězeni jsou z města. Nález ten stvrzen jest od samého krále, jemuž o tom učiněno křivé přednešení od Paška i od samého knížete Karla Minsterberského, který, sám byv s počátku přítelem luteránství, zase od něho se odvrátil. Potom spůsobil Pašek usnešení obce, kterým ustanoveny jsou jiné artikule o víře, nálezům nedávného sjezdu kněžského a stavovského protivné, a každý soused musil přisahati k nim pod vypovězením z města. Tu jsou i mandáty krále

Vladislava proti pikhartům vydané vykládány na luterány, a pod přikrytím víry vypovídal Pašek s pomocí Caherovou jednoho protivníka svého za druhým z Prahy a provozoval nad městem panství násilné.

Po převratu tomto v Praze nedovedli ani noví úředníci zemští zachovati se dlouho ve svých úřadech. Kdežto byli též příchylni novému učení, dal se král sočením na ně pro víru pohnouti, že jim odňal úřady a navrátil je dílem zase předešlým úředníkům. Zdeněk Lev z Rožmitála se stal opět nejvyšším purkrabím Pražským, Jaroslav ze Šternberka nejvyšším komořím zemským a Radislav z Beřkovic nejvyšším písařem. Ti hnedky totéž, co Pašek byl provedl v Praze, jali se jeho příkladem a návodem prováděti v celé zemi. Na sněmě obecném, do Prahy svolaném, dovedli toho všelijakými úskoky i hrozbami, že přes odpor stavů luteránských, kteří měli většinu na sněmě, ale pro spurné chování se knížete Karla Minsterberského a Lva z Rožmitála ve hněvu odjeli ze sněmu, stalo se uzavření, aby vypraveno bylo poselství k legátu papežskému, jenž toho času za příčinou obrany proti Turkům meškal u dvora krále Ludvíka v Budíně, vyjednávat s ním o konečné potvrzení kompaktát, a spolu požádat i krále za přímluvu v té věci. V čele slavného poselství toho byli kníže Karel, Lev z Rožmitála, Pašek z Vratu a oba administrátoři, hořejší i dolejší konsistoře (pod jednou i podobojí). V máji roku 1525 přijelo do Budína a žádalo za slyšení u krále, aby mu přednésti mohlo žádosti země. Na pohled směřovala věc, kterou vyříditi měli, k žádoucímu smíření strany utrakvistické s Římem, ale pravý účel byl ten, aby po dosažení toho katolíci i utrakvisté společnými silami mohli stíhati luterány, že smíření toho vyloučené, co vyznavače náboženství v zemi nedovoleného.

které se nepřítel strojil, bez prodlení přijala. Tu jest tedy z nesmyslné spupnosti panstva uherského dne 29. srpna u Moháče svedena bitva s mocí Turků asi dvanáctkrát silnější. Vojsko křesťanské utrpělo během půl druhé hodiny krvavou úplnou porážku. V nerovném boji tom padlo 20.000 křesťanských bojovníků, a sám král Ludvík, teprv dvacetiletý, zahynul na útěku, utonuv i s koněm v rozbahněném hlubokém potoce, jehož tělo teprv později jest nalezeno.*) Sultán Soliman upřímně litoval jeho smrti, vyjádřiv se, že by raději byl pokořil spupnost Uhrů, nežli o život připravil mladého krále, jenž padl co oběť zrady a chyb od jiných zaviněných.

O králi tom vešlo v přísloví, že u něho všecko bylo před časem: před časem se narodil, před časem nastoupil vládu, před časem dostal vousy, před časem se oženil, před časem ošedivěl, před časem je zachvátila smrt.

Vnitřní poměry doby druhé v ohledu politickém, náboženském a národním.

V průběhu oněch dvou století, jež vyplňuje druhá doba dějin českých, dokonána jest v životě národů evropských změna tak důkladná, že zjinačené tím poměry veřejné i sociální tvoří charakteristickou známku věku nového, vyvinuvšího se z tak zvaného středověku. Hlavní momenty změny této působily obzvláště v Čechách záhy s takovou mocí, že nastalé tím hnutí zasáhlo do nejvnitřnějších útrob národu a celou podstatou jeho násilně zatřáslo. Ruch ten působil v trojím směru: ke zrušení systemu feudálního novým uměním válečným, které se

*) Viz Tomkovy *Děje království Českého* vydání druhé a třetí.

vyvinulo následkem vynalezení střelného prachu; ke zlomení nadvlády církevní hierachie opravou náboženskou, a k samostatnému vývinu národností emancipováním se od samospasitelné latiny. V každé z těchto snah předcházel národ Český ostatní národy evropské na cestě všeobecného pokroku, ano dílem tak velice předstihl svůj čas, že prospěchy, jakých v sobě dosáhl, nemohly rozšířiti se na jiné národy k tomu nedospělé, čímž ovoce tak významných a tuhých, ale osamotnělých bojů zase jest zmařeno. Tak úloha, poraziti systém feudální řádně zřízenou mocí vojenskou, v kterou se u Čechů byl uvázal *lid*, dlouho vítězně prospívaje, nalezla nešťastný konec u Lipan, a teprv o století později provedli ji *panovníci*, ovšem že s výsledkem pro národy mnohem méně příznivým,*) než jakým bylo by provázeno bývalo vítězství lidu. Tak i reformace náboženská, ku kteréž bylo heslo dáno z Čech, nemohla proraziti, dokud jen jediný národ Český stál proti světovládné moci stolice Římské, a v Čechách samých zakrněla tak dalece, že v době všestranného odporu proti Římu šla za heslem z ciziny daným. Na jediném poli národnosti prospíval národ Český zdárně a postupoval ku předu bez kroku zpátečního. Bylať tato snaha společna všem národům evropským, probírajícím se z dlouhého sna k vlastnímu osobnímu životu, k čemuž vydatně napomáhal nově vynalezený knihotisk. Vedle těchto tří hlavních směrů, jimiž se nesl všeobecný pokrok té doby ku konečnému proměnění tvářnosti Evropy, spatřuje se ještě jiný ve vědeckých a uměleckých snahách, vycházejících hlavně z Italie a Francie, které 14. a 15. století činily předchůdcem skvělého věku květoucího humanismu a mo-

*) Totiž zavedením do státu absolutismu.

derního umění výtvarného. I v tom ohledu národ Český nejenom že nezůstal pozadu za ostatními národy evropskými, ale na mnoze je předstihl. Husitské války sice, nejsouce příznivy uměním míru, učinily v tom násilnou přestávku, ano zahladily dočista mnohé vzácné památky české vzdělanosti; ale jak mile bouře se utišily, vrátila se i obliba ve vědě a pěkném umění, kteréž obojí na sklonku doby té zdárně pěstováno.

Co se týče vnitřních poměrů *politických*, dokonáno jest v této době přísné rozdělení národu na rozličné stavy. Prvotní demokratická rovnost byla sice již záhy začala ustupovati rozdílům, jaké s sebou přinášely nerovné rozdělení statků a výhody poskytované od panovníků těm osobám, které se jim přikazovaly k službě, z čehož obého, jak na svém místě jsme viděli, vyvinovala se ponenáhlu dědičná šlechta, která výhradně sobě jala se osobovati veškerá práva politická. Tím rozdělen jest národ Český na dvě části: menšinu politicky oprávněnou a velikou většinu politicky neoprávněnou, čili jinými slovy na *šlechtu* a *lid*, kterýžto poslední čím dále tím více i v právech svých soukromých jest ztenčován, až se ku konci doby této octnul i v osobní nevolnosti.

Takový stav věcí byl ale, pokud župní zřízení v platnosti své trvalo, pouze faktický a nikoli právní; takovýmto stal se teprv, když německá soustava feudální opanovavši župám staročeským na dobro konec učinila. Kterak soustava župní protrhována nejprv udělením zvláštním výsad duchovenstvu, pak udělováním podobných svobod i bohatějším pánům — jmenovitě následkem vždy více se rozšiřující soustavy feudální, kdežto držitelé manských statků vstupovali ve zvláštní osobní svazek s panovníky jakožto svými lenními pány, — neméně samovolným se vytahováním mocnější šlechty z pravomocnosti žup, dále

vznikáním stavu třetího mezi šlechtou a lidem, totiž měst vysazovaných o zvláštním právu, konečně i vysazováním nových vesnic o právu cizím, to vše od nás vypravováno na svém místě. Nevyhnutelný následek toho byl konečný úpadek župního zřízení za Karla, který pravomocnost nad lidem obecným, pokud ještě župám zbývala, přenesl na držitele zemských statků jakožto *patrimoniální pravomocnost* vrchností, zrušenou teprv za naší doby. Rozdělení na župy ustoupilo pak novému rozdělení na kraje.

Za Karla stál feudalismus v Čechách v nejvyšším svém květu, když znamenité množství zemských statků stalo se bylo lénem koruny dílem tím, že propůjčeny byly od králů za konané služby pod závazkem manským, dílem i tím, že držitelové jich pro dosažení zvláštních výhod sami dobrovolně je podali v léno panovníkům. Prvnějším způsobem arciť znamenitě ubylo statků korunních, ale za to měl král k osobní službě své pohotově velikou brannou moc manů svých, kteréž panovník tak rázný jako byl Karel uměl výborně použiti ku povznešení moci královské. Tato nebyla nikdy větší jako za Karla, který moudře šetře formy ústavní vládl téměř libovolně, ač nikoli svéhlavě, uměje ustupovati v čas, kde viděl proti sobě odpor nesnadno překonatelný.*) Uměltě pak, jak jsme viděli, používati Karel neobmezené skoro královské moci své ku blahu a svrchovanému zvelebení země, jakož neméně k vnitřnímu upevnění státu, jenž pod ním ponejprv se objevuje v jednotě celistvé co *koruna Česká.*

Ale již za jeho nástupce slabého Václava poměr ten v opak se obrátil, a titéž velmožové, kteří byli ochotnými sluhy jeho otce, obraceli svou moc ve zpouře proti synu,

---

*) Důkazem toho jest Majestas Carolina, od něho vydaná, ale zas odvolaná.

nemajícímu dostatečné rázností, aby držel na uzdě jejich spupnost. I klesla tudíž hluboko moc královská, a v následujících na to bouřích klesala vždy více, an naproti tomu vzrůstala moc šlechty, ještě více obohacené rozzastavením jí od Sigmunda korunních statků a rozchváceným od ní zbožím církevním, až po vítězství u Lipan nad stranou demokratickou dosáhla nejvyššího stupně. Od těch dob, zvláště pak za nezletilosti krále Ladislava, počínali pánové zemští vládnouti na svých statcích jako malí samostatní mocnářové, svrchovanost královu leda jen dle jména uznávajíce, poddané pak své utiskujíce a nová břemena na ně uvalujíce, proti čemuž nebylo lze ubohým dovolávati se spravedlnosti, když dílem soudové nešli, dílem výkonné moci scházelo síly ku provádění jejich nálezů. Byla to doba kvetoucího v Čechách pěstního práva, proti kteréž nepleše nevalně prospívalo zřizování krajských hejtmanů, sjezdů a landfridů. Teprv Jiří z Poděbrad, stav se správcem zemským, učinil přítrž těmto neřádům, po svém pak dosednutí na trůn všemožně usiloval o nové povznešení královské moci. Avšak odpor Říma proti němu nedovolil mu úplně provésti jeho úmysl čelící ku blahu země; po jeho smrti pak pod ničemnými Jagelovci byl úpadek moci královské úplný.

Politická moc byla při stavech k tomu oprávněných, kteří ji vykonávali na sněmích, pokud se týkalo odporu proti králi, jednosvorně, v jiných věcech ale spolu se svářili, vyšší nad nižšími chtíce převládati. Tak nejprv pánové s rytíři, pak šlechta pospolu s měšťany hádali se o práva, jaká mají náležeti každému stavu, až i krvavé srážky z toho povstávaly. Spory tyto málem celé století trvaly, než urovnány jsou konečně v ten spůsob, že každému ze stavů privilegovaných určitě vymezen obor jeho práv, což ustáleno psaným zákonem, tak

zvaným *zřízením zemským*. Od těch dob stav panský, stav vládycký čili rytířský (tak zvaní stavové vyšší) a stav městský přísně jsou od sebe odděleni. Moc výkonná čili skutečná vláda byla v rukou nejvyšších úředníků zemských (povstalých ze starodávného ústavu kmetů zemských), kteří v nepřítomnosti krále provozovali ji co jeho náměstkové čili místodržící, jsouce vybíráni velikou převahou z nejpřednějších rodů panských. Ti za hluboké skleslosti moci královské vládli v zemi nejinak, než jakoby nad sebou žádného vyššího neměli, vzdorujíce rozkazům královým a všelikou moc svou úřední obracujíce, právem i neprávem, ve prospěch svůj osobní i stavu svého. Tak stalo se, že za panování Ludvíkova Čechy uplně se podobaly republice aristokratické, kde král byl pouhou loutkou a veliká většina národu na milost vydána spupné menšině privilegované.

Na poli *církevním* Čechové v této době, jak od nás obšírně vypravováno, stáli v čele snah usilujících o reformu církve v hlavě i v údech, a v bojích o to nastalých duch náboženský pronikal celý národ v takové míře, že tím onen věk obzvláštní barvitosti nabývá. Čtení písma svatého zobecnělo ve všech třídách, a volné jeho vykládání dávalo původ všelijakým blouznivým sektám. Veliká většina národu přijetím kalicha odchýlila se od obecné církve Římské, ale že nepřestala k ní obraceti zření, marně se domáhajíc nemožného smíření, nedospěla k pevné organisaci samostatné zvláštní církve, nýbrž polovičatostí takovou octla se v bahně zmalátnělosti, a teprva přilnutím k luteránství nabyla svěžejšího ducha a nové síly. Jen malá rozhodnější část, která na dobro se odřekla Říma, dovedla v *jednotě bratrské* vésti život samostatný a prospívati zdárně vzdor všemu pronásledování od katolíků i utrakvistů. Při těchto proměnách

náboženských duchovenstvo katolické, ač větší část vysokého panstva byla věrna zůstala staré víře, zbaveno jsouc statků svých a postrádajíc hlavy (neboť od smrti Kunráta z Vechty zůstávala stolice Pražského arcibiskupství neobsazena) hluboce kleslo u vážnosti a přestalo míti všelikou platnost ve správách veřejných. Tak i církevní poměry v Čechách ku konci této doby poskytovaly týž neutěšený obraz jako poměry politické.

Jinak bylo s principem *národnosti*, který během doby této slavil úplné vítězství nad vetřelým živlem cizím. Viděli jsme, kterak živel německý, pěstovaný na dvorech králů Přemyslovců, jichž příkladem řídily se nejvyšší vrstvy národu, a uváděný do měst od nich zakládaných, během času na ujmu národnosti české velice se byl rozšířil. Po vymření panovnického rodu Přemyslovců ještě jiné okolnosti přičinily se k jeho posile. Kdežto jádro národu nepřestalo nikdy býti slovanské, jmenovitě obecný lid a šlechta (kterážto poslední, třeba se z mody dosti po cizích národech opičila, v těch časech ještě nikoli nezapírala cit národnosti své), byla hlavním sídlem němectví města, a mezi nimi na prvním místě Praha.*) Povolávání německých knížat na trůn, pak sestředění nejvyšších úřadů říše Německé v Praze za časů Karlových, konečně i založení vysokého učení Pražského, pod jehož svobod záštitou množství cizinců, netoliko studentů nýbrž i jiného lidu se tu usazovalo, rozmnožilo počet obyvatelstva německého v Praze tak velice, že v obecní správě i při soudech němčina vrch měla.**) Taktéž bylo, jak známo, na vysokých školách.

---

*) Odkazujeme tuto na pojednání prof. V. V. Tomka: „Česká a německá národnost v Praze až do začátku 15. století“ v Musejníku na rok 1845.

**) Roku 1341 němečtí radní v Praze s povolením krále první práva městská v *německém jazyku* navrhli.

Král Jan, cizozemec, o němž pověst šla, že Čechy chce ze země vyhnati a ji Němci osaditi, i úřady zemské cizozemcům svěřoval, čímž němčina velmi v zemi se plodila, až pak stavové tomu odpor položili a on úřady rozenými Čechy obsaditi musil. I za Karla uznáno za potřebné, aby král připověď otce svého strany usazování na úřady rozených Čechů obnovil. Též za tohoto panovníka, který Čechy na nejvyšší stupeň materiálního blaha pozvedl, němčina co do veřejné platnosti přednost měla nad češtinou: vydalť Karel za vlády své vedle obyčejných latinských také mnohé listy německé, českého však ani jednoho. Ani o jeho nástupci Václavu IV., za něhož dlouho chystaný boj protivných sobě národností vypukl, nelze říci, žeby češtině zvláště byl přál; podporovalť on národní stranu jedině proto, že Němci přidrželi se papeže, s nímž on ve sporu byl.

Proti takovému šíření se němčiny v Čechách, s kterouž jednak přicházely do země nové, prv neznámé necnosti, jako hra v kostky a nestřídmost v pití, jednak i duch národu vždy více od své prostoty tratil (čehož nejlepší důkaz jest ten, že starodávný ušlechtilý způsob národního básnění českého pomalu docela v zapomenutí přišel a na jeho místo prázdné klinkání rýmů dle vzorů německých nastoupilo), neopomíjeli vystupovati mužové duchem vlasteneckým nadšení, jako jmenovitě *Dalimil*, horlivý přítel svého národu, jehož dějiny sepsal v rýmované kronice. Nemalý vliv na probouzejícího ducha národnosti mělo i samo učení Pražské, neboť jím rozšiřovala se v lidu vyšší vzdělanost a osvěta, která lidem hlavy otvírala, že počali přemýšleti o mnohých věcech, kterých sobě dříve nevšímali. Tu počali Čechové i mateřského jazyka svého pilnější býti a jej též do veřejného jednání na místě posavad užívané latiny uváděti.

Když se nový sněm sešel, opakovala se předešlá hra, jednání s císařem protahovalo se opět bez naděje prospěšného ukončení, až konečně odkazoval celou věc na kurfiršty říše Německé. Tu stavy protestantské přešla trpělivost, a kdežto se již jednalo o samostatnost koruny České, která tím spůsobem měla podřízena býti cizí vrchní moci, tím spíše odhodlali se ku poslednímu prostředku — brannému odporu k hájení svého náboženství čili tak zvané defensí. Zřídivše ze sebe výbor 30 direktorů jali se rozpisovati daně a najímati vojsko, nad nímž ustanovili za vůdce Jindřicha Matiáše hraběte z Thurnu, Linharta z Felsu a Jana mladšího z Bubna. K odporu tomu přidali se také stavové slezští, zavřevše spolek s Čechy na vzájemnou pomoc.

Tu musil císař, po marném prostředkování poslů saských, svoliti úplně k žádosti stavů i podepsal 9. července majestát na svobodu náboženství, jímž konfese česká byla stvrzena, konsistoř i universita stavům evangelickým odevzdána, a povoleno, aby k řízení obou, jakož i k dohlížení nad zachováváním svobod těchto ustanovili zvláštní dozorce čili defensory. Když majestát ten podepsati měl dle úřední povinnosti své též nejvyšší kancléř Zdeněk Popel z Lobkovic, odepřel tomu, pravě že mu to svědomí jeho zabraňuje, pročež na jeho místě podepsal se nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka. Našto zvláštní smlouvou mezi oběma náboženskýma stranama, pod jednou totiž a pod obojí, ustanoven byl spůsob, jak se napotom jedna ke druhé měla chovati. Smlouvou tou byl jmenovitě ustanoven poměr vrchností k jich poddaným, kteříž by byli jiného náboženství, tak aby též tito úplné svobody víry užívali. Mezi bratřími a ostatní stranou pod obojí stala se nyní dokonalá jednota netoliko ve vyznání víry, nýbrž i v nejvyšším duchovním úřadě,

tak totiž, že konsistoř měli odtud společnou, nad níž administrator býval vyznání evangelického a senior z jednoty bratrské. Naposledy podepsal císař též amnestii, v nížto se zavazoval, že tu nařízenou od stavů pod obojích direkcí a defensí žádnému v ní účastnému ve zlém zpomínati aniž proto mstíti se nebude. Na tu amnestii podpisovali se též stavové katoličtí, jediné nejvyšší kancléř, Slavata a Martinic podepsati se nechtěli. Tu učiněna jest proti nim protestace od stavů podobojích, ve které ustanoveno, kdyby budoucně *kdokoliv* proti majestátu se čeho dopustil, aby k těm, kteří se na amnestii podepsati nechtěli, jako k nepřátelům svornosti a pokoje hleděno bylo. Tak jsou všickni tři vyloučeni z počtu dvanácti smírných soudců pod jednou, kteří podle narovnání, mezi oběma stranami učiněného, v případu jejich neshody spolu s dvanácti osobami pod obojí takovou při rozhodovati měli. — Též Slezané ze svého spolku s Čechy těžili, neboť i jim musil císař vydati podobný majestát a ještě k jiné jejich žádosti svoliti, aby totiž na budoucí časy žádná osoba duchovní více za nejvyššího hejtmana ve Slezsku ustanovována nebyla. Teprv když toto všecko císař vyplnil, upustili stavové protestantští od defense a rozpustili najaté vojsko své, načež přikročeno jest k ostatnímu sněmovnímu jednání. Mezitím voleni jsou defensoři a nová konsistoř, jejímž administratorem se stal kněz Eliáš Šud ze Semanína, farář Týnský, který, předtím starý kompaktatista, nedávno teprv se byl přidal k učení evangelickému.

Císař Rudolf velmi těžce nesl ztrátu zemí Matiášovi postoupených, i nepřestal na to pomýšleti, kterak by je zase nazpět obdržeti mohl. K tomu konci vzal útočiště své ku prostředkování říšských knížat, z nichž přednější k sobě do Prahy pozval, kamž i Matiáš vypravil

své posly. Když však tu nedocíleno ničeho jiného, nežli že král Matiáš slíbil se pokořiti svému bratru a uznati jej za svého lenního pána, sáhl císař k jinému prostředku. V posledním čase získal byl sobě důvěru jeho arcikníže Leopold, mladší bratr arciknížete Ferdinanda Štyrského, jenž se nebyl účastnil sjezdu arciknížat roku 1606 ve Vídni, na kterém od nich zvolen byl Matiáš za hlavu domu Rakouského. Leopold byl mladík smělé a hrdé mysli, a jakkoliv ustanoven k stavu duchovnímu byl záhy obdržel dvoje biskupství, Pasovské a Štrasburské, však na kněžství posud nejsa vysvěcen zabažil po panství a k tomu cíli chtěl kořistiti ze zmatků panujících. S ním vešel císař — ve srozumění se stranou španělsko-jesuitskou, s arciknížetem Karlem, jiným bratrem Leopoldovým, který byl biskupem ve Vratislavi, a jinými ještě knížaty — ve smlouvu takovou, dle které měl Leopold předně stavy české mocí vojenskou pokořiti, majestát zrušiti, na původech jeho pomstu vzíti, přinutit stavy, aby jej uznali za budoucího krále, a potom táhnouti s rozmnoženou silou proti Matiášovi a odejmouti mu jeho země. Leopold sbíral k tomu cíli vojsko blíž pomezí českého v biskupství svém Pasovském pod záminkou války o uprázdněné vévodství Julišsko-Klevské na Rýně, ku které se strojilo toho času mezi několika knížaty německými, osobujícími sobě k němu právo dědičného nápadu. Že však vojsko toto přes potřebu dlouho prodlévalo na svém stanovišti, kde bylo sebráno, hrozíc nebezpečenstvím sousedním zemím, tedy Matiáš nechtěl podepsati mírné narovnání v Praze umluvené, pokud by vojsko to nebylo rozpuštěno. Císař Rudolf, při jehož dvoře se arcikníže Leopold zdržoval, vydal sice rozkaz, aby se vojsko pasovské rozešlo, ale navzdor tomu vtrhl s ním v síle 12.000 mužů vůdce jeho Vavřinec Ramée, předstíraje nevyplacení mzdy, ku konci

roku 1610 do Horních Rakous, kterouž zem zloupil od jednoho konce ke druhému. Odtud pak v lednu 1611 obrátil se Ramée s vojskem svým nenadále do Čech, dobyl Budějovic, Krumlova, Písku, Tábora, Berouna i jiných měst dílem lstí dílem násilím, a konečně přiblíživ se až ku Praze položil se na Bílé Hoře.

Stavové evangeličtí, jakmile se roznesla pověst o nepřátelském vpádu cizího vojska do země, sjeli se ihned do Prahy a sebrali něco lidu k obraně. Na jejich dotazy u císaře, co se s vojskem tím obmýšlí, nařízeno Pasovským na oko, aby se ze země vzdálili; ale ti místo uposlechnutí učinili nenadálý útok na Malou stranu a vedrali se do města. Postavil se sice proti nim hrabě Thurn s některým lidem stavovským, ale neodolav přemoci a sám byv do ruky raněn ustoupiti musil. Pasovští za stavovskými přes most se hnali, a ve zmatku tom některé sto jich až do Starého města vskočilo, ale za těmi ihned brána mostská jest zavřena a všickni od měšťanů a vojska stavovského pobiti. Tu jest celé Staré i Nové město zbouřeno, a když proskakovalo mezi lidem, že někteří z Pasovských po klášteřích se skrývají, luza Pražská ve vzteklosti své udeřila na kláštery Emauzský, Karlovský a františkánský u Marie Sněžné, kteréž vybila, kostely oloupila a mnichy povraždila. Pak chtěla se vrhnouti na klášter minoritský u sv. Jakuba, ale ten ochránili řezníci, načež rozkacené zástupy obořily se na klášter sv. Anežky, kdež rovněž ukrutně řádily. Pak chtěli udeřiti na jesuity, tu ale stavovské vojsko proti nim se postavilo a další krvavé výstupky zamezilo.

Nyní císař, domnívaje se již míti vítězství pojištěné, žádal na stavech, aby Pasovské pustili do Starého i Nového města, i aby učinili přísahu, že chtí spolu s lidem pasovským sloužiti císaři proti každému jeho odpůrci,

což když stavové odepřeli, císař na Letních (nynější Belvedere) děla proti Starému městu postaviti dal. Tu stavové poselství vypravili k Matiášovi, aby je přišel ochránit proti násilí jim činěnému, též do Moravy psali o pomoc, v Čechách pak vypsali veřejnou hotovost k ochraně království. Ze všech krajů od Pasovských neobsazených sbíral se branný lid ve valném počtu ku Praze, tak že nyní stavové samí se své strany žádali, aby vojsko pasovské ze země se vyklidilo a učiněné škody nahradilo. Když pak přibylo do Prahy i 8000 Uhrů od Matiáše poslaných, toho Pasovští, byvše také již dříve u Velvar od Litoměřických poraženi, uleknuvše se i s arciknížetem Leopoldem tajně času nočního (11. března) z Malé strany odtáhli. Ale stavové kázali je stíhati vojskem svým, kteréž pod vůdcem svým Lukášem Trnavským u Hlubočic je dohonivši na ně udeřilo a na 2000 těch nezvaných hostů pobilo. Poražení Pasovští utíkali k Budějovicům, kdež jenom krátko na zotavení pobyvše pryč ze země vyšli.

Císař Rudolf byl nyní zanechán svému osudu. Stavové evangeličtí, tolikerou zkušeností poučeni, nechtěli déle míti panovníka, který byl nevolnou hříčkou v rukou jejich protivníků a na jehož slovo nebylo spolehnutí. Hned po odtáhnutí Pasovských vešel hrabě Thurn s vojskem stavovským na Malou stranu, osadil hrad a samého císaře dal pod stráž, aby nemohl, jak se stavové obávali, ujeti ze země. Mezitím přijel Matiáš a byl s velikou slávou uveden do Prahy. Tu jest císař Rudolf přinucen poděkovati se a postoupiti Matiášovi též ostatní země, které ještě držel, totiž Čechy, Slezsko a Lužici, tak že mu nezůstalo nic než toliko holé důstojenství císařské. Matiáš přijat jest od stavů českých za krále a s velikou radostí všeho lidu korunován, potvrdiv dříve zemi všecky její svobody.

Dříve než minul rok potom, císař Rudolf, jemuž bylo sídlo na hradě Pražském vyhraženo, zemřel hořem v 60. roce svého věku (20. ledna 1612), a Matiáš došel také zvolení na císařství Německé, na kteréž korunován jest ve Frankfurtě.

Matiáš.

Stav věcí za nového panovníka. — Obnovená válka s Turkem. — Sjezd všech zemí mocnářství Rakouského. — Sněm Pražský roku 1615. — Matiáš přijme za dědice Ferdinanda Štyrského. — Ferdinand na království korunován. — Matiáš přesídlí do Vídně. — Spor o kostely Broumovský a Hrobský. — Sjezd stavů v Karolíně. Psaní císařské. Vyhození oknem místodržitelů. — Zpoura stavovská. — Začátek války. — Matiáš zemře.

Povážíme-li, že neschopnost Rudolfova k vládě s veliké části přičítati se musí jeho duševní chorobě, a srovnáme-li s panováním jeho nástupce Matiáše, musíme pravdě dáti svědectví, že tento nebyl panovník o mnoho schopnější. Samostatnosti jmenovitě neměl o nic více nežli bratr jeho Rudolf, a jisto jest, že povstání jeho proti císaři nevyšlo tak z vlastní jeho vůle k hájení zájmů domu Habsburského, jako spíše z podněcování jej ctižádostivých rádců, kteří z jeho povznešení chtěli kořistiti ve svůj prospěch. Po svém pak nastoupení brzo dal se opanovati touž stranou španělsko-jesuitskou, proti jejímuž odporu byl zbavil Rudolfa trůnu, a stavové evangeličtí brzo seznali, kterak se mýlili ve své naději, že za panování Matiášova dostane se jim většího vlivu na vládu. K nejvyšším úřadům zemským dostaly se nyní

skutečně některé z přednějších osob pod obojí (jmenovitě hrabě Jindřich Mates Thurn obdržel výnosné místo purkrabí Karlštýnského), ale schopnosti jejich nepostačovaly ku přemožení vlivu zchytralých jejich protivníků, v jichžto čele stál jako předtím nejvyšší kancléř Zdeněk Popel z Lobkovic. Matiáš, když nepotřeboval více pomoci protestantů k dosažení svých záměrů, dal se snadno přesvědčiti, že oni jsou hlavní překážkou pohodlného provozování panství bez ohledu na zřízení zemské a starodávní svobody národu. Neminul tedy dlouhý čas, a předešlá politika dvoru proti straně evangelické vstoupila do předešlých kolejí.

Aby se našla příčina k zrušení nepohodlného majestátu Rudolfova, na kterýž i Matiáš musil přisáhati při svém korunování, dráždili náčelníci strany jesuitské defensory a jiné stavy pod obojí novými výstupky proti svobodě náboženství, hledíce je popuditi k nezákonným skutkům, pro kteréž by mohli trestáni býti ztracením svobod nově stvrzených.*) Tak počal opat Broumovský, Wolfgang Selender, překážeti protestantům ve městě svém Broumově v provozování jich náboženství; arcibiskup Jan Lohelius vyhnal z městečka Hrobu protestantské kazatele; jiní jinak o podobné protržení majestátu se pokoušeli. Též v ostatních zemích Matiášových o nic lépe se nedálo, tak-že všude měli protestanti stejné stížnosti proti vládě. Což divu tedy, že se nespokojenci všech zemí spolu dorozumívali, jakož jmenovitě náčelníci stavů českých měli stálé srozumění s předními osobami mezi stavy uherskými a rakouskými. Ano nedosti na tom, nýbrž i za hranicemi vyhledávali posily ve spolku s knížaty cizími, s nimi buď v náboženství se srovnáva-

*) Tomek: Děje království Českého, 2. vydání.

jícími anebo domu Rakouskému nepřátelskými. Zvláště důvěrné dopisování měli protestanti s knížaty jednoty evangelické v Němcích, která se té doby utvořila byla k ochraně jich náboženství pod náčelnictvím kurfiršta Falckého, v čemž dělal prostředníka kníže Kristian Anhaltský. Odtud, jakož i od Holandska a Savojska, válčících již delší čas se španělskou větví rodu Habsburského, přicházelo jim dostatečného podnětu a povzbuzení, kterýmž tužili se ve svém odporu a čím dále tím větší odvahy nabývali.

Roku 1612 odbýván jest v Brně sněm stavů moravských, na němž obnoven jest svazek markrabství toho s korunou Českou, s vyhražením však úplné samosprávy, o jejíž zachování hlavně Karel ze Žerotína pečliv byl.

V tom čase začaly opět poměry k Turecku býti pochybné, ale když Matiáš za tou příčinou žádal od zemí novou pomoc na penězích i na lidech, stavové nespokojení odepřeli ji, ano vyjádřili přání, aby císař svolal všecky ke společnému sjezdu. Tento sjezd všech zemí rakouských, který jim měl posloužiti ke zřízení stálého spolku mezi sebou proti vládě, odbýván jest skutečně roku 1614 v Linci; ale když císař nedopustil, aby se na něm jednalo ještě o něčem jiném nežli o válce turecké, minul bez prospěchu pro obě strany, neboť shromáždění stavové nepovolili žádné pomoci, ba poslanci z Čech ani žádného plnomocenství neměli.

Rok nato držán sněm generální České koruny v Praze, který ve mnohém ohledu byl pamětihodný. I zde jednáno o pomoc proti Turku, pak o spolek obranný stavů českých se stavy ostatních zemí ke koruně náležejících; ale ani v jedné ani v druhé věci nic nevyřízeno, jednak pro neochotnost stavů k vládě, jednak

pro žárlivost zemí mezi sebou, z nichžto žádná nechtěla sobě nic zadati, bojíc se o skrácení svých práv a svobod.

Velevýznamný jest přísný nález o jazyku českém na témž sněmě k jeho ochraně učiněný, z čehož jasně se vidí, jak němčina v těch dobách do země se vtírala. Snešením sněmu od krále potvrzeným bylo totiž ustanoveno, aby na budoucí časy nikdo, jenž by jazyka českého mocen nebyl, za obyvatele*) království přijat nebyl; kdyby pak některý cizozemec, naučiv se prvé jazyku českému, práva k usazení se v zemi dosáhl, nicméně takový i děti jeho že nemají schopni býti k žádnému veřejnému úřadu, než teprv vnukové jeho. Též o školách a farách, aby k nim Němci dosazováni nebyli, jest ustanoveno. Dále, kdo by, jsa mocen českého jazyka, v rozmlouvání s jinými na potupu celého národu užívati jeho nechtěl, takový aby v zemi trpěn nebyl, nýbrž v půl letě se ven vystěhoval, do té pak doby aby co rušitel všeobecného dobra žádných svobod ostatních obyvatelů účasten nebyl. Též zapovězeny jsou všecky tak zvané německé osady v některých městech, a kdo by přece k takovým se hlásil, aby týmž spůsobem trestán byl.

Jiný pamětihodný skutek toho sněmu bylo pohnání před zemský soud pana Václava Vchynského ze Vchynic za to, že roku 1608 vzal od Matiáše, tehdáž jen krále Uherského, zápis na panství Chlumecké a Kolínské, kteréž jemu tento darovati slíbil, jestli mu ke koruně České pomůže. Když pak král Matiáš roku 1611 na království České jest korunován, Václav Vchynský za

*) Právo obyvatelské čili inkolát, tolik co právo zakupovati zemské statky.

své k tomu se přičiněni, které však doposavad není dostatečně vyjasněno, zmíněná panství skutečně od něho darem obdržel. Takový čin stavové Vchynskému za zradu zemskou pokládali, táhnouce se na artikul zřízení zemského takto znějící: „Kdož by chtěl někomu k království tomuto dopomoci, prvé nežli by král z obecné vůle stavův volen byl, aby takový čest, hrdlo i statek ztratil," a k soudu jej pohnali. Soud zemský nalezl Vchynského vinným, a když tento stavům na milost a nemilost se poddal, vyřknuto nad ním, že má do smrti věsněm zůstati na zámku Kladském, panství Chlumecké a Kolínské jest mu odňato, strany pak propadení cti a hrdla, to obé při vůli a moci stavů zůstaveno a na sněm nejprv příští odloženo. Nato jest Vchynský bez průtahu na místo vězení svého odvezen. Takové ponížení musil si král Matiáš dát líbiti, nemaje moci odvrátiti zasloužený trest od Vchynského.*)

Matiáš, vstoupiv teprva v 55. roce svého věku (1611) v manželství s Annou, dcerou druhdy arciknížete Ferdinanda Tyrolského, byl posud bezdětek, a nástupnictví po něm bylo by připadalo na dva bratry jeho, Maximiliana a Albrechta, kteří také byli bez životních dědiců, ba onen jako mistr řádu Německého ani ženat nebyl. Oba byli tedy nakloněni, postoupiti práva svého nejbližšímu dědici po sobě, arciknížeti Ferdinandovi Štyrskému. Ten, chtěje ujíti možným těžkostem po smrti Matiášově, dožadoval se jeho, aby jej dle obyčeje předešlých panovníků ještě za živobytí svého dal korunovati v Čechách i v Uhřích, k čemuž Matiáš i svolil.

*) O dalších zajímavých osudech tohoto na obou ramenou nosivšího dobrodruha viz v Časopise musejním na rok 1845: „Příspěvek k historii české sedmnáctého století od J. B. Malého."

Na sněmě r. 1617 učinil dle obyčeje žádost ke stavům českým, aby Ferdinanda přijali za budoucího krále. Ferdinand byl vychovanec jesuitův a miláček jejich strany, neboť byl horlivost svou pro katolické náboženství osvědčil dostatečně hned po nastoupení panství ve Štyrsku, kdež protestantství, jak svrchu zmíněno, vykořenil krutými prostředky a konečným vypovězením ze země všech, kdož nechtěli navrátiti se k víře katolické. V tím větší nenávisti měli jej stavové evangeličtí, kteří proti jeho přijetí za krále odpor zvedli. Řečníkem jejich na sněmě byl Jindřich Matiáš hrabě z Thurnu, častěji jmenovaný, který nechtěl, aby v té věci Čechové jednostranně rozhodovali, nýbrž aby k tomu konci svolán byl sněm generální všech zemí koruny České. Že ale mnozí z evangelických stavů dali se od strany druhé přemluviti, návrh Thurnův neprošel a Ferdinand jest přijat za krále a korunován, učiniv dříve obyčejnou přísahu zemi a slíbiv, že za živobytí Matiášova nikterak nebude se vkládati do záležitostí vlády. Po odbytí největší této starosti své odstěhoval se Matiáš s celým dvorem a se všemi poklady do Vídně, zanechav v Čechách deset místodržících, z nichž bylo sedm katolíků a jenom tři ze strany podobojí. Opatření toto vším právem vytýkáno bylo Matiášovi za chybu politickou a tvrzeno, že by mnohem lépe byl učinil, ustanoviv na svém místě některého z arciknížat, který by snáze byl udržel pokoj v zemi nežli takové místodržitelstvo, jehož většina členů stála proti většině národu. Na všechen spůsob bylo zlým znamením, že mezi místodržícími nacházeli se známí tři nejurputnější nepřátelé evangelíků, Zdeněk Popel z Lobkovic, Vilém Slavata a Jaroslav z Martinic.

Thurn pak pocítil nemilosti Matiášovy za to, že byl proti přijetí Ferdinanda, ztrátou výnosného úřadu pur-

hrabí Karlštýnského, který udělen jest nepříteli jeho Vilému Slavatovi, jemu pak vyšší sice ale méně výnosný úřad nejvyššího sudí dvorského. Tím ke sporům politickým a náboženským přistoupil podnět nový — osobní msty, jenž nemálo přičinil se k uspíšenému vypuknutí bouře, která tak dlouho se připravovala.

Slušno jest se diviti, kterak se státi mohlo, že stavové evangeličtí, tvoříce tak velikou většinu na sněmě, bez velikých obtíží svolili ku přijetí za krále nenáviděného Ferdinanda, zjevného nepřítele všech nekatolíků. Odmítnutím jej nebyli by se sic evangelíci uvarovali boje o bytí neb nebytí, který byl v oněch okolnostech nevyhnutelný, ano spíše dříve by byl vypukl: ale věc jejich byla by před světem v čistějším světle se objevila, když by podstoupený boj byl měl barvu pouhé nucené obrany proti nastávajícímu útoku na práva a svobody zemské, nežli když později mohl, ne docela bez pravdy, vykládán býti od protivníků co pošlý z osobního zášti a ze msty. Na všechen způsob podává přijetí Ferdinanda Štyrského nepopíratelný důkaz o nedostatečné organisaci strany pod obojí, bez jaké ani největší většiny nedocházejí vítězství, a která u protivníků jejich, strany jesuitské, byla u vysokém stupni dokonalá.

Ještě před odjezdem císařovým z Prahy přednesli mu defensorové mnohé stížnosti na útisky, které se dály nekatolíkům, dostaly však nemilostivou odpověď. Zatím ke stížnostem takovým zavdáváno čím dále tím více příčin. Protestantští obyvatelé dvou pomezních německých měst, Broumova a Hrobu, měli, jak svrchu již podotknuto, od dávna rozepři s vrchnostmi svými, opatem Břevnovským a arcibiskupem Pražským, o svobodné provozování náboženství, po vydání pak majestátu počali sobě směleji vésti a vystavěli sobě zvláštní kostely, nedbajíce na

zápovědi, od vrchností proti znění a smyslu majestátu císařem. Tu hned opat Břevnovský kázal kostel od Broumovských vystavěný zavříti, arcibiskup pak kostel v Hrobě rozbořiti. Broumovští šli se žalobou na to k místodržícím do Prahy, jsou však z rozkazu jejich uvrženi do žaláře jakožto lidé nepokojní a bouřliví.

Skutky těmito popuzeni povolali defensorové sjezd stavů evangelických do Prahy, kdež sešedše se v Karolíně složili důtklivou žalobu k císaři, žádajíce, aby Broumovští a Hrobští byli zachováni při svobodě majestátem stvrzené. Na to dal císař odpověď listem k místodržitelům, že se zavření a rozboření kostelů v Broumově a ve Hrobě stalo *s rozkazu jeho*, že schůzka stavů, bez jeho královského svolení držená, jest proti zřízení zemskému a že původy její proto trestati bude. Obdrževše ten list královští čtyři místodržící v Praze přítomní — neb ostatní byli na své statky odjeli — sešli se a stavům protestantským v Karolíně vzkázali, aby k nim na hrad Pražský přišli, že jim přečísti chtějí psaní císařské. Tak stalo se, a protestantům na žádost jejich přepis toho psaní vydán. Odpověď císařova nanejvýše pobouřila stavy evangelické, i přičítána jest místodržícím samým, jmenovitě Zdeňkovi Popelovi z Lobkovic, Vilému Slavatovi a Jaroslavovi z Martinic. Přitom ukazováno na to, kterak tito tři již při udělení majestátu Rudolfova postavili se za odpovědné nepřátely evangelíkům, nechtěvše podepsati amnestii, a kterak za tou příčinou učiněna proti nim protestace od stavů podobojích, dle které, kdyby budoucně *kdokoliv* proti majestátu se něčeho dopustil, mělo hleděno býti k nim jakožto domnělým toho původům. A tu zvláště Jindřich Matiáš Thurn, Linhart z Felsu, Jáchim Šlik a jiní, kteří byvše od nich osobně u císaře osočováni zvláštní příčinu k nim měli,

popuzovali proti nim jakožto zrádcům zemským a nepřátelům vlasti též ostatní stavy, jichž pomocí umínili si nad nimi provésti krvavou pomstu. K vyvedení skutku určen hned příští den, v kterýž měli evangeličtí stavové přinésti místodržícím odpověď na císařské psaní.

Dle toho nazejtří, dne 23. května 1618, šli stavové z Karolína na hrad Pražský všickni ozbrojeni a s mnohou čeledí, kteráž obsadila brány a mosty u hradu. Potom vešli do pokoje k místodržícím, jenž byli Adam ze Šternberka, nejvyšší purkrabí, Vilém Slavata, Jaroslav z Martinic a Děpold z Lobkovic; a tu Pavel z Říčan mluvil od stavů trpce a důtklivě, vině Slavatu a Martinice, že jsou rušitelé pokoje zemského a původové onoho nemilostivého psaní císařova, a že nic jiného neobmýšlejí nežli připraviti Čechy o ten majestát císaře Rudolfa, připomínaje jim, kterak onu amnestii podepsati nechtěli. Na to mírně odpověděl nejvyšší purkrabí, aby žádného násilí se nedopouštěli; Linhart z Felsu ozval se, že oni proti jeho osobě ani proti jiným ničeho nemají, toliko proti těm dvěma. A hned Václav z Roupova volal, že nejlépe aby ti dva zrádcové po staročesku z oken vyhozeni byli. Načež někteří Adama ze Šterberka a Děpolta z Lobkovic z pokoje vyvedli, jiní pak ihned Martinice se chopivše k nejbližšímu oknu jej vlekli a dolů shodili. Když pak vlastního skutku se uleknouce chvíli jako omámeni stáli, tu hrabě Thurn ukázav na Slavatu srdce jim dodal pravě: „Zde máte druhého, urození pánové!“ A hned uchopen i Slavata a s okna svržen, za ním pak ještě tajemník Filip Fabricius. Při tom litovali někteří, že tu není také ještě nejvyšší kancléř Zdeněk Popel z Lobkovic, aby mu tolikéž učinili.

Divnou příhodou žádný z vyhozených znamenitou škodu na svém těle nevzal, neboť padli na hromadu

smetí tu pod oknem nakupených; jediný Slavata narazil si hlavu o římsu, o kterou při pádu zavadil; ač pak stříleno po nich bylo od čeledi zbouřených stavů, jenom Martinic lehce do ruky trefen. Fabricius, jemuž nejméně bylo ublíženo, nejprvé vstav do svého obydlí na Staré město pospíchal a téhož dne do Vídně odjel, aby císaři co se stalo zvěstoval. Slavata pak a Martinic ukryli se v domě Zdeňka z Lobkovic, jehož manželka Polyxena vlídně jich se ujmula. Přišelť sice hrabě Thurn s ozbrojeným zástupem a žádal by mu vydáni byli, ale šlechetná Polyxena ukrotila je lahodnými slovy. Téhož dne Martinic, zpotvořiv si obličej, aby poznán nebyl, z města ušel a přes Mnichov do Vídně se vydal. Slavata pro ránu na hlavě následovati ho nemohl a pádu toho delší čas odležel.

Ještě téhož dne zřídili stavové prozatimní vládu třiceti direktorů, z každého stavu desíti; potom jali se sbírati vojsko, jehož velitelem jmenován Jindřich Matiáš hrabě z Thurnu, vypravili posly k jiným zemím koruny České, aby se s nimi spojily, též ku knížatům protestantským v Němcích o pomoc, vypověděli ze země jesuity, arcibiskupa i opata Broumovského, a hrozili brannou mocí všem, kdož by se vládě direktorů a nařízením jejich zprotivili. Stavové moravští též počali sbírati vojsko, ale prozatím jen k vlastní obraně, nepřidávajíce se ani k té ani k oné straně, i vypravili poselství do Čech a podávali se za prostředníky mezi stavy českými a císařem. Dobrý úmysl jejich nevedl však ku konci, poněvadž ani jedna ani druhá strana nechtěla v ničem ustoupiti.

Neblahým skutkem osobní pomsty, vykonaným na katolických místodržících, opustili stavové evangeličtí načisto půdu zákonní, na které se dosavad odpor jejich

byl v celku pohyboval, i octli se tam, kde je strana španělsko-jesuitská míti chtěla, aby měla záminku vyřknouti nad nimi propadení jejich práv a svobod. Spáchané hrubé násilí, byť i nad osobami vinnými, podává smutný důkaz o mravní klesloati tehdejší šlechty české, když přední její mužové odvolávali se co na příklad jednání svého na skutek, abychom se tak vyjádřili, divoké spravedlnosti, vykonaný od rozvzteklené luzy pražské vyhozením konšelů z okna roku 1419 a 1483, kteréž nazýváno „staročeským obyčejem“. Puštěním uzdy vášnivosti nikdy se nedocílilo v politice trvalých výsledků, kterých dosahuje pouze chladná rozvaha a vytrvalost v počínání napřed vypočítaném. Vůbec vidí se z celého pochodu, kterým se nesl odpor stavů evangelických proti chytrým úkladům jich protivníků, že měli málo politické zralosti. Na nedostatek řádné organisace ukázali jsme svrchu přijetí Ferdinanda Štyrského za krále; tuto ukazujeme na příklad, kterak často jednání jejich vycházelo ne z přesvědčení, nýbrž z okamžitého dojmu. Bylať to veliká chyba, že Thurn dal se od Polyxeny z Lobkovic uchlácholiti a upustil od žádosti vydání Slavaty. Nepotřebovaloť se ono státi k tomu účelu, aby znova bylo saženo k jeho hrdlu, ale opatrnost kázala zjistiti se osoby tak nebezpečné, byť se to stalo třeba jen přísným jej střežením na bolestném lůžku jeho v domě Lobkovicově. Následek ukázal nevčasnost shovívání takového, neboť Slavata na poděkování za to po celý čas pobytí svého v útočišti jemu dopřáném, udržovav spojení s přáteli svými ve městě, z části v úřadech trvajícími, dával pilná navěští do Vídně o všem co se v kruzích odbojných stavů dálo, i byl bedlivým vyzvědačem všech jejich kroků. Jak před tím prchlivé násilí, tak nyní nemístná velikomyslnost škodlivými následky svými proti

nim se obrátila. Byla sice donesena direktorům zpráva o Slavatově tajném dopisování a následkem toho odbývána u něho prohlídka jeho spisů, ale Slavata v čas výstrahu obdržev měl dostatečného času spáliti písemnosti, které by proti němu byly svědčiti mohly. Když se od ran svých pozdravil, bez obtíže obdržel povolení od direktorů, odebrati se do Teplických lázní, odkud po nějakém čase ven ze země ujel.

Jakož pak vyhození z okna konšelů novoměstských za krále Václava IV. roznítilo v Čechách strašnou válku husitskou, tak nyní podobné vyhození místodržících královských dalo podnět k záhubnější ještě válce třicetileté, která mnohem větších rozměrů nabyvši i v následcích svých mnohem dále sáhala.

Po vyhození místodržících z okna zhrozili se vystřízlivělí stavové evangeličtí tohoto skutku svého, a vedle příprav, které činili direktoři k obraně své proti trestu, jejž na sebe očekávati musili od císaře, obrátili se k tomuto s pokornými omluvami, za odpuštění prosíce, kdežto prý jen potrestali škůdce zemské, a slibujíce zůstati věrnými jeho poddanými. A skutečně Matiáš, řídě se radou svého milostníka, biskupa Vídenského a spolu kardinála Khlesla, dal se v mírné vyjednávání s povstalými stavy. Tím poskytnuto jim času k pohodlnějšímu se zbrojení, a zároveň objevily se následky zbouření českého také v jiných zemích. Sněm uherský, s kterým se ještě jednalo o přijmutí Ferdinanda za budoucího krále, stál tím neustupněji na výminkách velmi obtížných, bez kterých nechtěl toho učiniti. Stavové hornorakouští a moravští zabraňovali dvoru císařskému, aby se v jejich zemích nedálo žádné sbírání vojska proti Čechům. Slezáci a Lužičané dali se ve spisování žádostí, kterých splnění doufali obdržeti v těchto nesnázích dvoru. V Če-

chách samých zdvihli stavové válku proti straně katolické, pokud nechtěla se podrobiti vládě direktorů, a Thurn oblehl přede vším Budějovice.

Mladší král Český Ferdinand byl hned po vypuknutí zpoury stavovské podal císaři návrh, jak by mohl té příležitosti použiti k úplnému zrušení zřízení zemského a k zavedení na jeho místě vlády absolutní. Odkládání Matiášovo a váhavost jeho v používání prostředků přísných byly mu tedy velice proti mysli, a znamenaje že toho hlavní příčinou jest Khlesl, zmocnil se úkladně osoby jeho a dal jej tajně odvézti na hrad Ambras v Tyrolsku. Císař, již nemocí sklíčený, když takto násilně zbaven byl svého důvěrníka, uposlechl rady jeho protivníků a odevzdal řízení branné moci proti povstalcům českým Ferdinandovi, který nyní bez dalšího meškání vypravil vojsko 10.000 mužů do Čech vedením Jindřicha Dampierra. Thurn byl tím přinucen upustiti od Budějovic, avšak porazil Dampierra ve dvou půtkách, u Časlavi u Lomnice, kterými vůdce císařský přinucen jest k ustoupení do Rakous. Zde obdrželo vojsko nové posily, dílem pomocí Španěl, a vypraveno podruhé vedením Karla Buquoie, vojevůdce na slovo vzatého ve válce nizozemské v službě španělské.

Zbouření české vzbudilo však mezitím již dychtivost zahraničných nepřátel domu Habsburského. Spatřovaliť v něm začátek všeobecného útoku na moc Rakous a Španělska, i mínili k tomu cíli přispěti svou pomocí. Náčelníci zbouřených stavů musili se zavázati, že Čechy nepodniknou víckráte panství rakouského; za to dostalo se jim od Karla Emanuela vévody Savojského a od knížat jednoty evangelické v Němcích pomocného vojska, najatého společným jich nákladem a vedeného Arnoštem hrabětem z Mansfeldu. Ten se 14.000 muži

přitáhnuv do Čech dobyl Plzně císaři věrné po udatném odporu měšťanů, co zatím vůdce císařský marně obléhal Hradec Jindřichův. Přibytí této cizí pomoci osmělilo stavy slezské a lužické, tak že zavřeli spolek čili konfederaci se stavy českými. Proti Buquoiovi opět vytáhl Thurn s vojskem stavovským, a poraziv jej přinutil ho k zavření se přes zimu v Budějovicích. Části vojska jeho stíhány jsou od Jáchima Šlika a Radislava Kinského až do Rakous, kde zde onde utrpěly ztráty znamenité a země od vojska českého jest pleněna.

Zima přetrhla boje a popřála více času k pokojnému vyjednávání. Král Polský Sigmund, Maximilian vévoda Bavorský, Jan Jiří kurfiršt Saský a jiná okolní knížata navrhovali se za prostředníky mezi císařem a stavy českými, dílem s vyhrožováním, že budou císaři proti nim pomocni, jestliže od branného odporu neupustí. Obzvláště kurfiršt Saský, jakožto kníže protestantský, kojil se nadějí, že se mu podaří prostředkování. Ale stavové podvolili se tomuto vyjednávání, ku kterémuž položen sjezd v Chebě, jenom na oko, plnomocníci jejich měli nařízeno, předkládati císaři výminky takové, o kterých věděli, že k nim bez ublížení důstojnosti své nebude moci svoliti. Poslové čeští vypravili se skutečně do Chebu; avšak dříve, než se jednání ještě započalo, zemřel císař Matiáš dne 20. března 1619, což dalo věci nanovo povážlivější podobu.

Ferdinand Druhý.

Fridrich zimní král. — Porážka Čechů na Bílé Hoře.

Ferdinand II., co král Český již korunovaný, oznámil stavům smrt svého předchůdce listem nadepsaným